

సి నా ర క వి తా రీ తి

Acc No : 28478

వెన్నెలకంటి ప్రకాశం

ఓంకార్ ప్రచురణలు

తెలుగురాయపురం, నెల్లూరుజిల్లా
ఆంధ్రప్రదేశ్

మొదటి ముద్రణ 1983

(C) వెన్నెలకంటి ప్రకాశం

వెల : 25-00

ఈ వ్యాస రచనకు U. G. C. నుంచి ధనసహాయం లభించింది.

(-F-7-24 (74 H. R.)

ముద్రణకు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారి నుంచి ధన సహాయము లభించింది.

ముద్రణ :

శ్రీనివాస ప్రింటర్స్ బర్మింగ్ హామ్

హైదరాబాద్-500 027.

విషయ సూచిక

1.	ప్రాతిపదిక	1
2.	రీతిమీమాంస	10
3.	నారాయణరెడ్డి గేయాలు	12
4.	నాగార్జునసాగరం	21
5.	కర్పూరవసంత రాయలు	24
6.	జాతిరత్నం	28
7.	మధ్యతరగతి మందహాసం	35
8.	మరో హరివిల్లు	45
9.	మంటలూ - మానవుడూ	49
10.	ముఖముఖి	66
11.	మనిషి - చిలక	76
12.	ఉదయం - నా హృదయం	95
13.	ఇంటిపేరు చైతన్యం	110
14.	పత్రిక గీతాలు, సినిగీతాలు	120

సి నా ర క వి తా రీ తి

వెన్నెలకంటి ప్రకాశం

ఓంకార్ ప్రచురణలు
తెలుగురాయపురం, నెల్లూరుజిల్లా
ఆంధ్రప్రదేశ్

మొదటి ముద్రణ 1988

(C) వెన్నెలకంటి ప్రకాశం

వెల : 25-00

ఈ వ్యాస రచనకు U. G. C. నుంచి ధనసహాయం లభించింది.

(-F-7-24 (74 H. R.)

ముద్రణకు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారి నుంచి ధన సహాయము లభించింది.

ముద్రణ :

శ్రీనివాస ప్రింటర్స్ బర్మిస్థరా

హైదరాబాద్-500 027.

విషయ సూచిక

1.	ప్రాతిపదిక	1
2.	రీతిమీమాంస	10
3.	నారాయణరెడ్డి గేయాలు	12
4.	నాగర్జునసాగరం	21
5.	కర్పూరవసంత రాయలు	24
6.	జాతిరత్నం	28
7.	మధ్యతరగతి మందహాసం	35
8.	మరో హరివిల్లు	45
9.	మంటలూ-మానవుడూ	49
10.	ముఖాముఖి	66
11.	మనిషి-చిలక	76
12.	ఉదయం-నా హృదయం	95
13.	ఇంటిపేరు చైతన్యం	110
14.	పత్రిక గీతాలు, సినిగీతాలు	120

1. ప్రాతిపదిక

సి. నారాయణరెడ్డిగారి కవిత్వరీతిని శైలి శాస్త్ర దృష్ట్యా పరిశీలించడం ఈ వ్యాసంక్ష్యం. అందుకు ప్రాతిపదికగా కావ్య భాషా సంప్రదాయాన్ని ఏర్పరచుకొంటాం.

ముందుగా కావ్య లక్షణాలను మనభార్యులు ఏ విధంగా నిర్ణయించారో చూద్దాం. భామమూడు అన్నమాటలివి.

1. శబ్దార్థ సహిత కావ్యం

అంటే కావ్యంలో శబ్దమూ అర్థమూ కలిసి ఉంటాయన్నమాట. ఈ మాట మనం ఏ చరిత్ర గ్రంథం విషయంలోనో, శాస్త్రవిజ్ఞాన గ్రంథ విషయంలోనో అనలేము. అక్కడ అర్థం ముఖ్యం భాష మారితా అసలు విషయం మారదు కావ్యంలో 'అర్థం' కన్నా 'భావం' ముఖ్యం. దానిని భాషా పరమైన వివరాలను పరిశీలిస్తే గాని సాధించలేము.

పై నిర్వచనానికి అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి దోషాలున్నట్లు కొందరు భావించవచ్చు సామెతలు గూడ శబ్దార్థాల మేలకలయిక గదా! వాటిని గూడ కావ్యా లనవలసివస్తుంది. నిజానికి సామెతలు ఏకవాక్య కావ్యా లనడం న్యాయం. అలాచేస్తే అతివ్యాప్తిదోషం తప్పదు. ఇకపోతే పాఠాంతరాలను చూపిస్తూ అక్కడ శబ్దంమారివా అర్థం మారడంలేదు. అంటే అవ్యాప్తిదోషం ఒప్పుకోవాలి ఇక్కడగూడ మనం గమనించ వలసిన విషయం ఒకటుంది. పాఠం మారితే 'అర్థం' మారుతుంది. అలా కాకపోయినా 'భావం' మూత్రం తప్పక మారుతుంది. ఆ భాగంవరకు

మనకు వేర్వేరు కావ్యలేర్పడ్డట్లు గ్రహించాలి. అలా అనకుండా అవ్యాప్తి దోషంగా పోతుంది

భామహుని నిర్వచనం మౌలికమైనది. కాని కావ్యసంపదను అర్థం చేసుకొని విమర్శనాత్మక అధ్యయనం చెయ్యడానికి యిది చాలదు. ఇతరులు చెప్పిందిగూడ తీసుకోవాలి. కావ్య 'పరమార్థం' (Value) సూచించే రెండు లక్షణాలు తీసుకుందాం :

2. వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం (విశ్వనాథుడు)

3. రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దః కావ్యం (జగన్నాథుడు)

విశ్వనాథుడు చెప్పిన లక్షణం ముఖ్యంగా చదువరుల హృదయంపై కావ్యం చేసే ముద్రను సూచిస్తుంది. సహృదయుడూ, రసజ్ఞుడూ అయిన చదువరి (విమర్శకుడు) ఒక కావ్యం చదివి ప్రత్యేకమైన అనుభూతిని పొందడానికి కారణం అందులో పోషించబడ్డ రసం. కవి తన (కావ్య) వస్తువును ఏదో ఒక భావాన్ని ప్రధానంచేసుకొని కవితావస్తువుగా మలుస్తాడు. ఆ కావ్య వస్తువుతో బీజప్రాయంగా ఉన్న 'రసం' అతని కావ్యగీతితో పెంపొంది సహృదయుడైన చదువరి (శ్రోత) మనసులో వెలుస్తుందని చెప్పవచ్చు. ఇలా రసోత్పత్తికి దారితీసే వాక్య సమూహమే కావ్యమన్నది విశ్వనాథుని మతం.

జగన్నాథుడి లక్షణంగాడ కావ్య పరమార్థాన్ని సూచిస్తుంది అతని మాటల్లో రమణీయమైన అర్థం ఉండే 'శబ్దమే' కావ్యం. 'రమణీయం', అంటే మనం ఒక కావ్యాన్నిగాని, కావ్య భాగాన్నిగాని పఠించేటప్పుడు లేకపోలే పునశ్చరణ (మననం) చేసుకొనేటప్పుడు 'లోకోత్తర అప్లాదం' కల్గించేగుణం. దీనినే 'చమత్కారం' అంటారు ఈ చమత్కారమే 'రసం' వేసే పని.

రసనిష్పత్తి జరిగేది సహృదయుని మదిలో. దానికి అవసరమైన 'హంగులు' భావ్యగతంగా ఉంటాయి. కావ్య వస్తువులోను, కావ్యంలో వాడిన శబ్దాలంకారాలలోను, భాషలోను, ఆర్థాలంకారాలలోను సహృదయునికి ఏదో మధుతానభూతిని కల్గించగల విషయాలు దొరుకుతాయి. వాటిని అర్థంచేసుకొని మననం చేసుకొని తన ప్రతిభవల్ల చెప్పని భావాలను ఊహించుకొంటూ రసానభూతిని పొందుతాడు. కావ్యంలో 'ప్రత్యక్షంగా ఉండే అర్థం' అభిధ'. దాని ఆధారంతో వేరే అర్థాల గూడ తీసుకునే అవకాశముంది. 'వ్యంజన' అనబడే యీ అన్యార్థమే కావ్యానికి నిజమైన సొగసు కిస్తుందని లాక్షణికులు అభిప్రాయం. అన్యార్థం కావ్యంలో ప్రాధాన్యత వహించినప్పుడు దానితో 'ధ్వని' ఉండంటారు ఆనందవర్ధనుడి ధ్వని సిద్ధాంతం ప్రకారం "కావ్యాత్మ ధ్వని". ఈ ధ్వని రసనిష్పత్తికి ముఖ్య కారణమౌతుంది. అన్యార్థం శబ్దం వల్లగాని, అర్థం వల్లగాని కల్గవచ్చు. పై విధంగా ఊహాశక్తికి అవకాశం ఉండబట్టి సహృదయుడు కావ్యపఠనంలో కవితో సమానంగా తన గూడ ఊహారచనకు పూనుకొని చమత్కారాన్ని అనుభవిస్తాడు.

'రసం' కావ్యం చదివేటప్పుడు మనలోకలిగే అనుభూతి. దానికి కలుగజేయడానికి చాల ముఖ్యంగా తోడ్పడేది అన్యార్థమైన 'ధ్వని'. ఈ రెండి నిష్పత్తి కావ్యంలో వాడిన భాషద్వారా జరగవలసిందేగదా! భాషను దృష్టితో పెట్టుకొని చేసిన సిద్ధాంతాలు 'రీతి' సిద్ధాంతం, 'వక్రక్తి' సిద్ధాంతం.

రీతి సిద్ధాంతం విశిష్టమైన పదరచనకు ప్రాధాన్యత కిస్తుంది. వాచుడు స్థాపించిన ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం గుణసహితమైన పద రచన రీతి. ఇక్కడ పదాల వాడుక, అలంకారాలను వాడే పద్ధతి మొదలై నవి ముఖ్యాంశాలు. ఈ రీతులు కావ్య రసానికి అనుకూలంగాను, కవి

ప్రతిభావ్యుత్పత్తులను బట్టి మారుతుంటాయి. ప్రాచీనులు ఈ రీతులను ప్రాంతీయ పద్ధతులుగా చెప్పారు (ఉదా॥ వైదర్బి, గౌడి, పాంచాలి) ఈ రీతులను నిర్దష్టంగా చెప్పే కన్నా ఇంద్ర ధనుస్సులో ఒక రంగులో ఇంకొకటి కలిసి ఉన్నట్లు మిశ్రమంగా చెప్పవచ్చు శారదా తనయుడ న్నట్లు కవిని బట్టి కావ్య వస్తువును బట్టి కవితా రీతి మారుతుంటుంది.

కుంతకుడు కావ్యానికి వక్రోక్తి కీవం వండిదని అభిప్రాయపడ్డాడు. సాధారణంగా మనం మాట్లాడే మాటలకు విభిన్నంగా ఉన్న రచననే వక్రోక్తి అనవచ్చు ఈ 'విశేషత' ('విభిన్నత'ను) వ్యాకరణ విరుద్ధతగా భావించకూడదు. అంతే గాక కావ్య సౌందర్యానికి తోడ్పడిన విభిన్నతయే వక్రోక్తి. భాషా ప్రయోగానికి సఃబంధించిన అన్ని అంశాలలోనే గాక ప్రకరణంలోను, మొత్తం ప్రబంధంలోను 'వక్రత' స్ఫురించవచ్చు ఈ వక్రతను 'అభిహితత్వం' (markedness)గా గూడ భావించవచ్చు.

కావ్యంలోని పదాలు, వ్యాకరణాంశాలు మన అభిప్రాయాలను, భావాలను ఏ విధంగా కదిలించగలుగుతామా వివరించ గలిగే కావ్య నిర్మాణ నియమాలను చర్చించడమే విమర్శ నా సంప్రదాయాల లక్ష్యం. మనం యిక్కడ ముఖ్యంగా మూడు కావ్య నిర్మాణ నియమాలను గుర్తిద్దాం :

ప్రాధాన్యత, సంయోగత, లయ ఈ మూటిలో "ప్రాధాన్యత"కు ఎక్కువ విజయ నిస్తున్నాం గనుక దీనిని "ప్రాధాన్యతా సంప్రదాయం" అందాం.

మనం యిక్కడ 'వస్తువు', 'కావ్య వస్తువు', 'కవితా వస్తువు'లకు మధ్య ఉన్న వ్యత్యాసాన్ని గమనిద్దాం. శ్రీశ్రీ గారు 'ఋక్కుల'లో చెప్పినట్లు కుక్కపిల్ల, జిగ్గిపుల్ల, సబ్బు బిళ్ళ, రొట్టి మక్క అరటి తొక్క, బిల్లి చెక్క, తలుపు గొట్టెం హారతి పట్టెం గుర్రపుకట్టెం మొదలైన వన్నీ

కవితకు పాత్ర వచ్చే వస్తువులు. వీటిని 'కవితా వస్తువులు'గా మలిచేవాడు కవి తనకున్న 'కళ్ళతో' చూచి, వస్తువుల 'అంతుకనుక్కొని, వాటిలో 'కావ్య వస్తువు'ను చూచుకొంటూ కవితావేశంతో 'రస స్వర్ణం' చేసి కావ్య వస్తువుకు తన 'కల్పిత' శోభను చేకూర్చి కావ్యాన్ని సృష్టిస్తాడు కళ్ళందే గుర్తొచ్చింది. దాశరథి రంగచార్య గారు ఒకసారి నవలా సాహిత్యం పై ఉపన్యసిస్తూ - 'సాహిత్యం సమాజానికి దర్పణం వంటిది' అన్న సెర్వచ నాన్ని ప్రస్తావించాడు అది నబబు కాదని వారి అభిప్రాయం దర్పణంలో మనకు అభి చేడి కేరలం ప్రతిబింబం అంటే కాక దర్పణం జడవస్తువు, దానికి భిన్నంగా "కవి సమాజానికి కన్ను వంటి వాడు" అన్నాడు రంగచార్యగారు కన్ను అనడంలో జీవత్వం, సృజనా శక్తి, ఎన్ను కొనే సమర్థత స్ఫురిస్తాయి. కన్ను తను చూడగలిగింది, చూడ తగింది చూడ తలచిందే చూస్తుంది అన్నట్టిది చూడదు. దీనికి ప్రాధాన్యతకు కార్య కారణ సంబంధముంది.

వస్తువు అందరికీ అందు బాటులో ఉంటుంది. కావ్య వస్తువు కవికి స్ఫురించిందైతే కవితా వస్తువు ఆతను మలిచింది కావ్యంలో ఉన్న భావమే కవితా వస్తువు మనం వస్తువు గురించి గాని కావ్య వస్తువు గురించి గాని సంక్షిప్తంగా మాట్లాడగలం కవితా వస్తువు గురించి అలా మాట్లాడలేము కవితా వస్తువు గురించి సమగ్రమైన వ్యాఖ్య, రసచర్చ సాగించ గలం గాని (కావ్య) వస్తువు మీద గాదు 'కావ్య భావ'కు 'కవితా వస్తువు'కు ఉన్న సంబంధ బంధవ్యాసను చర్చించడమే కైలి కాత్ర లక్ష్యం

కావ్యంలోని ప్రాధాన్యతను పరిశీలించాలంటే కావ్య భావను ప్రమేయ దృష్టి (Functional view point)తో చూడాలి అందుకు కింది భాషా ప్రమేయాలను ప్రతి పాటించవచ్చు.

4. i అ) అనుభవ ప్రమేయం
 అ) తార్కిక ప్రమేయం
 ii ఇ) వ్యవహార ప్రమేయం
 ఈ) వ్యక్తి గత ప్రమేయం
 iii ఉ) విషయ ప్రమేయం
 ఊ) వార్తా ప్రమేయం

ఈ ప్రమేయాలన్నీ వాక్య నిర్మాణంలో దోహదకరమైనవి. భాషను ప్రమేయాల దృక్కోణం నుంచి పరిశీలించేటప్పుడు 'అభిహితత్వం' (Markedness) అన్న విషయం చాల ముఖ్యమైనది ఒక వాక్యం గాని, వాక్య భాగం గాని ప్రత్యేకంగా ఒక విషయానికి అభిహితం అయి ఉండవచ్చు. ఆ అభిహితమైన విషయం 'ప్రాధాన్యత'ను పొందుతుంది. ఏ ప్రత్యేక అంశానికి అభిహితం కాని అనభిహిత వాక్యాలు ప్రాధాన్యతను పొందవు. కింది వాక్యాలు గమనించండి :

5) ఆ పొట్టి పిల్లవాడు ఎవరు?

అన్న ప్రశ్నకు కింది జవాబు లివ్వవచ్చు.

- 6 (అ) మాతమ్మడు (+ అందీ/ఏ/రా. మొ॥)
 (ఆ) ఆ పొట్టి పిల్లవాడు మాతమ్మడు (+...)
 (ఇ) ఆ అబ్బాయి మాతమ్మడు (+...)
 (ఈ) అతను మాతమ్మడు (+...)
 (ఉ) మాతమ్మడు (+...) అతను
 (ఊ) మాతమ్మడు (+...) ఆ పొట్టి పిల్లవాడు
 (ఎ) మాతమ్మడు (+...) ఆ అబ్బాయి

అనుభవ ప్రమేయం సంబంధించినంతవరకు రెండు నామబంధం
లున్న వాక్యాల్లో (ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఎ) గుర్తింపబడ్డ నామబంధం
(Identified) గుర్తించేనామబంధంఉంటాయి (Identified) ఒకేనామబంధ
మున్నవాక్యంలో (అ) గుర్తింపబడ్డనామబంధముంటుంది తార్కికంగా సమా
నాధికరణత (Cordination) గౌణీకరణత (Subordination) అనుక్రమత
(Sequentiality) మొదలైన విషయాలు గమనించాలి. పైవాక్యాలు
తార్కికంగా అనభిహితాలు వ్యావహారికంగా పైవాక్యాలన్నీ నిశ్చయార్థ
కాలు. వ్యక్తిగత ప్రమేయం దృష్ట్యా పైవాక్యాలలో స్వరూపులతో
వినుగు. ఆ సక్తి మొ॥ వానిని సూచించవచ్చు విషయ వార్తా ప్రమేయాల
దృష్ట్యా (అ), (ఊ) వాక్యాలను కింది విధంగా విశ్లేషించవచ్చు.

(అ) ఆ పొట్టి పిల్లవాడు/మాతమ్ముడు (+...)

విషయ	విషయం	/	విషయ
వార్తా	ఉద్దేశ్యం	/	విధేయం

(ఊ) మాతమ్ముడు (+...) / ఆ పొట్టి పిల్లవాడు

విషయం	విషయ
విధేయం	ఉద్దేశ్యం

వార్తా ప్రమేయం విషయంలో (ఊ) అభిహిత వాక్యం సాధారణంగా
రావలసిన 'ఉద్దేశ్యం—విధేయం' క్రమానికి బదులు 'విధేయం—
ఉద్దేశ్యం' రావడం ఇక్కడ అభిహితం, విధేయార్థి విషయ స్థానానికి
తీసుకురావడంలో వక్ర దానికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యత కిస్తున్నారని చెప్ప
వచ్చు. (రి ఎ) వాక్యం విషయ ప్రమేయం ప్రకారం గూడ అభిహితమే.
"విషయం" ఉద్దేశ్యమైతే వాక్యం అనభిహిత మౌతుంది. అలాకాక
విషయం విధేయమైతే వాక్యం అభిహిత మౌతుంది (వివరాలకు ప్రకాశం
1978 834-835 పేజీలు చూడండి)

ప్రేమిభంగా ననం మిగతా ప్రమేయాలలో గూడ అభిహిత వాక్యో
లను గమనించ వచ్చు. కింది వాక్యాన్ని గమనించండి.

(7) అతను నాకు మొగుడు.

ప్రేవాక్యం ఒక తెలుగు చిత్రంలోనిది వక్త మగవాడు అతను
యింకొక వ్యక్తికి "మొగుడు" గావర్ణించడం అనుభవ ప్రమేయంలో
అభిహితం అంది. వల్ల "మొగుడు" అన్నమాటకు ప్రత్యేక అర్థం చెప్ప
కోవాలి. ప్రేవాక్యాన్ని తనమామగారు తనను అర్థికంగా పీడిస్తున్నారని
చెప్పదలచుకొన్న అల్లుడు అన్నాడు కింది వాక్యాలను గమనించండి.

(8) (అ) అతను యింటి కెళ్ళి భోంచేశాడు

(ఆ) అతను యింటి కెళ్ళిన తర్వాత భోంచేశాడు.

(8) అ) లోస్పూరించే అనుక్రమత (8) ఆ) లో స్పష్టంగా చెప్ప
బడింది. అందువల్ల (3) ఆ) తార్కికంగా అభిహితమైన వాక్యం. కింది
సంవాదం గమనించండి.

(9) మావాడు దారి చూపిస్తాడు లెండి.

(10) మీవాడు ? (సరేలే, ఇకపోయినట్లే)

(11) ఏం ? మావాడు చూపించలేడా ?

(10) ఇక్కడ అభిహితం. ప్రశ్నార్థక 'ఆ' ప్రత్యయం చేర్చ
కుందానే స్వరూపంతో ప్రశ్న వేళాడు వక్త నిశ్చయార్థకరూపం,
ప్రశ్నార్థక ప్రయోజనం. ఇది యిక్కడి అభిహితం. నిజానికి వక్త
ప్రశ్న వెయ్యలేదు. తన అపనమ్మకాన్ని తెలియజేశాడు.

అభిహిత కారణంగా ప్రాధాన్యత సాధ్యమౌతుంది. ఈ అభిహిత
మైనది ఒక రకంగా వక్రక్రి అని అనవచ్చు వాక్యాల మధ్య ఉండే సమ
న్వయం (Cohesion) గూడ ప్రాముఖ్యతను సాధిస్తుంది. అంతేగాక

ఈవ్యంశో సంయోగత ('Unity') యే పెంపొందిస్తుంది. పర్యాయపదాలు వాడిగాని, సర్వనామాలు వాడిగాని ఈవ్యంశో ఒకే భావాన్ని పలుమార్లు ప్రతిపాదించాం అనుకోండి. దానికి ప్రాధాన్యతనిచ్చినట్లే సమన్వయంతో పాటు ఈవ్యసంయోగతకు దారితీసే యింకొక గుణంగూడ ఈ వాక్యాల్లో కన్పిస్తుంది. దానినే మనవాళ్లు "సమత" అన్నారు. పర్యాయ పదంగా "సౌందిక" అనవచ్చు.

సమతకు పూర్వ లిచ్చిన నిర్వచనాలు :

12. "మొదలిడి నప్పటి నుండియు ముగించు వరకును నొకే రీతి సమత"

(ఆంధ్ర రస గంగాధరం)

13. "ఏ మార్గమున నుపక్రమింపబడినో యా మార్గమున విడువ కుండుట సమత"

(కావ్యాలంకార సంగ్రహం)

మనం యిక్కడ సమతకు క్రింది విధంగా నిర్వచనం చెప్పుకొందాం.

14. భాషలోని వివిధ అంశాల మధ్య ఏర్పడ్డ అనురూపత సమత.

ఆ ప్రకారంగా మనకు వివిధ సమతలు గోచరమౌతాయి :

15. అ) వర్ణ సమత; ఆ) స్వర సమత; ఇ) పర సమత; ఈ) భావ సమత; ఉ) వ్యాకరణ సమత; ఊ) అలంకార సమత; ఎ) ఛందస్సమత; ఏ) స్థాన సమత.

పై సమతల్లో రెండు సమతలు కలిస్తే 'పూర్ణ సమత' అని,

రెండుకన్న ఎక్కువ సమతలు కలిస్తే 'పరిపూర్ణ సమత' అని అనిష్ట వచ్చు. (వివరాలకు ప్రకాశం 1978 : 54-55 పేజీలు చూడండి).

'అయి' (నడక) సంయోగతకు దోహదకారి. రెండూ కలిసి ప్రాధాన్యతకు దోహదం చేస్తాయి. ఛందోబద్ధమైనా కాకపోయినా కాస్తో కూస్తో అయిబద్ధం కాకపోతే కవిత్వం మనకు సాధారణంగా రుచించదు. అసలు అయి సాధనకేగా ఛందో నియమాలు తయారైంది ?

2. రీతి మీ మాంస

'విశిష్ట పద రచన రీతి' అన్నది వామనుడి నుంచి వస్తున్నమాట. భాషా వైవిధ్య చర్చ సందర్భంలో రీతి గురించి చర్చించాం (ప్రకాశం, 1977 : 19వ పే.)

1. 'వక్తకు శ్రోత పట్ల గాని, విషయం పట్ల గాని ఉన్న దృక్పథం వల్ల ఎప్పుడో వైవిధ్యాన్ని రీతి అందాం'

ఈ మాట కేవలం సాధారణ (వాడుక) భాష విషయంలోనే గాక కావ్య భాష విషయంలోగూడ వర్తిస్తుందని వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. ఇందులో ఒక ప్రమాద ముంది అనంతమైన రీతి వైవిధ్యాన్ని గుర్తిస్తే మనం ఎప్పుడో 'కవితా రీతి'ని ఇదమిత్థంగా వర్ణించలేము. అందుకనే ఒక కవి కావ్య సంపదలోంచి ప్రముఖంగా కన్పించే కొన్ని రీతులను చిలికి తీయవచ్చు. కవి విభిన్న రీతులకు వాడి ఉంటాడన్నది నిస్సంశయము. అన్నియు రస నిర్దేశములే కదా! అయినా కొన్ని పోకడలు మళ్ళీ మళ్ళీ కన్పిస్తుంటాయి. సీ నారాయణ రెడ్డి గారి కావ్య ప్రాంగణంలో వెలిసిన రీతి కుసుమాల్లో విశిష్టమైన దాన్ని ఇక్కడ చర్చిద్దాం.

దా॥ దీవాకర్ణ వేంకటాచార్య గారు 'కర్పూర వసంతరాయలు' అన్న కావ్యానికి రాసిన 'కర్పూర సౌరభం'లో కవి గారు పాత్ర చిత్రణ విషయంలో 'ప్రతియోగ రీతి' (by contrast) వాడినట్లు రాగాడు ఈ 'ప్రతియోగ రీతి' భావాన్ని విస్తృతీకరించి నిర్వచించి సినారె కవితా రీతిగా ప్రతి పాడితాం.

ప్రతియోగ రీతిలో మనం ముఖ్యంగా మూడు పోకడలను గమనించవచ్చు :

2. i చెప్పదలచుకొన్న భావాన్ని ప్రశ్నోత్తర రూపంలో చెప్పడం - 'ప్రశ్నోత్తర పద్ధతి'.

ii చెప్పదలచుకొన్న విషయాన్ని "ప్రతి పాదన- ఖండన- వేరు ప్రతి పాదన" రూపంలో చెప్పడం- దీన్ని 'నేతి పద్ధతి' అంటారు.

iii పరస్పర విరుద్ధ విషయాలను ఒక చోట ప్రస్తావించడం వైరుధ్య సామ్య పద్ధతి

ముఖ్యమైన విషయమేమిటంటే ఈ మూడు ప్రవాహాలు త్రివేణి సంగమంలా దాం చోట్ల కలిసి తిరుగుతుంటాయి ఈ రీతి ఒక రకంగా వక్రోక్తికోవకు చెందినదిగా భావించవచ్చు నారాయణరెడ్డిగారి కవిత్యంలో నాటి నుంచి నేటి వరకు ఈ రీతి మేలిమి రత్నంలా మెరుస్తూనే వస్తోంది. నా దగ్గరున్న ఆయన కావ్య మణుల్లో ఈ రీతి ఏ విధంగా ప్రాకాశిస్తున్నదీ పరిశీలిస్తూన్నదీ పరిశీలిస్తూ అవసర మొచ్చిన చోట అన్య విషయాలను గూడ ప్రస్తావిస్తాను.

3. నారాయణ రెడ్డి గేయాలు

‘నారాయణ రెడ్డి గేయాలు’ (1955) ‘యౌవనంతో మొదలౌతుంది. అందుకోసం కొన్ని భాగాలు తీసుకొందాం :

1. యౌవన మనోజ్ఞమం

త్రావిగ్న జీవులకు

జడములో చైతన్య

జడధి పొంగులు తోచు

జడమునకు చైతన్యమునకు ఉన్న వైరుధ్యం గురించి వేరుగా చెప్ప నక్కర్లేదు గదా. వైరుధ్యముల నొకటిగ చూడగల శక్తి (యోగ శక్తి/మత్ర శక్తి) యౌవనమునకు చెప్పుటలోని జౌచిత్యము, తల్లిని గమనించండి. నిత్య నూతన యౌవన శోభితుడిగా వర్ణింపబడే శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీతలో ఆన్న మాటలు గుర్తొస్తున్నాయి యిక్కడ :

2. నన్ను సర్వత్ర జూచి

సర్వ భూతముల నాలోన చూచు వానికి

నేను లేకుండ ఉండను

నాకు అతను లేకుండ ఉండడు

(గీతా గానం 6/28)

అదేవిధంగా “జవ్వనము తొక్కినలాడు దంపతులకు” ఆనంద పేతువులైన ఆడ బుతువులు వైరుధ్యాలను తమలో యిసుడ్చుకుంటాయి.

3. చంద్రనిప్పులను ప్ర

స్తారించు మాధవము

పడుచు మొగ్గులు సిగ్గు

పడు వలపు బారించు

సుడి గాడ్పులను ధూళి

జడుల లేపెడు గ్రీష్మ
ఋతువు : చెమ్మట లార్ప
ఎల తెమ్మెరల వీచు

అలాగే లోపభూయిష్టమైన విషయాలుగూడ ఏదోవిధంగా మంచిని పంచి
పెట్టాయి

4. యౌవనము కలవోరె

అల్పకాలిక మయ్యు

గడియలో స్వర్గలో

కముల భూమికి దించు

యౌవనం తనలో యీ విధంగా “కుడి యెడఁజల” నా యిమిడ్చుకుంది :

5. వర్షా పయోధరము

వలె నిండు జవ్వనము

గరించి గరించి

కడకు వెలవెల బారు

* * *

దై ర్యవంతులను వృ

ద్ధాప్యమంటగబోరు

శిరము నెరిసిన గాని

చిర యౌవనులు వీరు.

మళ్ళీ కృష్ణుడి మాట గుర్తొస్తుంది.

6. గుణాతీతుడైన కర్త నెరిగినవాడు

నా భావముభౌంధు

మృత్యుజరాదుఃఖ విముక్తుడై అమృతముబొందు

(గీతాగానం 14/55)

అక్కడ (ప్రతియోగరీతికి సంబంధించని) అన్య విషయా న్నొకదాన్ని గమనిద్దాం. కింది పాదాలను పరికించండి :

7. యౌవన వినూత్న శో

భాదీ ప్ర యువతులకు

మేయి విరుపు ; ల వ్యక్త

మృదుహిస ఘేనములు (41-44)

కిలికించితములు ; చ

క్కిలిగింతల తలంపు ;

లను భావ్యములుగ ది

వ్యానుభూతిని కూర్చు (49-52)

ఈ గేయభాగం జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే 'సంధి, గేయలయ, అక్షరగణన'ల గురించి ప్రశ్నలు ఎదురౌతాయి. సంధి పదాలు కలిపినప్పుడు జరిగే మార్పులను సూచిస్తుంది. అంటే ఉచ్చారణలో మార్పు ఉరుగుతుందన్న మాట రెండు పదానుభవ్య సంధిచేసిగూడ అంగ్గభాష రచనాశైలిలోలాగే చిహ్నం వాడడం నిరర్థకం. అంగ్గభాషా రచనలో వివిధ చిహ్నాలు ఉచ్చారణను ప్రతిబింబింపజేస్తాయి. వాటిని ఆసవసరంగా తెలుగులో వాడడం విచిత్ర పరిణామాలకు దారితీస్తుంది కవిత్వం, అందునా గేయ కవిత్వం పాదుకొనడంలోనూ రాస్తారు కవులు. అంటే 'లయ' ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తుంది విరామాది సంకేతాలు తదనుగుణంగా వాడబడాలి. అంటే గాదు, పాద విభజన లయతో సంయోగం పొందకపోతే పాద విభజనకున్న

అసలు లక్ష్యం దెబ్బతిన్నట్టే అలాగే పదవిభజనకు గణవిభజనకు జత కుదరకపోతే సడక దెబ్బతింటుంది. (మా. సీతాపతి 1988, 527 వ పేజీ, ప్రకాశం 1978, 55 వ పేజీ) కవి తన "కర్పూర వసంత రాయలు" ను రాసిన భూమికలో "శ్రుతిసౌఖ్యంకోసం విసంధి చేయడం నాకు మొదటి నుంచి ఉన్న అలవాటు" అన్నారు (14 వ పేజీ) కాని ఇక్కడ శ్రుతిసౌఖ్యానికి అడ్డంగా ఉండే సంది చెయ్యడం జరిగింది.

"నారాయణరెడ్డి గేయాలు" లో మూడవది "ప్రకృతిలోని ప్రణయిని" సినారె గారి లాలిత్య కావ్యవనంలో వెలిసిన ఉత్తమోత్తమ కుసుమాల్లో ఒకటి. ఈ గేయంలో ఉన్న బావాంశ (theme) ఒకటే - "ఎక్కడో ఉన్నది ఇక్కడ వెలయాలి".

8) చుక్కలలో నొక్కసారి

సూచించును నా కన్నీయ

నల్లని వాల్చడ సందుల

మల్లియలై మొలవాలని

చుక్కలెక్కడ, వాల్చడ సందులెక్కడ - ఇదీ సినారె వరస. ఈ గేయం అన్నివిధాల సౌందర్యభరితం. "యౌవనం" లో ఉన్న యౌవనమస్య లిక్కడ ఎదురుగావు. కాని ఒక వ్యాకరణ సమస్యమాత్రం ఎదురౌతుంది. అను, చెప్పు, మాట్లాడు, నివేదించు, విన్నవించుకొను, చెప్పుకొను, సూచించు మొదలైనవి వాచ్య సంబంధమైన క్రియలు (మా. రామారావు 1975 : 38 వ పే. ప్రకాశం 1970 : 28 వ పే. 1978 : 370వ పే.) ఈ క్రియలు స్వీకరించే కర్మనామ బుచ్చాలకు విభిన్న విభక్తులు చేర్తాయి.

9. అ] ఆమె నాతో చాల విషయాలు చెప్పింది.

అ] ఆమె నాకు చాల విషయాలు చెప్పింది.

- ఇ] ఆమె నాతో చాల విషయాలు అంది.
 * ఈ] ఆమె నాకు చాల విషయాలు అంది.
 డ] ఆమె ఆతన్ని నానా మాటలు అంది.
 డి] ఆమె ఆతనితో మాట్లాడింది.
 ఎ] ఆమె ఆతనికి మాట్లాడింది.
 * ఏ] ఆమె ఆతనికి సూచించింది.
 ఐ] ఆమె ఆతనితో సూచించింది.
 ఒ] ఆమె రాజుతో తన కష్టాలు చెప్పుకొంది.
 ఓ] ఆమె తన కష్టాలు రాజుకు విన్నవించుకొంది.
 ఔ] ఆమె రాజుతో తన బాధలు విన్నవించుకొంది.

'సూచించు' క్రియకు కర్మనామబంధాన్ని 'కి/కు' విభక్తితో వాదదం
 వ్యాకరణముక్తం 'తో' తో వాదదం సందేహస్పదమైన వాడుకగానో
 వ్యాకరణ పిరుద్ధ వాడుకగానో చెప్పాలి. కాని ఇక్కడ కవి గాడు
 'సూచించు' క్రియలో 'విన్నవించుకొను' అన్న భావాన్ని మిశ్రితం చేసి
 విభక్తి ప్రయోగంలో తదనుగుణంగా వక్రతను సాదించినట్లుంది.

"ఆహూతి" అశ్మ గేయం భావనిర్మాణ విషయంలో చక్కటి సంయో
 గత కలిగిన గేయం. ప్రతి ఖండికలోను రెండు విషయాలు చెప్తాడు కవి.
 తనేదో చెయ్యబోతాడు, దాని విపరీత ఫలితాల సంగతి తురికిపోయి,
 ప్రతివిషయంలోను వ్యతిరేక భావ పరంపరయే

10) మొగలిపూవు	-	కంటకం
విలోకించు	-	విస్మరించు
ఆకాశం	-	నెన్నడుము
కూన్యం	-	పట్టనెంచడం

చూచు	-	మరచు
దృగంతాలు	-	గాయమ్ములు
వలచు	-	మరచు
త్రాచు	-	జారుజడ
తాకనెంచు	-	తగిలెడు కాటు
చూచు	-	మరచు
ధనస్సులు	-	కన్నాములు
పరుగువెట్టు	-	బాణప్రహారాలు
నిప్పు	-	నెలత సుందరత
కలియగోరు	-	అహుతియగు
చూచి	-	మరచి

విశేషమేమిటంటే కొన్నిచోట్ల వైజయంతో సంబంధముండదం.

ఇక్కడ దింకొక చిన్న విషయం. ప్రకాశం (1977)లో వస్తువును బట్టి భాషాశైలి (Register) ఏర్పడుతుందని అనడం జరిగింది. కావ్య శైలి, శాస్త్ర విజ్ఞానశైలి, రాజకీయ శైలి మొదలైన వాటిలో భాషా రూపం కాస్తోకూస్తో మారుతుంది. కావ్యాల్లో లయ కోసమని, భావ వైవిధ్యం కోసమని వివిధ మాండలిక శైలి రూపాలను వాడుకునే స్వాతంత్ర్యం కవికుండవచ్చు. అలా తరచుగా వివిధ రూపాలు వాడితే సహజత్వం కొంతవరకు దెబ్బతినవచ్చు. ఈ గేయం (ఆహుతి)లో కింది రూపాలు కనిపిస్తాయి :

గ్రాంథికం

వ్యావహారికం

11) మొగము
కూన్యము

ఆకాశం
దృగంతాల

గోయమ్మల

మొగల

శలభము

ప్రహారాల

గ్రాంథిక వ్యావహారిక రూపాల్లో ఏది వాదాలనేది కవి అవసరాన్ని బట్టి నిర్ణయించుకోవచ్చు. ఒకే గేయంలో మారినై కొంతవరకు 'సమత' దెబ్బ తినవచ్చు.

'స్వగతం' అన్న గేయంతోగూడ ప్రతియోగరీతి చక్కగా నడిచింది.

12) చినుకు	-	ముక్తాఫలం
మొండిశిల	-	సాలగ్రామం
పూవు	-	హీరము
ధూళిపొరలు	-	సరమేశ్వరకంఠహారం
మార్మలగుహ	-	ఎల్లారా
మొయిలుతునక	-	సందేశవాహన సాధనం

ఇందులో ప్రతిభండిక ప్రశ్నరూపంతో అంతమౌతుంది - "ఎటులై తిని?"
జవాబు ఎలాగూ యివ్వలేము కనుక యివ్వలేదు.

'ఉభయ సంధ్యు' ప్రశ్నోత్తర రూపానికి చక్కటి ఉదాహరణ :

- 13) అశ్రువిపంచీరుంకృతిరోతా
దాత్యము పొందిన దెవ్వరు-నేనే
కింశుక హాస మరంద రసంకను
గిన్నెల దాచినదెవ్వరు-నీవే

తర్వాత "కోకః క్షోక త్వమాగతః"లోని కొన్ని పాదాలను తీసుకుందాం:

- 14) కవిని మాత్రం సూర్యునితో
ఖచ్చితంగా పోల్చవచ్చు
ఏడువన్నెలు జీర్ణించుకొని
ఏకవర్ణం చిమ్ముతాడు

ఆఖరి పాదాలను గమనించండి :

- 15) ఏడువర్ణాలు \longleftrightarrow ఏకవర్ణం
జీర్ణించుకొను \longleftrightarrow చిమ్ముడం

ఏలాంటి కృత్రిమ భావన లేకుండా సాధించిన వైరుధ్య సామ్యం గమనించండి జీర్ణించుకొన్న తర్వాత జరిగి ప్రక్రియకు క్రియ తదాచిత్యం (చిమ్ముడం) గమనార్హం.

'ఆభ్యుదయ కవి అన్వేషణ' జరుగుతుంది విభిన్న ఉన్నత భావాల కోసం. ఆ భావాలు ఎన్నదగ్గరి:

- 16) ఔచిత్యం, ప్రజాక్షేమం, శాంతి,
ఆందం, కోమలత్వం, మనోరంజకత్వం,
సౌలభ్యత, గుర్తింపు, తృప్తి,
వినయం, జ్ఞానం, నిగ్రహం, నిజాయితీ,

కవి ఈ భావాలను కొన్ని రూపాలలో వర్ణిస్తాడు. ఎప్పటిలాగే 'వైరుధ్య సామధస్య' విధానం ఘనకు కనిపిస్తుంది.

17) పలాశపతాకను ధరించి

విలాసంగా నడిచివచ్చే

విప్లవకారుని కోసం

“పలాశ పతాకధారుడైన విప్లవకారుడు విలాసంగా నడిచి రావడ మేమిటి? ఇది అనౌచిత్యం” అని కొందరి విమర్శ ఈ వైరుధ్యత శబ్దాలంకార వేటలో కవివేసిన అనౌచిత్యపు తప్పుటడుగు అన్నది వారి తీర్పు. కాని నిశితంగా పరిశీలించిచూస్తే మనకు కన్పించే ‘భావవక్రత’ కవి కోరి చేసిందేమో అనిపిస్తుంది ఇక్కడ మూడు అంశాలు ప్రధానమైనవి :

18) పలాశపతాక

విలాసం

విప్లవకారుడు

పలాశ పతాక మార్క్కు తన సిద్ధాంతానికి లక్ష్యంగా పెట్టుకొన్న సమ సమాజానికి చిహ్నంగా స్వీకరించవచ్చు విప్లవకారుడు ఆ సమాజ సాధనకై కృషిచేసేవాడు. తన దైనందిన జీవితంలో మార్క్కు ఊహించుకున్న ‘సోషలిస్టు వ్యక్తి’లాగే అతను నిస్వార్థంగా ఉంటాడు. విప్లవకారుడి మనస్సులో కోపమున్నా, క్రోధం, ద్వేషం, పగ లేవు తను సాధించదలచుకొన్నది శాంతియుతంగా మానసిక పరిర్రన సహాయంతో సాధిస్తాడు. ఇక్కడ కవి కోరేది విప్లవం మాత్రమే, దానితోపాటు కొన్ని చోట్ల జరిగిన హింసాకాండ కాదు. ఈ గేయమంతా ‘ముళ్ళొద్దు, గులాబి కావాలి’ అన్న ధోరణి. అందుకే ‘విలాసంగా’ అన్న పద ప్రయోగం అభిరుచి.

- 19) ఆడవేషం వడ్డించని
అమృతంలాంటి రసంకోసం

అన్నాడు కవి. అంటే అమృతాన్నైనా సరే మోసంలేకుండానే స్వీకరించా
లన్నది ముఖ్యమైన విషయం. ఈ గేయం ముగింపు యజ్ఞం గురించి :

- 20) ఆలోచనల ఆ జ్యంతో
యజ్ఞం చేస్తున్నాడీ కవి

దీనిని భగవద్గీతలో అన్న 'స్వాధ్యాయ జ్ఞాన యజ్ఞం' గా భావించవచ్చు.

4. నాగార్జున సాగరం

నాగార్జున సాగరం (1955) (చారిత్రక) గేయకావ్యం. మంగళా
శాసనంలో శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు అన్నట్లు ఈ కావ్యం
లోని కథా బీజం నైరుత్య భావరూపమే :

విరక్తియను మోక్ష రహస్యమునకును రక్తియను బింధ రహస్య
మునకునుగల అనాది స్వర్గ-అది అనంతమగుడ-ఇందలి కథా
బీజం.

ఈ కావ్యంలో ఆడుగడుగునా కవి తన ప్రతియోగ రీతిని చక్కగా వాడు
కున్నాడు :

- 21) నిర్వాతదీపమట
నిత్యమి బుద్ధుని ముఖ

మృగమున్న నిశ్చలత జాచికతిరాళ్ళు
పులకించె గుండియలుపూచి

అచలమైన 'కతిరాళ్ళు' నిశ్చలమైన బుద్ధుని ముఖం చూచి
నప్పడు వాటికి 'గుండియలు' పూచాయట. అవి పులకించాయట
'అచల' భావానికి 'నిశ్చల' భావానికి ఉన్న భేదం గమనించండి.
అచలము జడపరమైనది. నిశ్చలము చైతన్య పరమైనది.

'దాగు' అన్న క్రియాభావానికి 'మోగు' అన్న క్రియా
భావానికి వ్యతిరేకత వుంది. వాటిని అందుకేనేమో ఒకేచోట వాడాడు
కవి.

22) నాగార్జునాద్రిశం
ధ్యాగర్భమున దాగె
త్రిశరణ ధ్యనులున
లైసలద్రువగా మోగె

అవ్యక్త బాధను వర్జిస్తూ ఆయన అన్న మాటలు గమనించండి.

23) ఆ బాధకు పేరులేదు
ఆ బాధకు నోరులేదు
ఆ బాధకు మంచితీ
యని బాధయే పేరులేదు

ఈరు పేరు లేక, వాయి నోరు లేక 'తీయని' దైన బాధ ఆ అవ్యక్త
బాధ. ఆ బాధకు పేరు లేకపోవడంతో అది బాధేనా అన్న అనుమానం

రాకపోదు. దానికి నోరు లేకపోవడం సహజమైన సంగతి గానే చెప్పుకోవాలి అనుభవసాధ్యం గాని 'కని-విని-అని' వర్ణించదగ్గది గాదు. ఇక్కడ 'తీయని' అన్న పదానికి అతిద, లక్షణ, వ్యంజన పరంగా చూస్తే మూడర్థాలున్నాయి కవి మనలను అన్ని అర్థాలను అవగతం చేసుకోమంటున్నట్లుంది. మొదటి అర్థం 'భరించరాని', రెండవది 'మధురమైన' మూడవది 'వదలని/అనంతమైన'.

మతాచార్యుని సిద్ధాంతవర్ణన సహజంగానే వ్యతిరేక భావనల గురించి చెప్తుంది. కవి ఎంత చక్కగా వివరించాడో చూడండి :

24) క్షణమొక రూపమ్ము దాలు
జగత్ స్వరూపమ్ము మిథ్య
పరివర్తన రహితమ్ముగు
పదార్థము కాశ్యతమ్ము

25) కత్తినెత్తి జయించనిది
కరుణతో సులభ సాధ్యము
ద్వేషముతో లభించనిది
ప్రేమతోడ సంపాద్యము

అలాగే శాంతిశ్రీ దీక్ష స్వీకరించినప్పటి దృశ్యం తిలకించండి :

26) ఇచట శాంతిశ్రీ గ్ర
హించె దీక్షమ్ముతము

అవట పడ్కుని హృదినీ

అదరె హాలాహలము

5. కర్పూర వసంతరాయలు

‘కర్పూర వసంతరాయలు’ ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలోని అనర్హవజుల్లో ముఖ్యమైనది. మాత్రా చందస్సులో రాసిన ప్రబంధకావ్యమే. మొదట్లో చెప్పినట్లు ప్రతియోగరీతి యిక్కడ అన్ని విధాల వాడబడింది :

27) ఆమె వెన్నెలయోనా? వెన్నెల
ఆమెయో? యనకానుపించెను
కాదు; వెన్నెలతరుణి వేషము
గట్టె నొయనగా స్ఫురించెను

‘పోలిక’ ‘తాదాత్మ్యత’కు దారి తీసిందన్నమాట ‘ప్రశ్న-కాదు-అవును’-ఇదీ వరస. రాజుగారి మానసికస్థితి గురించి చెప్తూ :

28) ఎప్పుడువీచిన గాదుపేకద
ఎందుకొ నేడంత వాడి?
ఎప్పుడు కాచిన వెన్నెలేకద
ఎందుకో నేడంత వేడి?

నిజానికి కవి ప్రశ్నలుకావు. ప్రశ్న రూపంలో ఉన్న అభిప్రాయ దోహతకాలు. అలాగే :

- 29) వెండి గజ్జెల రవళియేక
 వ్వించునా నన్నింతగా?
 గుండె గజ్జెలలోన చొరబడి
 యుండెనేమొ వింతగా
 వట్టికను బొమ లంతగానిల
 బెట్టినను వ్రళ్ళించు నా?
 కునుమ బాణు నిధనులె అది; కా
 కున్ననను వేధించునా?

ఈ సందర్భంలో మళ్ళీ ఒక సారి పాద విభజనగురించి ప్రస్తావిద్దాం. 59వ పేజీలో ఉన్న ఒక ఖండికను తీసుకొందాం :

- 30) అందె ఘల్లుమనెను పతియె (12)
 డంద జల్లుమనెను (9)
 పాటరవళి తోచెరేడు (12)
 పాన్సునుండి లేచె (9)

పాద విభజనకు పాడేటప్పుడు జరిగే విభజనకు పొంతన కుదరదన్నది స్పష్టమే. రచనలోని పాదానికి పాటలోని పాదానికి పొండిక అబ్బితేనే సొగసు, మార్పిడుదాం :

- 31) అందె ఘల్లు మనెను (9)
 పతియెడంద జల్లుమనెను (12)
 పాట రవళి తోచె (9)
 రేడు పాన్సు నుండి లేచె (12)

ప్రకృతానికొద్దాం. లకుమ రాజ నర్తకి కాబోతున్నదన్న వార్త లకుమ
లోను రాణిలోను పరస్పర విరుద్ధ భావనల సృజించడం సహజమేకదా :

- 32) లకుమ కావార్తా క
ల్య నెలంత కంటి పా
పలపైన పాలవె
న్నెల సోకి నటు లయ్యె
రాజికావార్త క
ల్య నెలంత చెవులలో
ఖరకరుని అశ్వరింఖల
చప్పుడు తోచె

అంతేగాదు ఇంకా చూడండి:

- 33) రేనిలో వెల్తురుల మేడలు
రాణిలో తిమరంపు నీడలు
కాట వేముని లోన రెండును
కలసి పోయిన సందె జాడలు

చమత్కార శోభనిట గమనించండి.

- 34) ఇద్ద రొరసి కొని నిర్మిరి
ఇద్దరు వేరుగ జూచిరి
తనువు లొక్క పై నంతనె

మనసు లొక్కచేనా మరి

వ్యతిరేకత స్పష్టము :

35) బరసికొని × వేరుగ

తనువులు × మనసులు

ప్రశ్న 'కావు' అన్న జవాబును తనలో యిముడ్చుకొని ఉంది. తనువుల సామీప్యతకన్న ముఖ్యమైనది మనో దృక్పథం గదా!

రాజులోని పరివర్తనను గమనించండి.

36) భక్తి యును రక్తియును ప్రభువు జీవిత మందు

పర్యాయపదములై పోయె

క్రమముగా రేని జీవ మహాప్రబంధమున

రక్తి మాత్రము నిల్చిపోయె

భక్తి, రక్తి ఎంత పర్యాయాలైనా చివరికి విడివడ్డాయి. కారణం జీవితం 'జీవ మహా ప్రబంధం' గా మారింది. అలా మారి నందువల్ల రాజు రాజ్య పరాజ్ఞులుండయ్యె.

37) అగ్ని పర్వతమటులఖిల రాజ్యముండికె

రాజుకేళి మందిరము వెన్నెలలు చిలికె

రాణి లకువును శ్రేరి అన్నమాటలు వినండ్లి;

- 38) దేశమొక దెస నీవు ఒక దెస
తేలుకొను మెయ్యది మనమొ
వ్యక్తి సంఘము లందు ఎయ్యది
ప్రథమ గణ్యమొ చెప్పవమ్మా

ప్రభువును దానికి తేవడానికి ఒకమ ఆత్మర్పణం చేసుకొన్నప్పుడు ఆయన అన్నమాటలుగూడ ప్రతియోగరీతిలో నడిచినవే :

- 39) ఓలకుమ : యెట నుంటి వోనీవు ? ఇంకెవట ?
 పరమసాధ్వీ జగత్ స్వర్గాసనముపై న
 ఓ సఖీ ! యేమందువో నీవు ? ఇంకేమి ?
 వ్యష్టికన్నను దేశ దృష్టియే గరిష్ఠమని

6. జాతిరత్నం

తర్వాత మనం 1967 లో ప్రచురితమైన 'జాతిరత్నం' తీసుకుందాం. ఈ కావ్యానికి కథావస్తువు శ్రీ జవహర్ లాల్ నెహ్రూ జీవితం. ఈ కావ్యంలోని రెండవ ఖండికనే చూడండి. శాంతివనం గురించి వర్ణిస్తూ అన్న మాటలివి :

- 40) మట్టి లోని మనిషి కొరకు
కట్టిన మణిమందిర మది

'మట్టి'ని 'మనిషి'ని ఒకచో చేర్చి 'మణి మందిరం' అన్నదాన్ని జత చేర్చడంతో సహృదయుడికి వినిధ విషయాల సుస్ఫురించవచ్చు. భాషలోని

ప్రతిపదానికి వెనుక ఎంతో విలువైన చరిత్ర ఉంటుంది. వర్ణాత్మక నిమిట పరమైన, వ్యాకరణాత్మక, భావాత్మక విలువలతోపాటు ప్రతి పదానికి ఐతిహాసిక, సామాజిక, సాంస్కృతిక, దార్శనిక చరిత్ర ఉంటుంది అంటే ప్రతిపదం ఇన్ని విషయాలు తనలో ఇమడ్చుకొన్న గుళిక లాంటిది. దీనికి కారణం భాష సామాజిక సాంస్కృతిక అవసరాలకు అనుగుణంగా అభివృద్ధిచెందడం. మట్టి, మణి, మసీది అనే పదాలకు భారతీయ భాషలలో కావ్యపరంగాగాని సాంస్కృతికంగాగాని ఎంతో విలువ ఉందన్న సంగతి మనకు తెలిసిందే. ఆ సమాధి ఎట్టిదో చూడండి :

41) అది సమాధి కాదు - కాంతి
పొదుగు కొన్న రత్న వేది

ఆ సమాధి ఎవరిదో చూడండి.

42) ఎవరి దెవరి సమాధి ?
ఇంకెవరిది ? జవహరునిది :
గరళము మ్రుంగినను గుర్తు
కననీయని నవహరునిది

‘ప్రశ్న’, ‘తెలీదా అన్న భావన’ ‘జవాబు’ యివన్నీ మన ప్రతిహాగ రీతిలోని అంశాలు. ఇక్కడ పదప్రయోగానికి సంబంధించిన ఒక చక్కని ఉదాహరణ తీసుకుంటాం :

43) ఋజువాక్కును నొక్కి వేయాలని
ని జాయి తీని తొక్కి వేయాలని
మొగ్గ తొడిగే స్వరాజ్య కాండను
మొక్కలోనే చెక్కి వేయాలని

ఇక్కడ 'చెక్కు' అన్న క్రియాప్రయోగం గురించి చూద్దాం. 'చెక్కు'కు బదులు 'పీకు'గాని 'తుంఱు'గాని వాడినందువల్ల వచ్చిన లాభనష్టాలు బేరీజు వేద్దాం.

44) అ) తుంచు తుంచినది మూలంతో సహా
 రూపుమాయదు. తిరిగి పెరగవచ్చు
 దానికి ఆధార భూతమైన దానికి
 ఏప్రమాదమూ వాటిల్లదు
 పండునో పూవునో తుంచితే
 కొత్తది పుట్టుంది కదా ;

అ) పీకు పీకి నందువల్ల మొక్కను
 'సామూలాగ్రంగ' తీసివేసినట్లే
 కానీ ఆప్రదేశంలోనే వేరే మొక్క
 పెరిగే అవకాశం లేక పోలేదు

ఇ) చెక్కు మొక్క ఎలాగూ పోతుంది
 దాంతో పాటు దానికి ఆధారమైన
 క్షేత్రం గూడ దెబ్బతింటుంది.
 తిరిగి వేరే మొక్కకు ఆధారమిచ్చే
 అవకాశం సన్న గిల్లు తుంది.

స్వరాజ్య కాంక్షనుగాని విప్లవ కాంక్షనుగాని అణగదొక్కాంనుకొనే ప్రభుత్వం అంజడి నియమాంతోసహా తీసివేసి తిరిగి అనువైన పరిస్థితులు ఏర్పడకుండా ఉండడంకోసం తీవ్ర ప్రయత్నం చేస్తుంది. కాబట్టి ఇక్కడ 'చెక్కు' అనేక్రియ ఎంతో భావగర్భితమైనదిగా భావించాల్సింది.

స్వరాజ్య కాంక్షతో ముందుకురికిన జనాన్ని నాటి ప్రభుత్వాన్ని చూడండి.

45) రెక్కవిప్పిన జనోద్రేకము చిందులిడ
నక్కజిత్తుల దొరతనము బెంబేలుపడ

ఇక్కడ వైరుధ్యమున్న విషయాలు : 'జనోద్రేకము - దొరతనము' చిందులు-బెంబేలు'. రెక్కవిప్పిన పక్షి విహరిస్తుంది. జిత్తులమారి నక్క. నక్క నక్కి నడుస్తుంది.

విచిత్రమైన విషయాలు మానవ చరిత్రలోనే ఎదురౌతుంటాయి. మతమనేది భగవంతునికి, మనిషికి, మనిషికి సమాజానికి మధ్య ఉన్న సంబంధాలను చక్కటి మార్గంలో ఉంచడంకోసం పెంపుదలచెందిన వ్యవస్థ. కాని దురదృష్టవశాత్తూ మతమనేది కొందరిని ఆజ్ఞానాంధకారంలో ఉంచడానికో 'వేరుజేసి పాలించు' వద్దతి అవలంబించడానికో మానవజాతిని ప్రక్కలు ప్రక్కలు చేయడానికో ఉపయోగించబడింది. మానవచరిత్ర పొడవు నామతం నల్లమందుకన్నా విషబీజాలు నాటిన పరిస్థితులు లేకపోలేదు. తమ మతం పుచ్చుకోనివారు చేసే 'మాంత్రిక చికిత్స' భూత ప్రేరితమని అలాచేసిన ఆడవాళ్ళను తగలబెట్టిన సంఘటనలు యూరపులో కనిపిస్తాయి. శ్రీని వస్తువుగా, ఆస్తిలో భాగంగా వాడుకుంటూ అందుకు తమ మతాన్ని వల్లెవేసేవారున్నాడు. తోటి మనుషులను పశువులకన్నా హీనంగాచూస్తూ దానికి మతాధికారాన్ని చూపే వాడు మన దేశంలో ఉన్నారు. ప్రజాస్వామ్యం వచ్చాక మన రాజ్యాంగం 'ధర్మశాస్త్రం'లో ఉన్న ఆ లోపాలను సవరించింది దక్షిణాఫ్రికాలో మాత్రం 1948 తర్వాత జాతుల పేరిట మనుషులను వేరుజేసే చట్టాలు చాలవచ్చాయి. అక్కడ క్రైస్తవమత మందిరాలు వివిధజాతులకు వేరు

వేరుగా ఉంటాయి. ఒక జాతివారు ఇంకొక జాతివారి ముదిరంలో ప్రవేశించరాదు. అక్కడ కొందరు నల్లజాతిని పాపుల వారసులని బైబిలు సహాయంతో నిరూపించడానికి ప్రయత్నించారట. సిద్ధాంతపరంగా దాన్ని పెద్దగా ఎవ్వరూ పట్టించుకోలేదుగాని అక్కడి తెల్లవారు వాళ్ళను సమర్థించే బయటి తెల్లవారు అన్ని విషయాలలోను జాతి వివక్షతను పాటిస్తారు. విశ్వప్రేమ నందించిన విసుప్రభువు గురించి మాట్లాడుతూ జాతి వివక్షతను పాటించడం ఎలాంటిదంటే ఉపనిషత్తులు ప్రవచించిన సిద్ధాంత బ్రహ్మత్వం అందరిలో ఉందంటూనే కుల వివక్షత పాటించడంలాంటిది.

మనుషుల నొకటిగ చేయడం అసలైన మతలక్ష్యం. కాని దాని మౌఢ్యం వాళ్ళను వేరుజేస్తుంది. కాలగతికి ముందుకు పోవడమే తెలుసు. కాని గత దృష్టికేమో వెనక్కు లాగడమే తెలుసు :

- 46) మనుషుల రెండుగా చీల్చు
మత మౌఢ్యము నెదిరింతును
కాల గతికి అడ్డు నిల్చు
గతదృష్టిని నిరసించును.

కొందరు ఎప్పుడూ 'గతకాలము మేలువచ్చుకాలము కంటెన్' అనుకొనేవారు. కొందరు ఆశావాదులు :

- 47) ఎడారిలా తోచే వర్తమానం లోంచే
ఇగుళ్ళు వేయదా పచ్చని భవితవ్యం

- 48) రేయి వంటి నేటి నుండి
రేపన్నది రాకపోదు

ఉక్కడ 'తేపు' అటు 'రేయి'కి, ఇటు 'నేటి'కి విపరీతార్థమున్న పదంగా
గ్రహించాలి. ఆ ఆశావాదం అశ్చర్యపరితమైనదన్న సంగతి మరచిపోరాదు.

- 49) సామ్యవాదమొక జీవన
సరళిగా విభాసించిన
ధన స్వామ్య జగతి నుండి
జన స్వామ్య ముదయించును

'ధనస్వామ్య జగతి' కి ఎదురుగా ఉన్నది 'జనస్వామ్య జగతి' ఇటు
నుండి అటుకు వారధి సామ్యవాద ప్రేరిత జీవన సరళి.

నాటి స్వాతంత్ర్య సమరదండం వర్జనాటితం. ఆ గండ్రగోళాన్ని

కవి వైరుధ్యాలనొకటో చేర్చి వర్ణించిన పద్ధతి చూడండి :

- 50) ఎటు చూసినా హర్తాళ్ళు హర్తాళ్ళు
పుటుకున తెగిపోయే ఉరితాళ్ళు ఉరితాళ్ళు
ఎటు వినన్నా 'వందేమాతరం' వినదాలు
చిట పట లాడే మిడిమేలపు సిపాయీలు
సమాజ జీవితం మంచులా స్తంభించింది
సమస్త దేశం మంటలా విజృంభించింది
మిల్లులూ బళ్ళూ మూతబడినవి
పల్లెలూ పట్నాలూ తిరగబడినవి

- 51) పొగచుట్ట లాంటి బుర్రనో

భుగ భుగ రగిలింది పశుత్వం

వైరుధ్యాలు విడితమే. బుర్రకు పశుత్వానికి ఉన్న వైరుధ్యం ధ్వన్యాత్మకం గూడ. పశువుకూ మనిషికి తేడా బుర్రలోనే. ఆలోచన వక్రమార్గంపట్టిన బుర్రఉన్న మనిషికి బుర్రలేని పశువుకూ తేడా ఉండదుగదా! అలాగే 'పుటుకున తెగిపోయే ఉరిత్రాళ్ళు! 'ఉరిత్రాళ్ళు తెగడం' ఉరితీయడాన్ని సూచిస్తుంది. 'పుటుకున' తెగడం ఎక్కువమంది ఉరితీయబడ్డాన్ని సూచిస్తుంది. కాని ధన్యాత్మకంగా చూస్తే వేరొక విషయం స్ఫురిస్తుంది. ఉరితీత ప్రజలను భయపెట్టడానికి ఉద్యమాన్ని అణచడానికి ఉపయోగించుకొనే 'సూత్రం'. ఆ సూత్రం ప్రజలలో ఎలాంటి భయాన్ని కల్గించలేకపోతే తెగినట్టేకదా! కవి రెండు భిన్న విషయాలను ఒక్కమాటలో చెప్పగలిగాడన్నమాట. పశుత్వస్వరూపం చూడండి.

52) నిరాయుధ ప్రజల నిశ్చలహృదయాల్ని

గురిచూసినవి కరకు మరతుపాకులు

కాంతి పారవతాల గోర్వెచ్చనిరుదిరాన్ని

చవి చూసినవి ఇనుపమూతి కాకులు

అయినా

53) వేళ్ళు నాటుకున్న చిరు గరికపోచ

వెల్లువ నెదిరించి నిలువకపోదు

స్వతంత్రంవచ్చింది. కాని దేశవిభజనగూడ జరిగింది. మతకలహాలు వెల రేగాయి. అలాంటి దురదృష్ట ప్రాంతంలో జవహరుని ప్రవేశంతో :

54) వేంద్రుక్కులు గిరుక్కున తిరిగి చూస్తున్నవి
విప్పిన పంజాలు గబుక్కున ముడుచుకున్నవి.

ఆ కర్పూరకళికకుగూడ తప్పలేదు అంతిమయానం.

55) ఆ రాత్రి ఎలాగో తెల్లవారింది
భారత సవిత్రి ఆశాముఖం నల్లవారింది.

'ఎలాగో'లో ఉన్న భార గమనించండి ఆ మహానాయకుని కథ వివరి
స్తున్న గులాబిగతి చూడండి :

56) మణిలా నిగ నిగ లాడే దానిరూపు
మనీ బొగ్గులా మారి పోయింది.
వన్నెలు పిసాళించే ఒక్కొక్క రేకు
ఉన్నపాటుగా ఊడి పోయింది

7. మధ్యతరగతి మందహాసం

ఇక ఇప్పుడు 1963లో ప్రచురించబడ్డ 'మధ్యతరగతి మంద
హాసం'లోని కొన్ని భాగాలూ చూద్దాం. మొదటిగేయం ఈ సంపుటికి పేరు
ప్రసాదించింది.

57) చందస్సు లేని మాతృభాషలో
మందహాసం చేస్తున్నాను

మంద హాసానికి భందస్సుంటుందని

మరవలేక పోతున్నాను

పైనలేని 'భందస్సు' ఎవరో నిర్ణయించిన విషయం. కింద ఉందన్న భందస్సు మందహాసం వ్యక్తంచేసే అయదూపం. ఈ గేయానికి అఖరున అంటున్న మాటల వినండి :

58) నిట్టూర్పుల వంతెన మీదుగా
నిజాయితీని చేరుకుంటాను
నిరాశల ఊడల్ని పట్టు కొని
నింగి అంచుల్ని అందుకుంటాను
విల్లులా వంగిన వెన్నుపూసతోనే
విజయదశమి జరుపుకుంటాను
కొడి గట్టిన ఆశయాల తోనే
కోటి దివ్యైలు వెలిగించు కుంటాను

ఇంకొక గేయం 'దీపం ముట్టిస్తున్నావా పాపా!'

పై గేయానికి దీనికి ఉంది బాంధవ్యం :

59) దీపం ముట్టిస్తున్నావా పాపా !
మట్టి దీపమైనా సరే మనసారా ముట్టించు
చిట్టెం కట్టిన చీకటి గుట్టల్ని చీల్చరేక
మా వక్రాయుధాలు జావగారుతున్నాయి.

మరి ఊడల్లా దిగిన నిరాశల్ని తెంచలేక
మా సంకల్పాల గొడ్డళ్ళుమన్ను గడుస్తున్నాయి.

ఇలాగే నడుస్తుంది గేషుమంతా. 'ఎవ్వరిగురించి రాయను' అన్నది మరొక గేషు.

60) నిప్పు లాంటి నిరుపేద సత్యానికి
ఎప్పుడూ లేనంత తుప్పు పట్టింది.
ఒక పక్కమీద పడుకున్న న్యాయానికి
ఒంటి నిండా చెదలు పట్టింది

'నిప్పు'కు 'తుప్పు', 'న్యాయానికి' 'చెదలు' ఇదీ ఈకవి వరస. ఎవరి
విచ్చి వారి కానందం ఒక్కోసారి మతి పోతుంది.

61) విలాసంగా కొట్టుకొనే గుండెకాయలు
విద్యుత్ ప్రసారంలా హఠాత్తుగా అగిపోతున్నై
కులాసాగా ప్రవహించే కొత్త ఊపిరులు
కులాయి నీళ్ళలా అమాంతంగా తెగిపోతున్నై

విలాసంగా కొట్టుకోవడమేమిటి గుండెలు? ఆనందంగా ఉన్నవాళ్ళ గుండె
లేమో! సరిపెట్టుకొందాం మరి. మందగడిగాఉన్న గుండెలు, మంద
కొడిగాఉన్న దివ్వెలు అగితే ఆశ్చర్యమేముంది? విద్యుత్లాఉన్న
గుండెలుగూడా తక్కువ అగుతున్నాయన్నది ఇక్కడి విశేషం. తర్వాతి
సమస్య సరిపెట్టుకోలేనది నీళ్ళుగాని ఊపిరులుగాని తెగడమేమిటి? ఈ
కవి పద ప్రయోగంలో నాకు సమస్యలుగా తోచినవాటిలో 'తెగడ'

ప్రయోగం ఒకటి దీనిగురించి మళ్ళీ చర్చిద్దాం. 'రెండంచులు' అన్నది మరొక గేయం. 'జీవం' 'భావం' పడుతున్న బాధల చూడండి :

62) రెక్క విప్పలేక మూల్గుతున్న జీవం అటు

రెక్క మూయలేక చిక్కుకున్న భావం అటు.

ఇక్కడున్న వ్యాకరణసమతను గమనించండి (ప్రకాశం 1978:54వ పే) అలాగే

63) అన్వయం కుదరని అంచులు రెండు

అ వైపు తాను —ఈవైపు నేను

ఒకటి సమాధిలో ఉన్న చైతన్యం

మరొకటి ప్రమాదంలో ఉన్న పుణ్యం

'పురుష సూక్తం' అన్న గేయంగూడా ఇలాగే వైరధ్యవిషయ ప్రతిపాదనలతోనే సాగుతుంది :

64) మధువు తో తడిసిపోయిన బతుకును

మంచి నీళ్ళతో మళ్ళీ ఉతికేయి

వెన్నెల్లో రగులు కుంటున్న మనసును

వేసవి యెండలో చల్లా రేయి

'హే భగవాన్' అన్న గేయంలో కవి అన్న హాటలను వినండి :

65) బియ్యంతో వియ్యమందే పలుగురాళ్ళు

పాలతో తాదాత్మ్యం చెందే పంపు నీళ్ళు

పట్ట పగలే గుచ్చకుంటున్న చీకటి ముళ్ళు
పాలక వర్గాలలో పరిమళిస్తు తుళ్ళు

బియ్యము-రాళ్ళు, పాలు-నీళ్ళు, పగలు-చీకటి, పరిమళం-తుళ్ళు ఎలాకలిసి
వెలుస్తున్నాయో చూడండి.

‘ఓంటి దీపం’ వాపోవడం విసంఘి.

66) చీకటిలా చిందులు తొక్కి
లోకానికి మసి పూయడం కన్న
ప్రమిదలో కట్టు వడి వుంది
పసిడి వెలుగు లందించడం మిన్న.

ఈ గేయంలోగూడ

67) పాపం దీపం ఊపిరి తెగిపోయింది.

‘చేడుపొర’ పలికేవి వింతపలుకులు :

68) అమృతం అందిస్తే అరనిమురం అగు
గరళం అగుపిస్తే గట గట తాగు
జావ గార్చే అమృతం కంచె
జ్వాల రగిల్చే గరళం బాగు

జ్యోతి వెలగాలి’ అన్న గేయం మొదలయ్యేది ప్రశ్నలతో

69) హి మాద్రి ఎంత యెత్తు ?
హే మాద్రి ఎవరి సొత్తు ?
మహాత్మా, నీ స్వరూపం

తుహీ నాద్రికి సంక్షిప్తరూపం

బాహు, నీ చిత్తం

ప్రపంచానికి దొరికిన విత్తం

ప్రశ్నలకు జవాబులు దొరికాయి. 'విత్తం' అన్నమాట యిక్కడ సౌగ
సును ఇవ్వడంలేదన్నది నిస్సందేహం.

ఈ గేయ భావనిర్మాణంలో చక్కటి సహస్రయం కనిపిస్తుంది.
ఇక్కడ ఐదు భాగాలున్నాయి. మొదటిది బాహు రూపచిత్ర వర్ణన. రెండ
వది ఆయన సాధించిన మనవిజయం :

70) నరకంలో నందనాలు నాటి
ఇరుకు గుండెల్లో స్వర తరంగాలు మీటి
పుట్టు బావిసలను పులిపిల్లులుగా మార్చి
మట్టి బెడ్డలను మణిబింబాలుగా తీర్చి
సామ్రాజ్యాలు గడ గడ లాడగా
చల్లగా వవ్విన మహర్షి :
పంతరాగలు పొంచి పొంచి చూడగా
పాపురాళ్ళను దువ్విన మనస్వీ :

మూడవ భాగంలో ఆయన గుణాలు ప్రతియోగరీతిలోనే వర్ణించబడ్డాయి.

71) బావు పుట్టుకలు నీకెక్కడివి
క్షణ క్షణం చచ్చిపుడుతున్న భీరువులకు తప్ప :
రుజాజరలు నీకెక్కడివి
రోజు రోజూ నిరాశల రొంపిలో చిక్కి
రోజు తున్న విస్త్రాణులకు తప్ప :

సొల్గవ భాగం ఈ ప్రపంచం విచిత్ర విషవలయమని ప్రతిపాదిస్తుంది :

72) వెన్నెల దుస్తుల్లో వీధుల్లో ఊరేగే
అమావాస్యలకు ఆనంద నిలయం
నీ పేరు జపించని కొక్కెర లేదు
ఆ పైన సనేమీ నీ అక్కర లేదు

ఐదవ భాగం ఆశాజ్యోతిని కోరుతుంది

73) పాతర పాలైన నీతి
ప్రభాతంలా నడవగలగాలి.

‘నువ్వు ప్రేమించలేవు’ అన్న గేయం ప్రేమ, మనస్సు, తెగవ, సహనం
ఆనేవి సగటు మనిషికి లేవని తేలుస్తుంది.

74) నువ్వు ప్రేమించ లేవు
పువ్వు ప్రేమిస్తుంది
సవ్వడి లేకుండా సమీరునికి
యవ్వనాన్ని సమర్పిస్తుంది.

ప్రేమ అనేదానికి తోడు త్యాగము, సమర్పణ అవసరమన్న విషయం
మర్చిపోదు పువ్వు. మళ్ళీ ప్రశ్నితరపద్ధతి ఇక్కడ వాడబడింది :

75) నీది నిజంగా సహనమంటావా
కాదు -పరాజితుని నిట్టూర్పు
తొలి ప్రొద్దును ప్రసవించిన

తూర్పుదే సుమా ఆనలైన ఓర్పు.

సహనంవల్ల ఇతరులకుమంచి జరగాలన్నమాట

‘మధ్యమస్థుడవం’ అన్నది మరో గేయం. ఇక్కడ కవి మనిషిని నిటారుగా పెరగమంటాడు :

- 76) పెరుగుతున్న గిరిశిఖరాన్ని పరికిస్తూ
మరుగుజ్జులా ఎందుకలా ఉన్నావు ?
గోళ్ళు గిల్లుతూ కూచోడం మానేసి
కూలంకషంగా ప్రవహించడం నేర్చుకో
నేలమీద పరుచు కోవడం అపేసి
నిటారుగా పెరగడం నేర్చుకో
చీకట్లను శపించడం కట్టి పెట్టి
చిరు దివ్య వెలిగించడం మంచిది
లోకాన్ని వెక్కిరించడం చాలించి
లోచూపు ఆ విష్కరించడం మంచిది
చిరునవ్వులు చిగిర్చ వలసిన మాగాణిలో
చింత బొగ్గులు నారు పోయకు
జెండాలా రెప రెప లాడుతూ వుంటే
జీవితాన్ని మడిచి వేయకు

అన్ని రకాల వ్యతిరేకతలు ఒకచో చేర్చబడ్డాయిగదా మరి.

‘విశ్వత విలాసం’ పదిత్ర విషయాలను చెబుతుంది.

- 77) అపర సంద్య తగలబడి పోతున్నది
అగ్ని నాశక దళాలన్నీ గుప్పించు
ఉదయ సంద్య ముస్తా బవుతున్నది
ఉన్నసన్నాయి మేళాలన్నీ రప్పించు

‘జ్యోతిర్మయీ’ అన్న గేయం ఒక చిన్న వ్యాకరణ సమస్యతో మొదలౌతుంది.

- 78) ఎన్నాళ్ళయింది నిన్ను చూడక
ఎన్నాళ్ళయింది గడ్డ కట్టిన నీ
కన్నీళ్ళ లోకి తొంగి చూడక.

నేను మాట్లాడే మాండలికంలో ఇక్కడ చెప్పిన అర్థంలోనే ‘చూడక’కు బదులు ‘చూచి’ అని వాడరాదు. ‘చూచి’ ‘చూడక’ వ్యతిరేకార్థకపదాలైనా ఈ సందర్భంలో వాక్య భావంలో ఏకత్వం ఉండడం ఇలాంటి వాక్య నిర్మాణాల ప్రత్యేకత. పోతే, ఈ గేయం మంచి జరుగుతుందన్న ఆశను సూచిస్తుంది.

- 79) మనిషి లో పొంచివున్న తోడేలు
మని అయ్యే మంచిరోజులొస్తాయి
కువల యాపుణ్ణి కబళించే రాహువు
కోరలు విరిగే శుభముహూర్తా లొస్తాయి
సరలోక కంకాళ వాటిక లోనే
నవనందనాలు విరబూస్తాయి.

‘విషయ సూచిక’ అన్న గేయంలో ‘విక్రాంతి కావ్యానికి విషయసూచిక’ను సూచిస్తాడు కవి:

- 80) గతం తరగడం
భవితవ్యం పెరగడం
గాలి ఉన్నంత సహజం
ఇంకా ఎందుకు జాప్యం ?
ఇది ఎల్లరూ ఎరిగిన నోవ్యం

‘గోప్యం’ అన్న పదంతో ‘తెలియడం’ మరచడం, తెలియక పోవడం, రహస్యం అన్న పలు భావాలున్నవి. అందుకే

- 81) చచ్చిన గతానికి గోరీ కట్టు
విచ్చిన భవితవ్యానికి గోపురం నిలబెట్టు

‘పువ్వు, ముల్లు’ మకుటంలోనే వైరుధ్య బంధాన్ని గేయం.

- 82) ముల్లు కాటు వేస్తే పువ్వును నిమరు
పల్లవిస్తుంది బ్రతుకు
పువ్వులాంటి అనుభూతి కావాలంటే
ముల్లు కోసం వెతుకు.

చెడ్డను విస్మరించి మంచిని పెంచమన్నది సారాంశం. కాని. ప్రతి దివ్యైతో పాటు నీడ ఉంటుందన్న విషయం మరిచిపోగూడదన్నది గమనించాల్సిన విషయం.

8 మ రో హ రి వి ల్లు

ఇప్పుడు 1989లో ప్రచురితమైన 'మరో హరివిల్లు' లోనికొన్ని కవితలను చూద్దాం. ఇందులోని ఒక ముఖ్యమైన గేయం. ఈ ప్రశ్నలు ఎవరికి?

83) కర్తవ్యం ఎరిగిన నాడు
కంకాళమైనా కడులు తుంది
చైతన్యం పెరిగిన నాడు
జడమైనా నడుస్తుంది.

'కంకాళం కదందం' 'జడం నడవడం' కావ్య జగత్తులోనే జరుగుతాయి. మనషిలో ధైర్యం నెలకొల్పుతున్నాడు కవి.

84) అంచేత యక్ష ప్రశ్నల్ని
అవలి గట్టుకు తరిమేసి
జటిల సమస్యల కాకోలాన్ని
గట్టగట్టమని తాగేసి
నడిస్తే ప్రజ్వలి ప్రాదు మనిషి
జడిస్తే అనుభవిస్తాడు నిశి

అలాగే 'ఏళ్ళవరో తెలుసా' అనే గేయంలో అశక్తులను, స్వకృతులను, విద్యేషకర్థమలిప్తులను గురించి కవి ఏమంటున్నాడో చూడండి:

- 85) వచ్చదనం కావాలా వీళ్ళకు:
 అది ఏ ఒక్క సురతరువు సొత్తు కాదే
 వెచ్చదనం కావాలా వీళ్ళకు :
 అది ఏ ఒక్క మార్య బింబం సొమ్ము కాదే :
 వీళ్ళకేం :
 ప్రతి యుగంలో పుడుతుంటారు
 ప్రతి పదంలో అద్భుతగులు తుంటారు.

‘ప్రశ్న జవాబు’ పద్ధతి ఇక్కడ విదితమే. ‘జల్లు వెలిసింది’ అన్న
 గేయంలోని క్రియా పదప్రయోగం గమనించండి:

- 86) వెలిసింది
 అలిసింది
 మెరిసింది

- 87) విరిగింది
 పెరిగింది
 వెలిగింది

- 88) వికసించింది
 ముకుళించింది
 వికటించింది

వైరుధ్య సామ్యాలు తేటతెల్లమే గదా! అదే విధంగా శ్రీ శ్రీ వష్టిపూర్తి
 సందర్భంగా వ్రాసిన ‘అగ్ని వయ సంత’లో

- 88) అగ్ని వయసెంత
మత్యం ఏ నాటిది
సత్యం ఏ నాటిది

అలాగే శ్రీ శ్రీ

- 90) నిన్నటి చీకటి పురిటి
నెత్తుటి పిండం
నేటి మధ్యాహ్న మార్తాండం
రేపటి ఉదయార్క బింబం శ్రీ శ్రీ
నింగిపైకి పొంగి దూకే కళ్ళు
నేలపై అంగుళం పైకి కాళ్ళు
అతడు నడినే నడిచాయి వేయి ఊళ్ళు
అతడు అరినే అరిచాయి కోటి నోళ్ళు

శ్రీ శ్రీ గురించి ఇది చక్కటి వర్ణన.

‘పరిణతి’ పేరుకు దగ్గరై “చెడ్డ” పెట్టుబడిగా మంచి “లాభంగా”
మారడం గురించి చెప్పి గేయం

- 91) రంపెకోతపడ్డ వెదురు
రవళించును గానమ్మై

‘రంపపుకోత’ క్రొత్తానికి చిహ్నం. గానమేమో సహృదయతకు
చిహ్నం. ఇక్కడ విశేషమేమిటంటే వైరుధ్యమున్న అంశాల మధ్య
కార్యకారణ సంబంధముండదని,

‘ ఒకే ఒక్కటి ’ అన్న గేయంతో ఉన్న మూడు భాగాలలోను
మూడు వ్యతిరేక జంటలు ప్రతిపాదించబడ్డాయి.

- 92) పెరుగుతున్నవి \times పెరుగ లేనివి
కరులు తున్నవి \times కదల లేనివి
పాడుతున్నవి \times పాడలేనివి.

ఉదాహరణకు:

- 93) కదలి తరగలు కదులుతున్నవి
కొంతి నురుగులు కదులుతున్నవి
కదల లేనిది ఒకే ఒక్కటి
కలుషమతి ఆలోచనం

అలాగే “జీవితసత్యం”లో వైద్య విషయాలకు పొంతన చెప్పబడింది.

- 94) మృత్యువు \times జీవితసత్యం
అశ్రువులు \times సుందరహాసం
విలయము \times సృష్టికి ఖేజం

ఉదాహరణకు:

- 95) అశ్రువు లందే సుందర
హాసమున్నదని తెలిపెను
తొలిప్రాద్దున మంచు బిందు
పుల రాల్చెడు మల్లె పువ్వు

9. మంటలూ - మానవుడూ

ఇప్పుడు 1970 లో ప్రచురించబడ్డ వచన కవిత్వా సంపుటి 'మంటలూ-మానవుడూ' తీసుకుందాం. ఈ సంపుటికి డా॥ కొత్తపల్లి వీర భద్రరావు రాసిన ఆమోదంలో సి. నాథ కవిత్వం గురించి చక్కటి విషయాలున్నాయి.

96) మొదటి పద్యం భావకవులకి సినరై న
వారనుడై, సమకాలిక పరిస్థితుల్ని
గుర్తిస్తూ అహం భావ కవి కాకుండా
ప్రజా భావ కవియై, యీ కవిత్వ రథాన్ని
“రమ్యాక్షరక్షోణి” కి మళ్ళించాడు ఈయనలో
కొత్తపాతల మేలుకలయిక అడుగడుగునా
కనబడుతుంది-భావంలో, భాషలో, చందస్సులో.

ప్రజా కవి అనేవాడు కేవలం ప్రజలగురించి వాళ్ళ బాధలగురించి రాసే వాడుమాత్రమే కారాదు. ప్రజలకోసం మధురమైన సులభమైన భాషలో విభిన్న విషయాల గురించి వాళ్ళ ముందుంచేవాడు ప్రజాకవి. నేడు తెలుగులో అట్టి కవులలోని అగ్రగణ్యులలో సి నాథెగారు ఒరరన్నది నిస్సందేహం. పైనన్న ఆమోదంలో చెప్పినట్టే ఈయన “నిజంగా ‘ఇజా’లకి అందని ప్రజాకవి. ఈయనలో ‘ఇజా’ ఏమన్నా ఉన్నదంటే అది ‘హ్యూమనిజం’

ఇక యిప్పుడు ఈ సంపుటిలోని వచన కవిత్వాలను పరిశీలిద్దాం. మొదటి కవిక ‘మంటలూ-మానవుడూ’;

- 97) పట్ట పగలు
నిట్ట నిలువునా
ప్రజ్వలించే మంటలు
పచ్చి మంటలు
పచ్చని మంటలు.

ఇక్కడి పదాల సహస్థితి (Cooccurrence) లోని అభిహితం (Markedness) గమనించండి. మంటలు ప్రజ్వలించడం సహజమే కాని 'పచ్చి' గా 'పచ్చ'గా ఉండడం ప్రత్యేకత. ఇక్కడ 'పచ్చి'కి అర్థం తీవ్రత, నిర్ధారత 'పచ్చని' అన్నదానికి 'ఇప్పుడు రగులుతున్న', 'ఇప్పుడే రగిలిన' అన్న అర్థం ఇచ్చుకోవాలి. వేక్సియరు 'హామెట్' అన్న నాటకంలో 'గ్రీన్ మెమరీ' (Green Memory) అనడం ఇలాంటిదే. ఇంకాస్త వెళ్ళిన తర్వాత ఎదురయ్యేవి :

- 98) వెర్రి మంటలు
ఎర్రని మంటలు

'వెర్రి'లో తర్కాతీత కారణం స్ఫురిస్తుంది. 'ఎర్రని'లో రక్తపాతం సూచింపబడుతోంటుంది. ఈ మంటలార్పడానికి :

- 99) మంత్రాంగం విజృంభించింది
యంత్రాంగం స్తంభించింది.

తత్ఫలితంగా

- 100) నగరాల నోటి నిండా నురుగులు

నాగరికత ఒంటి విండా చెమటలు.

తర్వాత

101) మంటలు చల్లారినై గాని
మనిషి చల్లార లేదు

ప్రతివోట తైరుద్య సామరస్య సాధనే. రెండవకవిత 'పరమహంసతారా'
అన్నది వాళ్ళలో

102) విక్రాంతి కాంత కోసం గంగవెల్తు
తెత్తే వియోగులున్నారు.

'కాంతాదాసులు' (ఏ కాంతైనా సరే) 'వియోగులు'గా చెప్పబడడ మేమిటి.
అదే చమత్కారం. అంతకన్నా ముఖ్యంగా అది రాజకీయ సత్యం
గూడాను. విక్రాంతి కోడేవారు నిస్వార్థ కర్మయోగులన్నీ గమనార్హం.
కవి చెడ్డవాళ్ళను గమనించమంటున్నాడు పరమహంసలతో :

103) తెలియదా మీకు
ప్రజాశీకల పసిడి గాదెల కింద
పంది కొక్కులు దాక్కున్నాయని

* * * *

పావురాళ్ళ ఈకలు తొడుక్కొని
పంక్తిలో కూచున్న రాబందులు

వాళ్ళ ప్రవర్తన గమనించిగూడా కొందరు

- 104) నిట్టార్పులు మూపున పెట్టుకొని
నిలువెత్తు అదర్శాలను తొక్కి పట్టుకుని
నింగికి చూపులు ముడుపు కట్టుకుని
నీరు గారి పోతూనే ఉన్నారు.

ఇందులో 'ముడుపు' అన్న మాటలో నిశ్చితమైన భావం గమనించండి.
కొందరికి

- 105) ఏమీ చెయ్యలేమన్న నిరాశ
ఏదీ చెయ్యరాదన్న మీమాంస

అలాంటివాళ్ళను కవి లేపుతున్నాడు :

- 106) తలలూపే బసవన్నలు కావద్దు
తాండవించే నందికేశ్వరులు కావాలి,
సర్కసులోని సింగాలు కాదు
సటలెత్తే కేసరులు కావాలి
పేడి తనం కనవులా చిమ్మేసి
క్రీడి తనం రుజువు చేసుకోవాలి.

ఇక్కడ చెప్పేదానిలో చాలావిషయాలు ద్యోతకమౌతున్నాయి. కొత్త
'తాలు' కప్పుకోకుండా ఉన్న ప్రతిభనే ఉపయోగించుకోవడం చాలు.
మాం తత్వంలో మార్పు రానక్కర్లేడు కాని మార్పు నామమాత్రంకాక
క్రియాత్మకంగా ఉండాలి. ఆ మార్పు రూపలాపవ్యార్థంగాక చైతన్య
భరితమై ఉండాలి. రంగులు మార్చునక్కర్లేడుగాని ఉన్న రంగులు ప్రకా

శిస్తే చాలు. దీనికి తిన్నంగా నడుస్తుంది 'కొత్త ముఖం తొడుక్కో'.

తర్వాత చూద్దాం.

'అనగనగా ఒక రాజు' అన్న కవిత చాల భావగర్భితమైనది :

107) అనగనగా ఒక రాజు గారు
అయన మనస్తత్వమే వేరు
చెట్లంటే చీదరింపు
చిగుళ్ళంటే కంట గింపు

'ప్రజా పురోగతి'కి చిహ్నం అన్నమాట 'పచ్చదనం'. దాంట్లో విప్లవం చూసేవాడు కనక చెట్లను నిషేధించాడు.

108) పచ్చ దనమంటే విషేధిస్తున్నాను
చేయించాడు కాననం

అతని అటలు కట్టలేదు. చెట్లు తీరగబడి నిరంకుశత్వం నశించింది. 24-2-1970న రాసిన ఈ కవితలాగే తర్వాత 18-8-75 ఆంధ్రప్రథ సచిత్ర వారపత్రికలో ఇంకా ఎక్కువ భావగర్భితంగా వెలువడింది. దాని ముకుటం 'గాలిని బంధిస్తే' ఇక్కడ గాలి 'ప్రజ'కే చిహ్నం రాజు 'ప్రభుత్వ'కు చిహ్నం. వానకు తడిసిన మట్టినుంచి వాననను గొనివచ్చిన గాతని బంధించమన్నాడు రాజు 'నిప్పులుకక్కే ఆహంకారంతో'. అలాగే జేరారు సేవకులు 'జావగారుతున్న వినయంతో' :

109) ఉరుములా నవ్వే రాజు
చరుచు కున్నాడు రొమ్ము
అదే అఖరి కహ కహ ధ్వని

ఆగి పోయింది దమ్ము

* * * *

గాలి లేనిదే ఊపిరి లేదు

ప్రజ లేనిదే ప్రభుత లేదు

గగనం పలికింది పొడిగా

చినుకుల్లో తడిసిన మట్టిలా తడిగా.

ఊపిరికి ఆధారం గాలి. అలాగే ప్రభుతకు ఆధారం ప్రజ. ఎంత చక్కటి పాఠం ప్రభుత్వానికి ఇంత గంభీర భావాన్ని గూడ ప్రతియోగరీతి లోనే ప్రవచించాడు కవి.

ఇప్పుడు కవితా సంపుటికి వెనుదిరుగుదాం. 'లక్ష రూపాయల బహుమతి' అన్న కవితలో ఆధునిక రాక్షసుణ్ణి వర్ణిస్తాడు కవి. అన్ని నాజూకులతోపాటు ఆతను

- 110) దండలు వేయించు కుంటాడు
దందోరా వాయించు కుంటాడు
గ్రూపు ఫోటోలో ఉంటాడు
గుహల్లో పడుకుంటాడు
సభల్లో తానే
సంతల్లో తానే
ప్రదర్శనశాలల్లో తానే
పాఠశాలల్లో తానే

ఒక్కడే 'తను ఇతరులచేత చేయించుకొనేది', 'తర్వాత తనుచేసేది' అన్న పరంపరలో జరుగుతుంది. ఈ కవిత ముగింపు చాలా శాస్త్రానికి. మనలో ప్రతిఒక్కరిలో ఉన్నదని తెలుసుకొని అన్నమాటలు వినండి.

111) స్వ స్వరూపం తెలిసినందుకు
సంతృప్తిగా నిట్టూర్చాను

"ఇద్దరూ ఒకరే" అన్న కవితలో ఒకడు 'సారవంతమైన', సాయం కాలం"

112) ఒక రెండు గంటలు ఒళ్ళు కప్పుకొని
ముకుళించుకు పోయిన కీళ్ళు వివృతమై

* * * * *

గదిలోకి అత్తను పంపింది
అవులించే ఇల్లాలితో అమాంతంగా
ఐక్యమయ్యే అమరజీవి ఆ ఒకడు

రెండవ వాడు మాపడివేళ కాగానే

113) సహనమనే బోధి వృక్షం కింద విడిసి
సమ్యక్ జ్ఞాన సుధా ధారల్లా తడిసి
కారులో చేరగిరి ఐడి
కారిడార్లో బోర్ల ఐడి
తీరిగ్గా దుమ్ము దులుపుకొని
ఏరికండిషన్ గదిలోని

ఏకాంత కాంతరగ్గు ఒడిలో
 ఏకమయ్యే ప్రభుద్ధుడు ఆ మరొకడు
 ఎంతెంత తేడా అంతస్తుల్లో ఉన్నా
 ఇద్దరూ ఒకటే
 ఉల్లి మల్లి వాసనలు భిన్నంగా ఉన్నా
 ఉన్న నేల ఒక్కటే.

అంతస్తులో నైరుత్యమున్నా ప్రపరనలో లేదు ఆ యిరువురిమధ్య.

"పరమహంసలారా" కు "కౌత్త ముఖం తొడుక్కో"కు తేడా ఉంది. ఇక్కడ "చచ్చు చూపులతో" "పుచ్చునవ్వులతో" "ఈడిగిల్లిన ముఖాన్ని" "పారేసి/దాచేసి" కౌత్త ముఖాన్ని తొడుక్కో మంటాడు. కవి కాని ఏదో మోసం చెయ్యమనికాదు, ఇది తేవలం బాహ్యరూప దారణ కాదుగూడ కౌత్త ఛావాలను, లేజస్సును, శక్తిని పుంజుకోవడాన్ని పాఠం కౌత్తముఖంలో :

114) రవ్వలాంటి

నిప్పు రవ్వలాంటి

నవ్వులుంటాయి

అని

సత్యభామ ముక్కుపోగులో

నిత్య నూతనంగా మెరుస్తాయి

నరకప్రవృత్తిపై తిరగబడి

చెరచెరా దహించి వేస్తాయి.

పుచ్చు నవ్వులకు బదులు నెప్పురవ్వలాంటి నవ్వులు తయారౌతున్నాయన్నమాట. సత్యభామ ఆక్షరలో 'తీవి' అత్మ విశ్వాసం, సూచింపబడుతున్నాయి అలాగే చచ్చు చూపులకు బదులు కొల్ల ముఖంతో

115) కిరణాల్లాంటి

కొరడాల్లాంటి

చురుకు చూపులుంటాయి

ఆ చూపులు

116) దురహం కారాల చీకట్లను

తరిమి కొడతాయి

చియ్యబట్టిన మాతస్యాలను

చిట్ల గొడతాయి

ఆముఖం వెనకాల ఉండే

అలోచనలు

కలితీ యెరుగని

కలతల్లేని

నెలయేళ్ళలా దూకుతాయి

×

×

×

అందుకే ప్రతిపాదిస్తున్నాను

పాతముఖాన్ని బహిష్కరించి

కొత్తముఖాన్ని ఆవిష్కరించాలని

“చైతన్య ప్రగతిలో” మనిషికి ప్రకృతిలోని వస్తువులకు పోలిక కనిపిస్తుంది కొన్ని విషయాల్లో

117) సముద్రం—సమాజం—పొంగడం

జలం—జనం—ఉప్పొంగడం

మబ్బు—కల్లోలాలను కలిగించడం—స్పందించడం

మనిషి

నీరు—విలయాలను కల్పించడం—ఎదురుతిరగడం

మనిషి

ప్రకృతిలోని చైతన్య ప్రగతి ఊతుకొన్న మనిషిలో గూడ ప్రవేశిస్తోందన్నమాట. గుర్ర మనస్తత్వపు “ఊడంమర్రి”కి “పరశవ” గా తయారైంది. “సమతా వాదం”

118) మర్రిచెట్టు కోట కట్టినచోట

మామిళ్ళు తలరెత్తుతాయి

ఈ కవికి మర్రిచెట్టు స్వార్థానికి, జిల్లేడు సహనానికి, మామిళ్ళు పరోగతికి సంకేతాలు.

‘నీకూ నాకూ ఏం పోలిక’ లో గూడ అలాగే స్వార్థపరులను దుయ్యబడతాడు కవి.

119) రక్తంలో మొలిచిన రత్నాలను

ముచ్చెమటల్లో పూచిన ముత్యాలను

దోచుకొనే పిండాఁ

అరల్లో

దాచుకొనే బేహారీ

నీకు తెలియదు వాటివిలువ

నీకు తెలియదు ఆ నెత్తుటి మంటల్లో

నిద్రించిన కన్నీటి చలువ

* * * *

నీకూ నాకూ ఏం పోలిక?

నివురెన్నడు కాబోదు జ్వాలిక

జ్వలించడం తెలియని మంచుముద్దవు

గమించడం తెలియని గోడసుద్దవు

అలాగే 'సరికొత్త సత్యం' లో గూడ చెమట బిందువుల గురించి
తెప్తాడు ౪వి :

120) శ్రమజీవి చెమట బిందువులో

ఆణిముత్యమూ ఉంది

అగ్నిగోళమూ ఉంది

అలాగే

121) పీడితుని వేడి నిట్టూర్పులో

పావురాయి మూతగూ వుంది

చెక్కుముకిరాణ్ణ మిణ్ణగురూ వుంది

అటు మంచితనమూ ఇటు మహత్తర శక్తి అటు నిస్సహాయత, ఇటు విప్లవాంకురము ఇమిడి ఉన్నాయి పీడితుడైన శ్రమజీవిలో.

‘చిరునవ్వు’ లో విచిత్రమైన పోలికలు, పొంతనలు, అల్పాంధర్ పోప్ అనే ఇంగ్లీషు కవి గుర్తు కొస్తాడు. చిరునగవనేది అందరూ ధరించే నగయట.

122) చంద్రముఖిని పొందినవాడూ

చంద్రమండలాన్ని అందినవాడూ

ఇంతి కోరలో చిక్కినవాడూ

ఎవరెస్తు శిఖరం ఎక్కినవాడూ

ఉద్యోగం దొరికినవాడూ

ఉద్యమం నడిపినవాడూ

విరిదండలు చాల్చినవాడూ

అరిగుండెలు చీల్చినవాడూ

* * *

అయితే అన్ని చిరునవ్వులూ

ఆరోగ్యకరమైనవి కావు

పైన మల్లెలు పరచుకొన్నా

లోన పల్లెల్ల లేకపోలేదు

‘అగ్నిపర్యతం అంచుమీద’ అన్న కవిత తీసుకోండి;

123) మావవుడు అనాదిగా

ఘంటలో బతుకుతున్నాడు

అగ్ని వర్షతం అంచుమీద

ఆనందం వెతుకుతున్నాడు

కంతకన్నా విపరీతం ఏకావాలి? కవి చమత్కారం ఇదేగా! చెప్పలేనన్ని
కష్టాలననుభవిస్తూ గూఢ మానవుడు

124) హోలాహలాన్ని కుత్తుకలో నొక్కి

అమృతాన్ని పంచుతున్నాడు

×

×

×

పరాన్నభోక్తలు అనుక్షణమూ

ప్రగతిని కాల్చుకు తిన్నా

మానవుడు ప్రగమిస్తున్నాడు

మాపును చీలొస్తూ రేపును పిలుస్తున్నాడు

‘పొద్దుపొడుపు’ అన్న కవితలో మంచి అందరికీ జరగాలి అన్నది
ముఖ్యాంశం.

125) ఏ ఒక్క నొసటనో పొద్దుపొడవొద్దు

ఏ ఒక్క నోటికో ముద్ద దొరకొద్దు

అన్ని నొసళ్ళకూ కావాలి పొద్దు

అన్ని నోళ్ళకూ అందాలి ముద్ద

అలాగే

126) అనుదినం పెంచుకున్న తెలివే తెలివి

అందరూ పంచుకున్న కలిమే కలిమి

క్షమాగుణాన్ని సాగుచేసుకొన్న

కౌర్యవంతుని బలిమే బలిమి

పరోక్షంగా 'తెలివి' కి 'తెలివినాని తెలివి' కి 'కలిమి' కి 'కలిమి
కాని కలిమి' కి 'బలిమి' కి 'బలిమికాని బలిమి' కి వ్యతిరేకతా కవి
వివక్షలో చూడగలం. పైనన్న "క్షమావృత బలిమి" మనకు
శ్రీకృష్ణుడి మాటలను గుర్తుకు తెస్తాయి :

127) "బలవంతుల కామరాగవర్జిత బలము నేనె"

గీతాగానం VII/32

"నేనూ-నాతమ్ముడూ" అన్న గేయంలో తమ్ముడి గురించి అన్నమాటలు
వినండి;

128) వాడిగొంతు చిమ్ముతున్న కటికచేదు

నేదో రేపో తీపి నిజం కాకపోదు

'కటిక చేదు' అనిపిస్తున్నది 'తీపి నిజం' గా తెలుసుంటారన్న మాట.
ప్రజల దృక్పథంలో పరివర్తనే గాని అది వస్తు పరివర్తన గాదు. ఈ
కవితలోనే

129) గిరులు గీనుకోవద్దన్నాను నేను

గిరులు పిలిచాయన్నాడు వాడు

మొదటి 'గిరులు' (ఆవధులు) రెండవ 'గిరులు' (కొండలు) ఇక్కడి
వ్యతిరేక విషయాలు ఇవి నానార్థాలా భిన్న పదాలా అన్న ఘోషాంశ

యొక్కడ అనవసరం. కాని ఒకేదాపం తెందు అర్థాన్ని పరిస్థితిని
వ్యతిరేకత కోసం వాదదం నినాసే ప్రతియోగ రీతిలో చక్కగా ఇమి
డింది.

నిజానికి ఈ కవిలా సంఘటిలోని మానవుడు కష్టజీవీ కదా !
'అయ్యో మనిషి' ని చూడండి.

130) మనిషి నడుస్తున్నాడు
తన నీడనుచూసి
తానే జడుస్తున్నాడు
ఎవరినో వెన్నుపోటు పొడవబోయి
తన వెన్నుపూసే విరిగి
తోక ముడుస్తున్నాడు
+ + +
ఇసుకలో కూరుకుపోయిన కాళ్ళను
విసుగులేకుండా విడిలిస్తున్నాడు
+ + +
రేపటి పాటకు స్వరం కట్టిబోయి
విన్నటివాణి అలాపిస్తున్నాడు

'ఇసుక'కు లేదు 'విసుగు'. విసుగున్నవానికి ఇసుకకున్న ఓపిక ఉండదు,
అది ఓపిగా మనిషిని తనలోకి లాగుతోంది. పాపం ఈ మనిషి విసుగు
లేకుండానే విడిలిస్తూ వదిలింతుకోవడనికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

'లాభంలేదు లంబా'లోగూడా ఈ ప్రతియోగరీతి ప్రస్ఫుటమే :

131) మెట్లెక్కిపోతున్న జ్వాలిక
 మెట్లు దిగివస్తున్న మాలిక
 కలుసుకొనే బిందు వొకటుంది
 ఒరసుకొనే సింధువొకటుంది
 + + +
 పొంగే తరంగలే చెబుతాయి
 పూచే అంతరంగలే చెబుతాయి.

'పందొమ్మిది వందల రేబై' మొదలౌతున్నది కింది మాటలతో :

132) గతాన్ని కుబుసంలా వొదిలేసిన వర్తమానం
 కాలపురుషుడు అడుసుమోసిన నేటి సోపానం
 ఆ అడుసుకింద అణగి వుంది
 అవదిలేని భవితవ్య ప్రస్థానం

'అణగి' వుండడానికి 'అవధి' లేకుండ ఉండసునికి ఎంతటి వ్యతిరేకత
 ఉందో వేరుగా చెప్పనక్కర్లేదు గదా ! అలాగే

133) చిచ్చుబుడ్డి పేలుతుంది
 చిచ్చరకన్నూ పేలుతుంది
 ఎండుగడ్డి మండుతుంది
 బడబాగ్నీ మండుతుంది
 + + +
 జాతర చూపేదొకటి
 చైతన్యం రేపేదొకటి

క్షణమాత్రం ఒకటి

అనంతకాల సందీప్తం ఒకటి

* * * *
 కుళ్ళు బోతు కుతంత్రాలు చేయ లేనిది
 గోరంత త్యాగం చేస్తుంది
 దురంత పద్మవ్యాహుల వల్ల కానిది
 రవంత అనురాగం వల్ల బొతుంది

ఈ సంపుటిని వదలబోయ్యేముందు ఒక చిన్నవిషయం. 'సువ్య సువ్వేనా' అన్న కవిత్వం

134) సువ్వేవరివి
 సువ్య సువ్వేనా
 తండ్రి సత్యం
 తల్లి సహనం
 కూడితే వచ్చిన శేషానివి.

కూడితే వచ్చేది 'మొత్తం' గాని 'శేషం' గాదు ఇది అనౌచిత్య పద ప్రయోగమందామా? అలా అనడానికిముందు ఈ 'పద వక్రత' కుకారణ ముందేమో చూడాలి. చెప్పకుండానే 'శేషం' 'మొత్తం'తో పోటి పడు తోంది. మిగతా కవిత్వంలో 'సువ్య' గురించి చెప్పింది మాస్తే ఈ వక్రత ధ్వనికి అధ్యని చమత్కారానికి దారి తీస్తోందనడానికి సందేహంలేదు :

135) కోరకుండానే పొందిన రూపానివి

* * * *

నీ ఇచ్చనూ అలరెత్తే నేచ్చనూ
 పుట్టుకముందే సగభాగం
 పోగొట్టు కొన్నా వన్నమాట
 ఆలోచనలతో మిగతా సగం
 అవిరైందన్న మాట.

* * * *

నిన్ను నీవు తెలుసుకునే స్థితి
 నిన్ను నీవు మలచుకునే ధృతి
 నీకుందంటావా :

* * *

ఇంతకూ నువ్వు నువ్వు కావు—
 మానును ప్రసవించలేని విత్తనానిని
 మౌన గర్భాన్ని చీల్చలేని గీతానిని
 దుఃఖాన్ని దిగమింగుకోలేని సుఖానిని
 ఆహాన్ని సమర్థించుకోలేని అవేళానిని.

ఇప్పుడు అవగతమౌతుంది. 'మొత్తం' ఎందుకు కాదో 'శేషం' ఎందుకౌతుందో.

10. ముఖాముఖీ

[ప్రస్తుతం 1971 ప్రచురితమైన 'ముఖాముఖీ' అన్న పదన కవితా సంపుటి పరిశీలిద్దాం. మొదటి కవిత 'ముఖాముఖీ':

136) సుహృద్ సేనా నిచ్చెనలం
 ఎవ్వడి కోవితామెత్తే బొక్కెనలం
 సహనానికి నిచ్చెన
 శాంతానికి బొక్కెన
 అనాదిగా పేరు మోయడం
 అందరికీ తెలుసు
 నిచ్చెన నిప్పులు చిమ్మడం
 బొక్కెన నెత్తురు కక్కడం
 ఈ తరానికి మాత్రమే
 ఇప్పుడిప్పుడే తెలుసు

బొక్కెనకు నిచ్చెనకు వచ్చిన కష్టమేమిటో కవి ఎలాగూ చెప్తారులేండి.
 ఇక్కడ ముఖ్యమైన విషయం ఈ తరం ప్రజలకు కల్గిన స్పృహ. అదీ
 ఇప్పుడిప్పుడే కల్గిన స్పృహ.

‘నాదేశం కనిపించింది’ అన్న కవిత కాస్త పెద్దది. మొదటి
 భాగంలో ఎవరో దేశం గొప్పలు చెప్తున్న విషయం ఉంది. దానికి ‘ఏది
 నా దేశం’ అంటూ ప్రశ్నలతో జిజ్ఞాస వెలుబుచ్చుతున్నాడు (కవి).
 తర్వాతి నాలుగు భాగాల్లో దేశపు విభిన్న రూపాలు-మంచి చెడ్డం కల
 యిక-కన్పిస్తాయి. వేదాంత సంస్కృతుల వరంగా గొప్ప కన్పించినా
 ప్రకృతానికొస్తే అంతా ‘బుడద’ ‘బెడద’ కన్పిస్తున్నాయి. అఖరి (ఏడవ)
 భాగంలో మాత్రం కవి తన దేశానికి ఉండవలసిన ఆదర్శరూపం ఉన్నట్లు
 ఉహించుకుంటాడు.

137) శ్రమజీవుల చెమట బిందువులను

జాతి రత్నాలుగా తలచేది
 మంచికి నిలబడ్డ మనిషిని
 మహర్షిగా కొలిచేది.
 విశ్వవటులో యుగ యుగాలకూ
 వెండి కొండలా నిలిచేది
 పౌరలు కమ్మని విజ్ఞానం
 అరవిందంలా విరిచేది
 అదీ నా దేశం
 అదీ నా దేశం

ఈ కవిరచన ఒక శాశ్వతమైన విశేషాన్ని పరిశీలిద్దాం. ఇది 'వ్యాకరణ శ్లేష' గురించి.

138) ఉపవాసాలు సాధించిన దేశం.

ఈ వాక్యంలోని పదబంధానికి రెండు విగ్రహవాక్యాలు చెప్పకోవచ్చు:

139) ఈ దేశం ఉపవాసాలను సాధించింది →
 ఉపవాసాలను సాధించిన దేశం

140) ఈ దేశాన్ని ఉపవాసాలు సాధించాయి →
 దేశాన్ని సాధించిన ఉపవాసాలు

ఇటువంటి వ్యాకరణ శ్లేష తెలుగులో సాధారణంగా కన్పిస్తుంది. ఉదా
 నరణకు :

141) తాళిగట్టిన భర్త వదిలేశాడు.

142) తాళిగట్టిన భార్య వదిలేసింది.

అంటే ఒక అర్థంలో 'దేశం' కర్మ, ఒక అర్థంలో కర్త అన్నమాట. విచిత్రమేమిటంటే ఇక్కడ కవి రెండు అర్థాలనూ సూచిస్తున్నట్టుంది. ఒక్క భారత దేశంలోనే 'ఉపవాసం' ఒక రాజకీయ సాంఘిక ఆయుధంగా పరిణమించింది. అలాగే మన స్వాతంత్ర్యం నెత్తుడుకార్చని ఉపవాసాలు సాధించినట్లు భావం.

'స్వేచ్ఛావలం'లో మానవుడు దేవుణ్ణి కాదని నిశ్చిద్ధ పలాన్ని చూచుకుంటాడు. బైబిల్ కథలోని జ్ఞానఫలమే ఇక్కడి స్వేచ్ఛావలమని పిస్తోంది.

143) స్వేచ్ఛకు చుట్టిన శ్రీకారమది
ప్రకృతి విజయ చరిత్రలో
ప్రథమ పాద మది.

నిజానికి ఇక్కడ ప్రతి నాయకుడు దేవుడైతే నాయకుడు విజయం సాధించినవాడు నరుడు. ఫలం తినడం కాదు ముఖ్యమైన విషయం. ప్రకృతిని లొంగదీసుకోవడంతోపాటు ఆ ఫలమిచ్చే జ్ఞానం అసలు నిజానికి మానసిక స్వేచ్ఛాదాయిని.

'సగటు మనిషి' రూసో చెప్పినట్లు

144) స్వచ్ఛందంగా పుడతాడు
సంకెళ్ళతో బయటి కొస్తాడు
ముత్యంలా మెరుస్తాడు
సత్యాని జడుస్తాడు

మృత్యుంజయుజ్ఞును కుంటాడు.

విత్యం వందసార్లు చస్తాడు.

* * *

సంతెళ్ళు తెంచు కోవాలని

స్వచ్ఛందత పెంచు కోవాలని

సివంగిలా లంఘిస్తాడు

చివరికి పెదవి విరుస్తాడు

* * *

అనుక్షణం చచ్చి పురతాడు.

‘ఏమిటి చీకటి?’ వ్యతిరేక భావపరం పరతోనే ప్రారంభ మౌతుంది :

145) ఏమిటి చీకటి:

అంతా తెలిసిన వాని అవివేకం

ఏమిటి వెలుతురు?

ఏమీ తెలియని వాని వివేకం

* * *

పాయ తీసిన కురుల మధ్య

పాపట కనిపించినట్లే

విరగ బూసిన ఇరుల మధ్య

వేకువ వికసిస్తుంది

జీవితానికి మృత్యువుకూ నడుమ

నేతువు ఉంధని తెలుసు

ఈనాటికి రేపటికీ నడుమ
హేతువు ఎందరికి తెలుసు ?

* * *
అగ్ని పుల్ల గీయగానే
అవిర్భవిస్తుంది నిప్పు
అంతటితో అగుతుందా
అంతరంగం చేనే తప్పు

పాపమున కాంచాలమైన చీకటిని నశింపజేయవచ్చు నిప్పు. కాని అంత
రంగంలో జరిగే తప్పును ఎవ్వరూ అపలేదు.

‘రేఖా మాత్రంగా’ అన్న కవితలో చెప్పినదానికి పోటీ ఉన్న
ట్లుంది.

146) గాను గెద్దు తిరగడంలో
గతి ఉంది—ప్రగతి లేదు
గంగి రెద్దులా ఎగరడంలో
తమాషా ఉంది తాండవం లేదు

గతిఉన్న గానుగెద్దుతో పోటీపడేది ఏదీ-ప్రగతిఉన్న అంబోలై ఉండాలి.
అలాగే తమాషాచేసే ‘గంగిరెద్దు’తో పోటీ పడేది ఏది - తాండవంచేసే
నందికేళ్ళుడై ఉండాలి

‘వెంట బకటుంది’ అనే కవితలో ‘ప్రతియోగరీతి’లోని ఇంకొక
రూపం ఎదురౌతుంది మనకు.

- 147) దానిముందు నేను పసివాణ్ణి
ఎంతో ఉన్నా ఏమీ లేని వాణ్ణి
ఎన్నెన్ని శిఖరాలందుకున్నా
ఇక్కడే పడి ఉన్న వాణ్ణి

ఉన్నా, చేసినా, పడినా మొదలైన క్రియలలో కనిపించేరూపం వ్యతిరేక పరిస్థితిని సూచిస్తాయి. ఆ రూపమున్న క్రియాభావానికి తర్వాత వచ్చే వాక్య భాగంలోని క్రియ వ్యతిరేకభాగాన్ని సూచిస్తుంది.

‘ఒకే ఒక్కదీపం’ అన్న కవిత అంతంలో మళ్ళీ మనకు ప్రశ్నోత్తర పద్ధతి కనిపిస్తుంది.

- 148) ఎక్కడుంది ఆ దీపం
ఏది ఏది ఆ దీపం ?
ఎక్కడో లేదు
మరేదీ కాదు
మహాజ్వల చెతనృ మూర్తి
మనిషే ఆ దీపం

“ప్రశ్న - కాదు/లేదు - జవాబు త్రైస్థోపాన ప్రతియోగత కనిపిస్తోంది ఇక్కడ

తన కవితల్లో సాధారణంగా చీకటిని నిందిస్తాడు సి.నారె. కాని ‘రాత్రి మేల్కొని ఉంది’ అన్న కవితలో మాత్రం ఆలా చెయ్యడు. ఈ కవి భావవిశ్లేషలో ఈ కవిత భావవక్రతను సూచిస్తోందన్నమాట :

149) ఆతేజోదాత్రివి
 అమావాస్య రాత్రిని
 నిందించ లేను
 దాని గర్భంలో దాగిన
 సహస్ర కిరణ పిండం కోసం
 ప్రతిక్షణం
 నా ప్రతీక్షణం.

అందరి నిందలను మోస్తూనే 'కాంతి శిశువును' మోస్తోంది ఈ 'కృపా తరంగిణి'. కోకిల గుడ్డును పొదుగుతూ తిట్లుతినే కాకిలాడింది ఈ రాత్రి చరిత్ర.

"తొండరగండడు" చాల మధురమైన భావగర్భితమైన కవిత. దీంతో ఆరు భాగాలున్నాయి. మొదటి భాగం పాలుపోసి, పనిలేని, తిండి దొరకని తొండపర్జన. దానికి 'చిరు చీమ' కన్పించింది. రెండవ భాగంలో తొండచీమను తనతో నేస్తంకట్టమని అహ్వనిస్తుంది మూడవ భాగంలో తొండ టక్కరి మాటల్లో చీమ చిక్కుకోవడం వర్ణించబడింది. ఈ విధంగా మోసంచేసి కొవ్వు పెంచుకొంది తొండ.

150) జిహ్వ మరిగింది
 కొవ్వు పెరిగింది
 అడింది ఆట
 పాడింది పాట

నాల్గవ భాగంలో కీటకనభ నిర్ణయం మనకు తెలుస్తుంది

151) తొండర గండణ్ణి తుద ముట్టించాలని
దురంతాల అట కట్టించాలని

ఐదో భాగంలో రాసున్న అపద తెలుసుకొని తొండర గండడు రంగు
మార్చాడు.

ఊరో భాగంలో కీటకాలు తొండర గండణ్ణి ఎదుర్కొంటాయి.
ఊసర వెల్లి నని మోసంచెయ్యబోతుంది తొండ. కాని నమ్మకుండా విజృం
భిస్తాయి చీమలు, దోమలు, క్రిములు, కీటకాలు.

152) ఒక్క పెట్టున విక్రమించాయి
ఊసర వెల్లి ని ఆక్రమించాయి
వంచకుని బ్రతుకులో
అంతిమ ఘట్ట మది
అల్ప జీవుల చరిత్రలో
ఆదిమ విజయమది

ఇక్కడ విజయం సాధించినవారు అల్పజీవులు. 'స్వేచ్ఛాసలం' లో
పండును తుంచుకున్న మానవుడు ప్రకృతిమీద విజయం సాధించాడు ;

153) ప్రకృతి విజయ చరిత్రలో
ప్రథమ పాదమిది

ఇక్కడ ప్రకృతి "కర్మ" "తొండర గండడు"లో అల్పజీవులు కర్త
వేరే రకంగాగూడా చెప్పవచ్చు. ప్రతినాయకుడైన దేవుణ్ణి "పురుషుడు"
అని చెప్పుకొని నాయకుడైన నడుని "ప్రకృతి"లో భాగంగా చెప్పుకుంటే

ఇక్కడ ప్రకృతి కర్తగా భావించవచ్చు. అంటే “దేవుడు”, తాండర గండడు” లికి పంక్తిలోను, నడడు, అల్పజీవులు ఇంకొక పంక్తిలోను ఉన్నారన్నమాట.

‘ప్రతిఘటనం’ అన్న కవిత్వంలో జీవస్మృత్యులను “ముద్దల రామ చిలుక”గా పలికే దిస్తాడు కవి :

154) సీకు తెలిసిందొక్కతే
అందించిన ఫలాయి కొరకడం
సీవు నేర్చిందొక్కతే
అలిచిన పలుకులు పలికడం

“దొరికిన వట్టకు తినడం” స్వంత ఆలోచన లేకుండా ఇతరల మాటలు వలెవెయ్యడం” అన్నవి ఇక్కడ దోతకాలు. కాని కాస్త సూరంగా ఆలోచిస్తే, దృవ్యాత్మకంగా వేరొకటి తోస్తుంది. కొందరు ప్రతిఘటిస్తున్నామంటూ అనుకటిస్తారు. వాళ్ళు పేరుకు విప్లవవాదులే. కాని స్వంత ఆలోచన తేనివాళ్ళు. ఇతరల సలహాల మేరకు ఉద్యమాలు సాగించే వాళ్ళన్నమాట. అందుకే అంటాడు కవి :

155) నిజమైన వ్యక్తిత్వం
భజనలో లేదు
సృజనలో ఉంది

అలా కాకపోతే మనకు తెలుసు

156) బితుకు బితుగ్గా బతికేవాడు

ప్రతిక్షణ పరాజితుడని :

‘బ్రతికున్నాను బాబూ’ అంటూ

పలవరించే జీవన్మృతుడని.

11. మనిషి - చిలుక

ఇప్పుడు “మనిషి-చిలుక” (1972)లోని వచన కవితలను పరిశీలిద్దాం. “మనిషి-చిలుక” అనే ముఖట కవిత శాస్త్ర పెద్దది. మనిషి చాల అశలను పెంచుకుంటాడు. “అన్నిటను జూచి అపన్నీ తనవైతే” బావుండును కుంటాడు :

157) ఐతే ఐతే ఎంత బావుంటుంది :

ఐనా అవేవీ తనవి కావే

వాటిని సాధించే స్వర్ణ జాతకం

తనకు ఈ జన్మలో లేదే

తన ఉనికి తెలుసుకుంటాడు

తాబేలులా ముడుచు కుంటాడు

* * *

అతడొక చిలకను పెంచుకున్నాడు

అత్యయంగా దాచు కున్నాడు

* * *

పంచవన్నెల ఆరామ చిలక

పరమాత్మకు మరో ప్రతీక

* * *

అతని కంటికి ఆ పెంపుడు చిలక

అమావాస్య నాటి వెన్నెల తునక

* * *

దాని తలపులో

విళ లేదు నిత్యోదయం తప్ప

దాని పలుకులో

మృషలేదు నిండు నిజం తప్ప

అదినేర్చు కున్నది హృదయధ్వని

దానికి చేతగానిది ప్రతిధ్వని

* * *

ఆ చిలక పరికితే తప్ప

ఆత్మ శృప్తి లేదతనికి

మందాకినై నా చిలక లేవిదే

వై తరిణి ఆ మాగ మనిషికి

మనలోఉన్న అంతరాత్మను చిలక మాపంతో చాల చక్కగా చిత్రించాడు కవి. ఈ కవితకు కథానాయకుడైన సగటు మనిషి తన పక్కనాడు లంచగొండి ఆయాధని నివ్వెరపోతాడు :

158) తన పక్కనే గుంట నక్కలున్నాయని

అనుకో లేదు ఆ హరిణ మనస్వి

పై ఆసీనుడు అతనితో తన వేషాలను గమనించకూడదని సలహాయిస్తూ అన్న మాటలు విన్నది ;

- 159) పై అపీసరు తో ఎలామెలగాలో
 పక్క చేబిలు నడిగి తెలుసుకో
 ఉన్న ఉద్యోగం ఉండాలనుకుంటే
 ముప్పుటలో నోటికి ముద్ద దొరకాలంటే
 ఇలాంటివి నువ్వు వినగూడదు
విన్నా బయటికి అనగూడదు

ఆ సగటు మనిషికి తన “చిరుక” మీద కోపం వచ్చింద :

- 160) రాత్రంతా జాగరణం
చిత్తైదు మెదడులో
 పుట్టెడు ఊహ పోహల సంకులరణం
తెల్ల వారింది
 మనిషి తెలివే తెల్లవారింది
 చిలకను గదిలో బంధించి
 వెళ్ళిపోతున్నాడు

* * *

అంతో ఇంతో ఇంగితము న్నా
 ఆత్మను పోగొట్టు కొన్నాడు మనిషి

* * *

చింక లేని మనిషి బుర్రలో

చీడపురుగులు తొలుస్తున్నాయి

* * * *

పెద్దమనుషులు కల్పించిన ఊబిలో
పిక్కల బంటి దిగాడు
మెడ బంటి దిగే స్థితి వచ్చింది—

* * *

బాలుడిలా శిశు పాలుడిలా
పరుగు తీశాడు మనిషి
గదిలో బంధించిన చిలకను
ఎదకు హత్తుకున్నాడు మనిషి
చిలకను జూచి అన్నాడు
ఒక్క నువ్వంటే చాలు
వద్దు నాకు విఖిల జగాలు
ఒక్క ధర్మముంటే చాలు
వద్దు నాకు స్వర్గసౌఖ్యాలు

చిలక అతని మాటలకు సంతోషించింది.

161) ఇప్పటికైనా నువ్వు
తప్పు తెలుసు కున్నావే
చేదబావికి ఎండమామికి

భేదం తెలుసుకున్నావు

గాంధీ మైదానంలో నాయకుడి మాటలకు మాకుపలుకు పలుకింది చిలక.
అందుకు

162) న్యాయాన్ని చితగ్గొట్టే లాఠీలు
మనిషి నెత్తిమీద తాండవమాడినై

* * *

ఈ లోకం నుంచే ఎగిసిపోయాడు మనిషి
మనిషి చచ్చినా చిలక చావలేదు
నాయకత్వం రెచ్చినా న్యాయం అణగారిపోదు

పై కవిత్వంలోని కొన్ని అంశాలను మాత్రమే ఇక్కడ ఉదహరించాను.
అడుగడుగునా ఎదురయ్యే ప్రతియోగరీతి విస్పష్టమే గదా !

“పాతికేళ్ళ కథ” అనేది స్వాతంత్ర్యం పొందిన భారతదేశం
కథ. 14-8-1912 కు పాతికేళ్ళ వయస్సున్నమాట. ఈ గేయంలో
‘అయినా’ లాంటి వ్యతిరేక క్రియల ఉపయోగం ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది.
అలాగే అక్కడక్కడ ప్రశ్నోత్తర పద్ధతి :

163) పంచశీల మాత్రంతో
ప్రపంచాన్ని ఆకట్టుకున్నాను
ఇంతలో ఏం జరిగిందో తెలుసా?
మంచుకొండల మధ్య పొంచిన

కొలనాగు నన్ను కాచేసింది

* * *

అంచెలంచెలుగా అందుకుంటున్నాను

అయినా —

ఎటుచూసినా గందరగోళం

సొంత యింట్లోనే కుంభకోణం

ఎక్కించే విచ్చెనను తొక్కేనేవాళ్ళే

దాటించేతెప్పను తగలేనేవాళ్ళే

* * * *

అన్ని నిధులూ నావే, అన్ని నదులూ నావే,

అయినా

గంగ నేర్చే భాషను

కావేరి చీ కొడుతుందే

కావేరి పలికే భాషను

గంగ థీ కొడుతుందే

ఒక్కవూరు పక్కవారికి దక్కితే

కొంప మునిగి పోతుందా?

బొక్కెన నీరు పక్కపొలానికి దక్కితే

పుట్టి ముంచుకు పోతుందా?

అందరూ నావాళ్ళే

అయినా—అన్నీ తగదాలే

* * * *

అంతవరకెందుకు?

నిన్ను గాక మొన్న

‘వచ్చిండు’ ‘వచ్చారు’ ల మధ్య

చచ్చేటన్ని తగదాలా

ఇంతజరిగితే ఏమయింది?

ఇటు యాదగిరి, అటు సింహాచలం

ఏకమయ్యారు

“దోన్” అన్నాడు యాదగిరి

‘నే న్నం’ అన్నాడు సింహాచలం

ప్రత్యేక తెలంగాణ ఉద్యమాన్ని అప్పుడు జరిగిన తగదాను మాందలి
కాల రూపాలను వాటి ఆంధ్ర-తెలంగాణల వేర్పాటులోని ఏకత్వాన్ని
సూచించాడు కవి. “వచ్చారు” ఆంధ్రకు “వచ్చిండు” తెలంగాణకు
ఏదో స్థూలంగా చిహ్నం లయినాయిగాని మా నెల్లూరు మాండలికంలో
“వచ్చిండు” సాధారణమే. ఆ రోజులలో కోశీరాని మహిళా కళాకారి
గోదంమీద ఆధారపడ్డదే:

164) గోంగూర గోబాక్, పుంటికూర జిందాబాద్:

ఈ కవితలో అఖరున అత్యున్నతం గుర్తింపుగూడ ఉంది.

165) ఇంకా దాచడ మెందుకు?

నేను స్యాతంత్రాన్ని

తర్వాతి కవిత “కో అన్నది కొత్తరం”. ఇండులో నాయకు
లైన రాజకీయ వాదులకు చాల చక్కటి పేరుకుదిరింది “పాకశాసనులు”
వాళ్ళు తిండిపోతు మనుష్యులు. మన ఖర్మకాలి మనకోసం శాసనాలు
లేస్తున్నారన్నమాట కొత్తరం/అభినవతరం/అభిమన్యులతరం ఎలాం
దిదో చూడండి :

166) ఇది శిశిరాక్షసి విషమకృత్యాలకు
ఎదురుతిరిగిన పదునుగాలి
ఇది కులగిరుల పక్షపాతాలను
ప్రతిఘటించే దంభోశీ
ఇప్పటి చిగురులో
వగరేకాదు గొడ్డుకారమూ ఉంది
ఇప్పటి శిశువుకు
పాలేకాదు జ్వాలలూ తాగాలని ఉంది

* * *

అముదపు జ్యోతులకు
ఎప్పుడూ వారసుడు కాదు
ఈ తరం వాడు
నీటి బిందువుమీద నిలిచి
రేపటి బంధువును కొలిచి
విశ్వమంత వికాళంగా పరచుకొని

వినుతన్ వివేకనేత్రం తెరుచుకొని
 గ్రహాలను గుప్పిట్లో పట్టుకొనే
 ముహూర్తం కోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు
 ఈతరం మానవుడు

“క్లాజ్ యువర్ షాప్” అనే కవిత్వంలో “మొసళ్ళ”కున్న రెండు “సుగు
 ణాలా” చక్కగా ఉవ్విలిద్దాయి.

* * *

167) ఎంతకాలం అమ్మతావు
 చిల్లర సరుకులు
 ఎన్నాళ్ళవి అంటిస్తావు
 చల్లారిన వంటచెరుకులు

* * *

నీ చుట్టూ మొసళ్ళు—
 కన్నీళ్ళు కార్చేవి
కండరాలు పీల్చేవి

మొసళ్ళలోకిన్న మోసం గమనించండి, “కార్చడం”, “పీల్చడం”
 రెండు పనులూ అవే చేస్తాయి. అలాగే :

168) నెత్తిమీద విషపు ముసుర్లు—
 బుర్రలో క్రిములు నింపేవి

బుద్ధిని భూజహత్య చేయించేవి

అందువల్ల

- 169) నత్తగుల్లలాంటి పాతబతుకులోంచి
సరికొత్తగా బరికత్తిగా పుట్టుకొన్నే
మరీమరీ మంచిది

“ఓటమి ఓడిపోతుంది” అన్నది తర్వాతి కవిత

- 170) ఓడిపోయిన జీవితంలో
వాది లేదు — వాదిపోవడంతప్ప
వేడి లేదు — వేడికోయి తప్ప
ఏటికెదురీద లేకపోవడమే ఓటమికాదు
వాయినుబట్టి తన వ్యక్తిత్వానికి
తిలోదకాలివ్వడమూ ఓటమే

నిజానికి నన్నడిగితే

- 171) ఏటికెదురీదలేకపోవడం ఓటమి కాదు
వాయినుబట్టి తన వ్యక్తిత్వానికి
తిలోదకాలివ్వడమే ఓటమి

ఇప్పుడు ప్రతియోగరీతియొక్క మరొక ధూసం ప్రత్యక్షమౌతోంది ;

172) వక్రిస్తున్న కాలానికి—

వాదర తన నుడుచే వుందని

ఊదరగొట్టే కరవాలానికి—

ఎదచరిచి ఎదురుతిరిగి నప్పుడే

హృదయ కుండంలో లావాగ్ని

మరిగి నప్పుడే

నిట్టూర్పుల్లో ప్రళయ

రుండులు పుట్టినప్పుడే

నిరాశల్లో ఆకాదీపులు మన

కొట్టినప్పుడే

విజయం ఒక ధ్వజం లాగా

వేయి అంచులతో విప్పారుతుంది

‘ఎ’ అన్నదాన్ని కలపడంతో పైన చెప్పిన పరిస్థితుల్లో తప్ప తద్యతి

రి క్త పరిస్థితుల్లో విజయం అభివదనన్న విషయాన్ని కవి నొక్కి చెబుతు

న్నాడు. ఇక్కడ చెప్పిన పరిస్థితులను చెప్పని పరిస్థితుల్లో పోలుస్తున్నా

డన్నమాట ఇదే ప్రతియోగరీతి మౌలికరూపం.

“అర్థరాత్రి” అన్న కవితలో అన్నమాట :

173) ఆకాశంలో విరిగే చుక్క

చుక్క విరగడమేమిటి? పైన ఒకసారి అనుకున్నాం: “తెగు”

‘విరుగు’ క్రియలను ఈ కవి ఉపయోగించిన పద్ధతి సమర్థనీయ మనిపిం

చదు. వివరాలు తర్వాత.

“అందుకే మనిషుండే జాలి”లో కవి విచిత్రమైన పరిస్థితిని వర్ణించిన పద్యతి గమనించండి :

174) అద్దెకొంపేబృందావనిగా
అనుభూతిచెందే వనమాలి
వెచ్చ వెచ్చగా ఎగురుతుంటాడు
కచ్చడాల్లో విగుసుకుని
నందనంలో తిరుగుతుంటాడు
నట్టింట్లో ఇరుక్కుని.
ఏ రంభనో కలగంటాడు
ఇల్లాలిని కనుగొంటాడు
అందినవన్నీ స్వర్గాల
అంచులేమో అనుకుంటాడు

ఉక్రోశం వచ్చినప్పుడు మాత్రం

175) గరిటకాడే వజ్రముధమనే
పరాక్రమం ముంచుకొస్తుంది.
అయినా మరు నిమిషంలో
అతగానిది ఎప్పటి పలుకే
పరిస్థితుల విషమ పంజరంలో
పలవరించే మామూలు చిలకే.

“ఇప్పటికీ నమ్ముతున్నాను” అన్న కవితలో ప్రతియోగరీతిని గమనించండి :

176) కమ్మని కల పాలపొదుగు
కటిక కన్నీళ్ళు చేపినా
ఇంకా ఏదో మిగిలిందని

* * * *

ఇప్పటికీ నమ్ముతున్నాను

“అయినా” భావక్రియా రూపం యీ కవితలో పూర్తిగా ఉపయోగించబడింది.

“ఒళ్ళంతా కన్నీళ్ళే” లో ప్రశ్నోత్తర పద్ధతి భావనైరుధ్యం బాగా వాడబడ్డాయి :

177) రాకరాకవచ్చావు
నీ కేమివ్వను ?
నా ఒళ్ళంతా కన్నీళ్ళే
ఆ కన్నీళ్ళ వాననచూడు
సన్నజాజుల పరిమళాలుంటాయి

* * *

మూస్తే ఈ కిటికీలు
మూలుతాయి మూగ వెలుగులు

తెరిస్తే ఆ కిటికీలు

పురివిప్పుతాయి చిరుచీకటి తరగడా

కిటికీలు తెరిస్తే "చిరు చీకటి" మూస్తే "మూగ వెలుగులు" (-ఏమిటో అంతా కావ్యవైతం).

"భాష"లో మనిషికి భాషకు కార్యకారణ సంబంధం చూడండి :

178) శిశువులా భాషను పెంచాను నేను
పశువునే మనిషిగా మార్చింది తాను

* * *

విడగొట్టేదికాదు కలిపి కుట్టేది భాష
పడగొట్టేదికాదు నిలబెట్టేది భాష
పచ్చివగను పెంచేది పిచ్చిగా సకిలించేది
భాషకాదు భాయి వత్తి కంకళోష
మతాన్ని నిలపిందీ మతాతీతంగా నిలచిందీ భాషే
వర్ణమాలలో ఒదిగిందీ వర్ణాతీతంలా ఎదిగిందీ భాషే
గులాబీచెండుగా తుపాకి గుండుగా మారగలిగింది భాషే
మట్టిబెడ్డలను సూర్యుండ బింబాలుగా మార్చగలిగింది
భాషే

భాషే నేను తెచ్చుకున్న తీయని వరం
భాషే నేను కట్టుకున్న జీవన గోవురం

ఐనా

ఏ లిపికి అందని భాష లేలేత నవ్వులో ఉంది.

“త్యాగమాధురి” అన్న కవిత్వంలో “అయినా” అన్న క్రియాపదం, తదనువర్త భావవైరుధ్యం కనిపిస్తాయి. కవి మనిషిని త్యాగమాధురిని కోరుకోమంటున్నాడు :

కొబ్బరికాయ జీవితం

179) మాడు పగిలినా ఇతరులకు
మాధుర్యాన్ని పంచాలని

కొవ్వొత్తి ఆశయం

180) ఒళ్ళంతా కాలిపోతున్నా
చల్లని వెలుగివ్వాలని

కారుమట్టు హృదయం

181) తాను నీరవుతున్నా
ధరణిని పండించాలని

కొంచవాగు అనురాగం

182) తాను చేరింది ఉప్పునీరై నా
తాదాత్మ్యం పొందాలని

కోటగోడ సహనం

183) తనబిళ్ళ చిల్లులు పడుతున్నా
తనవారిని బతికించాలని

కోడిపుంజు కర్తవ్యం

184) గూటిలో తాను పడివున్నా
గోటి లోకాన్ని మేల్కొల్పాలని

కోకిల రాగశీలం

185) తాను తినేది ఒగరు చిగుళ్ళైనా
గానసుధలు పంచాలని

“మరువలేను నీ చిరునవ్వు”లో చూడండి రకరకాల నవ్వులను :

186) మరువలేను నీ చిరునవ్వు

* * *

అంతమాత్రాన

* * *

అదేనాకు పరమావధికాదు

ఎందుకంటే అవిరిపుట్టించే వేడివేడి నవ్వు, గదాయుద్ధం జేసే అలిపీరి
నవ్వు, ఎడారిలో కమ్ముకునే పొడినవ్వు కవి స్మృతిపథాన్ని వదలవు?

187) నీనవ్వు ప్రాణాలను లాగేస్తున్నా
ఈ నవ్వులను విస్మరించలేను.

“ఏది ఏది ఉగాది”లో ఉగాది వర్ణన చూడండి :

188) పండుటాకులు దుల్లిన కుదుళ్ళలో
పసరుటాకులు మొలవడం ఉగాది
బిగితప్పిన పిరికి కండరాల్లో
చేతనా జ్యోతులు పొడవడం ఉగాది.

* * * *

గొంతుకల్లో పచ్చివగరు కరుస్తున్నా
గుండెల్లో కటికచేదు తొలుస్తున్నా
తియ్యని రుచి, వెనుదియ్యని అభిరుచి

* * *
శిరనెత్తిరావడం ఉగాది
* * *

చచ్చురకం ధర్మప్రసంగాల్లో
లేదయ్యా ఉగాది
అది కాదయ్యా ఉగాది
విధిని సవాల్ చేసి

విషమ జాతకాల దస్త్రాలు దులిపేసి

సాటి మనిషి జీవితాన్ని
 సరిచేసేది ఉగాది
 రేపటి మనిషి భవిష్యత్తునికీ
 ఊపిరి పోసేది ఉగాది.

ప్రతియోగరీతి విస్మయమేగడా !

‘అంతా పచ్చగావుంటే’ కవితలో వైకుంఠం అఖిలలో మాత్రమేవుండి :

189) మంచితనం పచ్చగా వుండాలి
మనిషితనం పచ్చగా వుండాలి
 మంచిని మనిషిని కాజేసే
వంచన మాత్రం చచ్చుగా ఉండాలి

‘మాత్రం’ ఇతర విషయాలు. వంచనకు ఉన్న ప్రకరణ వైరుధ్యతను సూచిస్తుంది.

‘చిట్టి చెప్పినపాతం’లో గూడ ప్రశ్నోత్తర పద్ధతిని విరివిగా వాడు కున్నాడు కవి.

అలాగే ఏ వార్ధక ప్రత్యయవాడుక గమనించండి :

190) నాకు ఎప్పుడూ కావలసింది నువ్వే
 మచ్చలేని నీ పచ్చపువ్వు నవ్వే

‘ఏ’తో పాటు ‘ఎప్పుడూ’ తోనిదీర్ఘతగూడ ఏ వార్ధకమే. ‘ఎప్పుడూ’ అనేది ‘అప్పుడప్పుడు’ తోను, ‘నువ్వే’ అనేది ‘ఇతరులు’ తోను, ‘నవ్వే’ అనేది ‘ఇతరం’ తోను వైవిధ్యం కలిగున్నా యన్నమాట చిట్టిమాట లెలాంటివి :

191) చిట్టిపలికిన మాటలు
చిగురాకు మొనల ఈతలు
ఎంత మెత్తగా గుచ్చుకున్నాయి.

‘శవాలు కదులుతున్నాయా?’ అన్నది యింకొక కవిత :

192) శవాలు కదులుతాయా పిచ్చినాయనా :
అవి అక్షరాలా చచ్చుపీనుగలు
పిరికి గుండెలు నడుస్తాయా వెత్రితల్లి
అవి నిజంగానే పుచ్చుగానుగలు
ఆసలైన చైతన్యం ఒకటుంది
* * * * *
అరకోసు తాను నడిచినా
అరవై మైళ్ళు లోకాన్ని నడిపించేది
సగంలో తాను చచ్చినా
జగతిని పూర్తిగా బతికించేది
హిపిరిని అవిరిగా మార్చుకొని
నిట్టార్పును సుడిగార్పుగా మార్చుకుని

జోలలో జ్వాలలు పాడుకుని
 నీళ్ళలో నిప్పులు పండించుకొని

* * *

దీక్షతో సాగే జీవితం
 తరుగులేనిది, తరుగులేనిది
 ఎక్కడుంది ఆ జీవితం :
 ఇక్కడే ఈ కాలబిందువులోనే

12. ఉదయం-నా హృదయం

'ఉదయం-నా హృదయం' అన్నది 1978లో ప్రచురితమైన వచన కవితా
 మాం. కవి తనగురించి అన్న మాటలు :

199) విన్నటి భవితవాన్ని
 రేపటి వర్తమానాన్ని

భవిష్యత్తుకు పునాది భూతకాలంలో ఉందన్నది నిస్సందేహం. అలాగే
 భవిష్యత్తులో వర్తమానం ప్రవహిస్తోందన్నది తెలిసిందే.

'చిరంజీవి లక్ష్మం' అన్న కవితలో తార్కాళిక ఆయుస్సుగం
 మబ్బు, పువ్వు, హిమబిందువు, తారాజువ్వ, మెరుపు తీగలతో పోల్చి
 బిగింది అసంతమైన వస్తువొకటి :

- 194) అడుగు తిప్పని ఒక గుండె
పిడికిలై తి చెప్పింది
అత్మకక్తి నడిపే ఆయుస్సు
అనంతమని

‘నా కళ్ళు’ అన్న కవితను పరిశీలించండి :

- 195) ఎప్పుడూ—

పడుకొనేటప్పుడు
నా రెండుకళ్ళనూ
బీరువారో దాస్తాను
తాళం వేస్తాను

* * *

నిద్రపోతున్నప్పుడు కళ్ళతో పనిలేదు
రంగు రంగుల కలలే కళ్ళు
సూర్యచంద్రులే కనుపాపలు
ఉభయ సంధ్యలే కంటిరెప్పలు
తెల్లవారితేనే కళ్ళు కావాలి
మెలకువలోనే వెలుతురు కావాలి

* *

కళ్ళు లేకుంటే ఏమవుతుంది
చూపే కదా పోతుంది
అడ్డమైన ఈ కళ్ళ అంటించుకొంటే మాత్రం
ఉన్నమతి కూడా పోతుంది.

కళ్ళు దొరికాయి—నా కళ్ళ దొరికాయి
 ఒళ్ళంతా చూపులు మెరుపుల్లా ఉరికాయి
 ఇన్నాళ్ళవి ఎక్కడ దాక్కున్నాయి?
 ఈయేటి దైరీ వుటల నదుమ
 ఈ ఉగాది మొదటి అక్షరం నుదుట

“ఉభయ పక్షాలు” అన్న కవితలో భావ ప్రకరణ వైరుధ్యత కన్పిస్తుంది.
 మొదటి పక్షి చూడండి :

196) చుక్కను నా కనుపాపల్లో
 చోటు చేసుకున్నాయి
 * * * *
 కారలకూ నీరదాలకూ
 కారద చంద్రికా పరాగాలకూ
 ఎందుకో నేనంటే అప్యాయత
 ఎందుకో నాపై అతీయత

ఇప్పుడు రెండవ పక్షి చూడండి :

197) కత్తులు నా ఉక్కు చేతులతో
 పొత్తు కలుపుతున్నాయి
 * * *
 కత్తులూ దవాగ్నులూ
 కరాళ జ్వాలలుమినే శతఘ్నులూ

ఎందుకో నేనంటే పదునెక్కుతాయి

ఎందుకో నాలో రక్తక్షరాలు చెక్కుతాయి.

భావవైరుధ్యమున్నా ఈ రెండు భాగాలు వ్యాకరణ పద సమతలము చక్కగా వ్యక్తపరచుచున్నాయి. ఒక్కొక్క భాగంలో 15 పంక్తులున్నాయి. వాటి తుదిభాగాలను గమనించండి :

198)	1	2
1)	-లో	-తో (విభక్తి)
2.	-కున్నాయి	-తున్నాయి (తుమున్నార్థక సమాపకక్రియ)
3.	-లో	-తో
4.	-తున్నాయి	-తున్నాయి
5.	-లూ	-లూ (బహువచనం)
6.	-లూ	-లూ
7.	-కొని	-వించి (క్యార్థకవచనం)
8.	-కొని	-మించి
9.	-తున్నాయి	-తున్నాయి
10.	-గా	-గా
11.	-గా	-గా
12.	-కూ (చతుర్థి)	-లూ (ప్రథమ)
13.	-కూ	-లూ
14.	-అప్యాయత	-తాయి
15.	-అతీయత	-చెక్కుతాయి

12, 13, 14, 15 పంక్తులలో అంతం విషయంలో తేడావుంది కాని మిగత విషయంలో పోలికుంది. 12వ పంక్తులలో రెండేసి నామాలు.

199) తారలకూ నీరదాలకూ (1/12)

200) కత్తులూ దవాగ్నులూ (2/12)

18వ పంక్తులలో నామ పదబంధమొక్కటి. కాదంటే అవి విశ్లేషణం పూర్వపదంగా ఉన్న బంధాలు

201) తారదచంద్రికా పరాగాలకూ (1/13)

202) కరాళజ్వాలలుమినే శతఘ్నులూ (2/13)

అలాగే

203) ఎందుకో నేనంటే ఆస్థాయత (1/14)

204) ఎందుకో నేనంటే పదునెక్కుతాయి (2/14)

205) ఎందుకో నాపై ఆత్మీయత (1/15)

206) ఎందుకో నాలో రక్తాక్షరాలు చెక్కుతాయి (2/15)

భావపరంగా వైరుధ్యంలోనే నమత ఉంది. మొదటి భాగంలో తారలు, నీరదాలు, ఏరాగాలు కవిమీద ఆస్థాయత, ఆత్మీయత చూపిస్తాయి. రెండవ భాగంలో కత్తులూ, దవాగ్నులూ, శతఘ్నులూ అతనిలో రక్తాక్షరాలు చెక్కుతాయి. పడును చూపిస్తాయి.

“నేను-అతడు” అన్న కవితలో కవి తనను సృష్టికర్తతో పోల్చుకొని తారతమ్యం చూపు.

207) నాస్మష్టికి అర్థం లేదు
 పరమార్థం ఉంది
 ఆ స్మష్టికి హేతువు లేదు
 అనుపించని నేతువుంది

* * *

నేను రాస్తున్నది తుడిచివేస్తున్నది
గీతం కాదు స్వరలిపి
 అతడు గీస్తున్నది సీలువేస్తున్నది
 అదృష్ట ఫలకం మీద భాస్వర లిపి
స్వరం గొప్ప భాస్వరం కంటె
గీతిక గొప్ప జాతకం కంటె
అతనికంటె నేనే గొప్ప
ఆత్మచేతన వుంటే

ఈ కవితలో అన్నీ వైరుధ్య జతలే.

“క్రాంతి గోళాలు” మనకు “కాదు-అవును” వరసలు చక్కగా చూపిస్తుంది :

208) ఈరాత్రి కనవలసింది
 కలలను కాదు (కాదు)
 క్రాంతిగోళాలను (అవును)
 ఈనాడు కావలసింది

దోల ఊగడం కాదు (కాదు)

నిద్ర లేపడం (అవును)

జోలపాడడం కాదు

మేలు కొలపడం

* * *

ఊపిరితిత్తుల్లో ఊదవలసింది

అనిలం కాదు అనలం

మత్తు మరిమింప జేస్తుంది

చిచ్చు నడిపింపజేస్తుంది

ముసలిసంధ్య పడుకోబెడుతుంది

పడుచు సంధ్య పడగెత్తిస్తుంది

* * * *

అప్పుడుండవు తెల్లటి చీకట్లు

అప్పుడుండవు నల్లటి ముచ్చట్లు

అప్పుడుండవు కాంతి శిశువును

కరుచుకునే ఇనుపకట్లు

“తెల్లటి చీకట్లు” అనేది అభివ్యవహితమైన పదబంధం (Marked collection). అలాంటిదే “నల్లటి ముచ్చట్లు”. ధృన్యాత్మకంగా ఈ పద బంధాలకు విభిన్న భావాలను ఊహించుకోవచ్చు. ‘కాలంవేసిన ప్రశ్న’ లోని భావగతి గమనించండి :

209) ఇదిగది కాదు

చైతన్య జీవనది

అనుకొంటున్నావా నేను

కుంటిగా పడిఉన్నానని

* * *

కానీ నేను కదులుతున్నాను

కంకాళాల మాటున ఊపిరిలా

* * *

లేచేది ఒక్క చెయ్యే—కాని

పిడికిలించేవి సహస్రహస్తాలు

మూలేది ఒక్కగొంతే—కానీ

మోషించేవి శతకోటి కంఠాలు

నడిచేది ఒక్క అడుగే—కానీ

మనమలెత్తేవి

అంతెల కందని సంతెళ్ళకులొంగని

అశ్రాంత విశ్రాంతి తరంగాలు

“ఒక్క”కున్న బలహీనత శతకోటి, సహస్రాలకున్న బలిమీ ఇక్కడ విస్పష్టం.

“పొగతోనుంచి” అన్న కవిత మనుషులకు దేవుళ్ళకు సామ్యవైరుధ్యాలను ప్రతిపాస్తుంది.

210) ఈయుగం సాధించినగుణం

మనుషుల్లా నివసించే దేవుళ్లు

ఈతరం సంపాదించిన వరం

దేవుళ్ళను ధిక్కరించే మనుషులు

“ఒక తల్లి, ఇద్దరు కొడుకులు” అన్న కవితలో తెలుగుకల్పితన విధం
 లకు ప్రాంతీయతను మరిచిపోయి చెబుతోంది :

211) ఇప్పుడు మీరు వేరు పడుతున్నా
 ఎవరిపేరు వారు జై కొడుకున్నా
 రేపటి సంక్రాంతికైనా
 ఏకంగా తిరిగొస్తారని
 పూట పూటకు ఎదురుచూస్తాను
 కోటి దేవుళ్ళను కొలుస్తాను
 వచ్చారా ఈ పూరింటికి
 పచ్చతోరణ మాలలు
 రాకుంటే-మీ తల్లి ఓంటికి
 రక్తాశ్రు జ్వాలలు

“మళ్ళీ మళ్ళీ వస్తాను” అన్న కవితలో సూర్యుడు

212) ప్రతి ఉదయం కొత్త ఉగాదినై
 ప్రజ్వలిస్తాను

అంటాడు. ఈ కవితలోని మొదటి ఎనిమిది పంక్తులలోని వ్యాకరణ సమ
 తను గమనించండి :

213 ... ఉద్భవించాను (క్రియ)
 ...ఉరికాను (క్రియ)
 పుట్టుకతోనే కటిక చీకట్లు

పునాదుల్ని పెళ్ళగించాను (కర్మ+క్రియ)

... ఉజ్వలించాను (క్రియ)

... ఉద్యమించాను (క్రియ)

ఎదురొడ్డిన కారుమబ్బుల

ఎముకల్ని పిండికరించాను (కర్మ+క్రియ)

భావంలోగూడ సమత విస్పష్టం :

214) ఉధృవించు-ఉజ్వలించు

ఉరుకు - ఉద్యమించు

కటిక-కారు

చీకట్లు-మబ్బులు

పునాదులు-ఎముకలు

పెళ్ళగించు-పిండికరించు

ఈ కవితలో ఇంతచక్కగా కాకపోయినా మిగతా భాగాల్లోగూడ సమత వాడుకోబడింది :

“గండు చీమలు” అన్న కవితలో చీమలను మరోరూపమైత్రిన మహద్భుజుగా వర్ణిస్తాడు కవి అవి :

215) ఎవరి జోలికి పోని అసాములు

* * *

ఊరికీ ఎవరినీ కుట్టవు

* * *

తీపీ ఉన్నచోట
 అవితిష్ట వేసుకుంటాయి,
 చలవ ఉన్నచోట అవి
 నిలదొక్కు కుంటాయి

* * *

నిగ్రహంలో ఈ గండు చీమలు
 నిరుపమానాలు
 రోజుల్లా ఆలాగే పడి ఉంటాయి
 రుచి దొరికిన చోట
 అగ్రహంలోనూ ఆ గీమలు
 అగ్ర గణ్యాలే
 విచ్చు కత్తులతో దాడి చేస్తాయి
 రెచ్చ గొట్టిన చోట

ఈ పంక్తులలోని ఖావనై రథ్యతా సమతలు, వ్యాకరణ సమతను గమనించండి :

216) తీపీ—చలవ

తిష్టవేయు - నిలదొక్కు కొను
 నిగ్రహం - అగ్రహం
 నిరుపమానాలు - అగ్రగణ్యాలు
 పడి వుంటాయి - దాడిచేస్తాయి
 రుచిదొరుకు - రెచ్చ గొట్టు

కవిత్వము

217 గండు చీమల పేరిట

గణుతికెక్కిన ఈసాములు

మరో రూపమెత్తిన మహర్షులు

ఆ తిరగడం - ఆణువణువూ శోధించడం

ఆ రుచిమరగడం - పరమాత్మను అస్వాదించడం

ఆ కుట్టడం - అలిగితే శాపం పెట్టడం

కవిత్వంలోనే సామ్యవిశ్లేషణ పొందుపరచాడు కవి.

“ఎక్కడున్నావు మానవతా!” అన్న కవిత్వంలో కవి మానవత కోసం గాలించడం మొదలుపెట్టాడు అన్ని వేళం, అన్ని ప్రదేశాల చూస్తాడు.

218 ఎగత్రాకే ఉదయాలు

దిగలాగే అస్తమయాలు

‘ఎగత్రాకు’ అనేది ఆకర్షకక్రియ. దిగలాగు అనేది సకర్మకక్రియ. ఎగత్రాకడంలో కష్టాలున్నట్టు తోస్తుంది. చీకట్ల ఉదయ జననాన్ని ఎదిరిస్తున్నాయేమో! చూడబోతే ఉదయం తన ఉన్నతిని చూచుకుంటోంది. యితరులకు నష్టంకోరకుండా. అస్తమయాలు అలాకాదు. వేటిలో దిగలాగుతున్నాయి పగళ్ళను (వెలుగులను) కిందికి లాగుతున్నాయిలా ఉంది. లేకపోతే చీకటితెరలను ప్రపంచమీదికి లాగుతున్నట్టున్నాయి ఎలా అయినా అస్తమయాలు చీకటి దోహదంచేస్తూ వెలుగుకు హానిచేస్తున్నాయి. కవి మానవతకోసం ప్రతిచోటా చూశాడు.

219 క్రిక్కిరిసిన బాటలు

గుక్క తిప్పుకోలేవి పేటలు

ఇక్కడ ఎక్కువ రద్దీఉందన్న భావన శబ్దమెక్కువ ఉందన్న భావన
రెండూ ద్యోతకమే.

220) ఎక్కడా నువ్వు కన్పించడం లేదు

ఏ మైనట్టు ?

అవతారం ఆగిందా ?

ఆయుస్సు తీరిందా ?

కాదు కాదు

చిరంజీవి మానవతా—నీ

చిరునామా మారిందా ?

“ప్రశ్న” “కాదు” అన్న ప్రతియోగరీతి లక్షణాలు ఇక్కడవిదితమేగదా;
అలాగే

221) చూస్తున్నావా ?

ఉష్పా రవ్వ ఇసుక రవ్వ

సాధించిన సమైక్యత

జుంటి తేనె జిడ్డునూనె

అర్జించిన ఐక్యత

బర్రెపాలు మోరె నీళ్లు

సంపాదించిన సఖ్యత

ఇక్కడ ఉపాధిరహితులకు ఉపకరణములకు ఏర్పడ "సమైక్యత" సిద్ధంకాదు.
 "సాధ్యం". సాధించడంలో ఉన్న ప్రయత్న భావం సమైక్యతలోని కష్టాలను సూచిస్తుంది. ఈ పంక్తులలో వర్ణశాకరణ సమతలుగూడ గమనార్హం. మానవత ఒకప్పుడు వెలసినచోట్లను కవి వర్ణిస్తాడు :

222) చెట్టు కింద పాతుకు పోయిన బుద్ధుని

తలచుట్టూ మొలిచిన వెలుగులో

పచ్చగా వెలిసిన మానవతా :

సిలువపై అంటుకు పోయిన యేసుక్రీస్తు—

చిందిన నెత్తుటి చుక్కల్లో

ఎర్రగా ఏడ్చిన మానవతా :

వక్ర భాష్యా రెరుగని సోక్రటీసు

గట గట తాగిన మృత్యుపాత్రలో

నల్లగా నవ్విన మానవతా :

గంగి గోవు లాంటి మహాత్ముని

'హేరాం' అనే అంభారావంలో

అఖరి ఊపిరి చేపులో

తెల్లగా వెల్లి వెరిసిన మానవతా :

ఇక్కడ భావ సమతను గమనించండి.

"సగం చీకట్లో" అన్న కవితలో కింది ప్రవాస నివాస వివరాలు గమనించండి :

223) మనిషికి భయంకర కావం

తనవారి మధ్య ప్రవాసం

జీవితానికి మహేంద్ర చావం

తోటి హృదయాల్లో నివాసం

‘తనవారిమధ్య ప్రవాసం’- ఎంత చక్కటి భావప్రకర, ఎంత చక్కటి నగ్న సత్యం ఇంగ్లీషు మాటల్లో చెప్పాలంటే అందరితో వుండకూడ ‘Lonely’ గా ‘feel’ అవడమర్హమాట

‘రెండు ప్రశ్నలు’ అన్న కవితలో ప్రతియోగరీతి కొత్తరూపాన్ని సంతరించుకొంది ఇక్కడ ప్రశ్నకు వెనకబచ్చేది ‘కాదు, అన్న విషయం’ అసలు జవాబు ప్రశ్నలోనే ఉందిగదా

224) “మధువా నువు తాగుతున్నది ?”

“మనిషి రక్తం మాత్రం కాదు”

“ వధువానువు కోరుతున్నది ?”

“వనితల శీలం మాత్రం కాదు”

వైరధ్యత గూడ గమనించ దగ్గదే

225) మధువు × మనిషి రక్తం

వధువు × వనితల శీలం

“కాలంమీద నేను” కవితతో వ్యాకరణ సమస్య ఎదురౌతుంది. గదిలో కని ఆయనతోపాటు “కాలే ధరు”.

226) గదిలో ఇద్దరం

(లేక)

గదిలో రెండురం

ఈ సమస్య హిందీలోగాని (దో) ఇంగ్లీషులో గాని (two) ఎదురు గాడు.
తెలుగులో మానవులకు ఇతరులకు విభిన్న సంభాషణాచరణలు వాడడం
సమస్య తెచ్చిపెట్టివేస్తామట.

227) ఇద్దరం - లేక

రెండురం - ఒకటే

కానీ -

దాని ఆయువు వత్సరకాలం

ను ఊపిరి కలకాలం

13 ఇంటిపేరు చైతన్యం 1976

ఈ కవితా సంపుటి మొదలౌతుంది 'ఇంటిపేరు చైతన్యం' లో
కవిగూడె "ఆకాశమంత ఎత్తైన నీలిమల్లోకి" ఎగిసింది. అక్కడ
ఎవరో

228) పాటలే మంటలుగ

పాడుతూ పున్నారు

ఎవరయ్యా వీళ్ళు ఎవరెవరు?

కస్త గంధర్వలా: గంధర్వ కస్తులా:

గంధర్వ కస్తులే

ప్రతియోగరీతిలో ప్రశ్నోత్తర పద్ధతిని భాగంగా చెప్పటానికి కారణం యిక్కడ లభిస్తుంది. ప్రశ్నకు జవాబు యిచ్చేటప్పుడు మనకు రక రకాల అవకాశాలుంటాయి. కొన్ని ప్రశ్నలకు 'అవును' 'కాదు' 'లేదు' అని జవాబివ్వచ్చు.

229) ప్ర : మీరు రేపు ఊరికెక్కారా:

జ. { అవునండీ, వెళ్తాను }
లేదండీ వెళ్ళను

280) ప్ర : అతను మీతమ్ముడా:

జ. { అవునండీ }
కాదండీ,

ఇక్కడ 'అవును' కు 'కాదు/లేదు' లకు వైరుధ్యం సిద్ధమే గదా! కొన్ని కొన్ని ప్రశ్నలకు జవాబు లీవిధంగా ప్రసేద వైరుధ్యాన్ని చూపించవు

291 ప్ర : మీరు ఊరికెప్పుడు వెళుతారు:

ఇప్పుడే

జ. { రేపు }
ఈరోజే }
తర్వాత }

ఇక్కడ సందర్భానుసారంగా జవాబివ్వడానికి అనేక అవకాశాలున్నాయి. ముఖ్యమైన విషయమేమిటంటే 'ఇచ్చిన జవాబు' మిగతా 'ఇవ్వగల జవాబు' లను త్రోసిపుస్తుంది. బౌద్ధ తార్కికుల 'అపోహ' సిద్ధాంత రీత్యా చూస్తే ఒక పదానికున్న అర్థం ఇతరులను కాదనడంలోనే ఉంది. మనం చిన్నపిల్లల భాషను పరిశీలిస్తే ఈ విషయం అవగతమౌతుంది. మొదట మొదట 'అవు', 'బట్టె', ('గేదె'), 'ఎద్దు', 'దున్నపోతు' అన్న మాటలకు ఏ ఒక్కమాటనో వాడడం జరుగుతుంది. పోను పోను లేదా లను గుర్తించడంతో పాడు కొత్తమాటలు వాడడం జరుగుతుంది. అప్పుడు 'అవు' అనడంలో 'ఎద్దు, బర్రె, దున్నపోతు కానిది' అన్న అర్థం యిమిడిఉందన్నమాట ఒకరకంగా ప్రతి 'గుర్తింపు' లోను 'వేర్పాటు' నిబిడీకృతమై ఉంటుంది. ఈ విషయం ప్రాతిపదికగా మనం ప్రతి జవాబుతోను ప్రతి యోగితను ఊహించుకోవచ్చు. పై ఉదాహరణలో జవాబుతో గూడిన ప్రశ్నను గమనించండి:

232) మీరు ఏం కొంటారు?

అరటిపండ్లు, జామపండ్లు?

జ. అరటిపండ్లే

ఇక్కడ 'అరటిపండ్లే' అన్నప్పుడు 'జామపండ్లు కాదు' అన్నది స్పష్టమే. ఇవన్నీ మనసులో పెట్టుకొనే ప్రశ్నోత్తర పద్ధతిని 'ప్రతియోగ' రీతిలో కాగంగా ప్రతిపాదించడం జరిగింది.

ఈ కవితలోనే కవి చీకటి వెలుతురులకు నిర్వచనమిస్తాడు కవి:

234) చీకటంటే మృత్యు

నా? కాదు; నిదురపోయే క్షాంతి,

వెలుతురంటే సత్య

మా? కాదు; కనులువిప్పే భ్రాంతి

‘ప్రశ్నపద్ధతి’ ‘నేతి పద్ధతి’ (‘కాదు’ అన్నపద్ధతి) ‘వైరుధ్య సామ్య పద్ధతి’ మూడూ ఇక్కడ సంగవిచ్చాయి. కాంతి నిదురపోవడమే, భ్రాంతి కనులు విప్పడం వైరుధ్య విషయసామ్యమేగా.

‘గంధర్వశక్తులు/శక్తగంధర్వులు’ అన్న పదాలలోని ఇంకొక ముఖ్యమైన విషయం గూడ పరిశీలిద్దాం. ఈ సమాసాల విగ్రహ వాక్యాలను తీసుకుందాం:

285) శక్త గంధర్వులు-శపింపబడ్డ గంధర్వులు

286) గంధర్వ శక్తులు - గంధర్వులచేత శపింపబడ్డవారు

పై విగ్రహ వాక్యాలు పరివర్తనా వ్యాకరణం దృష్ట్యా చూస్తే గుప్త వాక్యాల నామ్మికృత రూపాలు:

287) ఎవరో గంధర్వులను శపించారు→

శపింపబడ్డ గంధర్వులు

288) గంధర్వులు ఎవరినో శపించారు→

గంధర్వుల చేత శపింపబడ్డవారు

అంటే ‘గుప్తవాక్యం → విగ్రహవాక్యం → సమాసం’ వరుసగా వాక్యస్థితి నుంచి సమాసస్థితికి మారే పద్ధతిని సూచిస్తాయి. దీనిని ప్రస్తుతానికి ‘అవాక్యీకరణం’ (Desententialisation) అంధం.

వాక్యం తోసి పదాలకు పదబంధాలకు ప్రత్యేక ప్రాధాన్యత ఉండవచ్చు. సమాసంలో ఒక పదబంధానికున్న విలువ మాత్రమే ఉంటుంది. 'శప్త గంధర్వులు' అన్నమాటలో శపించినవారు 'గంధర్వశపులు' లో శపింప బడ్డవారి పుట్టు పూర్వోత్తరాలు అప్రాధాన్యంగా పరిగణించబడ్డాయన్న మాట.

'మాకందాలు' అన్న కవితలో కవి కొత్త భందస్సును చందో బద్ధం కావడంతో యిక్కడి మా కందాలలో యింకా స్పష్టంగా గోచరిస్తోంది.

239) ఎక్కడ కన్నీరుబుకునో
ఎక్కడ ప్రాణం చివుకునో
అక్కడ నేనవతరింతు ఆవిరిలాగా
అక్కడ నే నాడుకొందు ఆయువులాగా

శ్రీకృష్ణుడన్నమాటలు గుర్తొస్తున్నాయి.

240) ధర్మమునకు హావికల్గిననాడు
అధర్మమఖిపృద్ధి పొందిననాడు
నన్ను నే బుట్టించుకొందు
సాధు రక్షణకొరకు
దుష్ట వినాశము కొరకు
ధర్మ సంస్థాపనార్థము
అవతరింతు నే యుగయుగమ్మున

(గీతాగానం VI/18)

ఇప్పుడు “ఎందుకీ మూ కానుకరణం?” అన్న కవిత్వను తీసుకొందాం.
ఈ కవిత్వతో ప్రశ్నకిచ్చిన జవాబు ఆశ్చర్యం ప్రశ్న కలిసిన రూపం.

241) ఈ నేల పులికించ దెందుకు?
ఎన్ని శోకాలను గర్జికరించుకుందో
ఈ రాళ్ళు తిలకించవెందుకు?
ఎన్ని గాయాలను కుట్టేసుకున్నాయో

ఈ కవిత్వంతా ప్రశ్నల పరంపర:

242) ఎందుకీ బృహన్నల దృష్టి
* * * *
బృహన్నలుడు పురానరుడై
మలిమాసిన సగటు మనిషి
హేతువాద గదాధరుడై
ఉజ్వలించే సుముహూర్తం రాదా?
ఉన్ముక్త మానవతా విహంగం
ఉత్తల గగనాల నందుకోదా:

“పసికాడు” ఎలా రికార్డు చేశాడో చూద్దాం:

243) పాలవేళ్ళు
వెలిగే కొవ్వొత్తిని
పట్టుకునే తపన

* * *

పసివాడు

కాదు

అనితో పనిలేకనే -ర

క్కసి నెత్తురు కక్కించే

ఋషి-వాడు

అగండి అయిదేళ్ళు

కాకుంటే పదేళ్ళు

పసివాడు-

ప్రస్తుతం-వాడు

వాడు ప్రస్తుతానికి పసివాడు — 'తర్వాత' కాదు ఇక్కడ ఒక చక్కని వ్యాకరణాంశం గమనించవచ్చు.

244) (i) పసివాడు

(ii) ఋషి - వాడు

కవి 'ఋషి' కి 'వాడు' కు మధ్య '—' చిహ్నం పెట్టాల్సిన అవసరమేమిటి? 'పసివాడు' లోని 'వాడు' నిజంగా పూర్ణ సర్వనామం కాదు. 'పసిది' లోని 'ది' లాగే ప్రత్యయంగా తయారైన సర్వనామం కాని 'ఋషి - వాడు' లో 'ప్రత్యయ సర్వనామం' తో అవసరం లేదు. ఇక్కడ అది పూర్ణ సర్వనామం. కిందివాక్యం (245)

245) వాడు ఋషి

246) వాడు ఎవరు?

తీస్నే ప్రేళ్ళకు (246) జవాబుగా వచ్చే క్రియాకరమీత వాక్యం ఈ వాక్యంలో 'వాడు' అనేది 'ఉద్దేశ్యం' గాను, ఋషి అనేది 'విధేయంగాను' గుర్తించవచ్చు. ఆ భావ నిర్మాణం మార్చకుండా వాక్యనిర్మాణం మార్చవచ్చు:

247 వాడు ఋషి

(ఉ) (వి)

248) ఋషి వాడు

(వి) (ఉ)

సాధారణంగా విధేయం వాక్యాంతాన వస్తుంది. వాక్యాదిన అధిపాతంగా వస్తుంది: రెండు చోట్ల ఊరిక విధేయం మీదనే ఉంటుంది? 'విధేయం - ఉద్దేశ్యం' నిర్మాణం (249)లో (47) నిర్మాణంలో లేని విరామం కనపిస్తుంది. ఆ విరామాన్ని '—' చిహ్నం సూచిస్తోంది.

'ముంగిట్లో ముత్యాలు' అన్న కవితలో ప్రతి యోగరీతి ప్రస్తుతంగా కనిపిస్తుంది.

249) గాలికి పిచ్చి చేపలా ఈదాలని

చేపకు పిచ్చి గాలిలా ఎగరాలని

ఒకరికొకరికి కావాలన్న పిచ్చి కోరిక. అలాగే "రుచి" అన్న కవితలోని నీతిపాతం ఎనండి;

250) రుచి అంటే తీపేకాదు; ని

రోధించకు వేపచేదు
నిన్ను మింగే తీపికన్న
నీవు మింగే చేదు మిన్న

“మనసు” ఎలాంటిదో గమనించండి.

251) మనసు మర్కటం కాదు

ఇరకటం

ఏడు సముద్రాల బడబాగ్నిని

ఎలా దాస్తుందో?

పిచ్చిగా అరుస్తుంది

పచ్చిమంటల నోళ్ళతో

* * *

ఇరుకుంతోనే ఇబ్బంది

మరకటం మంచిదండీ

గంతులు వేస్తుంది గానీ

గంతలో ఇమడదండీ

‘గంతులు-గంతలు’ ఈ రెంటిలో స్వేచ్ఛావాది సహజంగానే “గంత
ల”ను ద్వేషిస్తాడు

‘వద్దు’ అనే కవితలో ఎందుకో మళ్ళీ కవి చేదును ప్రేమిస్తున్నాడు;

252) అస్తమానం వద్దు

ప్రతి గుక్కలో బాదాం పలుకులా
 పలకరించే కమ్మదనం
అప్పుడప్పుడు అవసరం
 కణకణంలో వేపపువ్వులా
 కనికరించే చేదుగుణం

పలకరింపు' కన్న 'కనికరింపు' విలువై నడి కదా! 'అణిముత్యం' ఎలాంటి దో చూడండి.

పకువులు కాదు
 పరమహంసలే ఎగినేది
 ఇక్కడ
 అనురులు కాదు
 అమృతాశనులే మిగిలేది
 ఇక్కడ
రక్తి ముదిరితే రజస్తత్వం
శుక్తి ప్రిదిలితే అణిముత్యం

'తీర్మాద దోరణి' పెను బాధలకు గురిచేసిన వరదల గురించిరాసిన 'కన్నీటి వరదలు' అన్న కవితలో గూడ ప్రతియోగరీతి విస్పష్టమే.

254) మూడుసారులువచ్చి ముంచెత్తి పోయినది
 'పెను తుపానా' కాదు; కనులు మండిన ప్రకృతి
 ఇంకా - పొలాలలో ఇంకి పోకున్నవి

వరద సీళ్ళా : కాదు: భాధితుల కన్నీళ్ళు
 ఆ నీటిలో కుప్పలై మూలుగుతున్న వవి
 పరి పనలు కాదు; తెగిపడిన బ్రతుకులు సుమా !

“మలేషియ మధురిమలు” కవి మలేషియా పర్యటించి “ పలికిన అను
 కూరి కబాలు”

(55) ఎటు వీచిన వెచ్చదనం
 ఎటు చూసిన పచ్చదనం
 పచ్చదనం కాదు బ్రతుకు
 పండించే పచ్చదనం

* * *

ఎక్కడ మన విశాఖ; మరి
 యెక్కడిదీ ద్వీపశాఖ !
 తెలుగుతల్లి కిచ్చటది
 దిరి సాహృద తిలకరేఖి.

14. పత్రిక గీతాలు - సిని గీతాలు

ఇప్పుడు మనం వార పత్రికల్లోను, మాస పత్రికల్లోను ప్రచురిత
 మైన కొన్ని కవితలను తర్వాత సిని గీతాలను పరిశీలిద్దాం.

ఆంధ్ర సచిత్ర వార పత్రిక (-11-74) లో ప్రచురితమైన
 “బాబోయ్” అన్న కవితలో సమాధి బయటకున్న వాతావరణానికి
 సమాధిలోకిన్న వాతావరణానికి భావవైరుధ్యం చూపబడింది. సూరద్రణ

విషయంలో ఇది ప్రస్తుతమయ్యేట్లు ప్రక్క-ప్రక్కనే చూపబడ్డాయి ఈ భావ మాలలు.

- 256) రంకెలు × విట్టూర్లు
 రణగొణధ్వనులు × నిళ్ళబ్బాలు
 రక్కసిముళ్ళు × మంచు గడ్డలు
 రక్తపాతాలు × చీకటి గడ్డలు
 వడదెబ్బలు × కిళ్ళ వంకర్లు
 పెడబొబ్బలు × కాళ్ళ కొంకర్లు
 ధూమంధూ? × మాంధ్యం మైకం
 తుక్కుదూగర × మడ్డి జిడ్డు
 భరించలేను భరించలేను - భరించలేను భరించలేను
 సగటు జీవి వెళ్ళిపోయింది × సగటు జీవి వచ్చేసింది
 సమాధి లోనికి × సమాధిలో నుంచి

ఆంధ్రప్రథ వారపత్రికలో (20 - 8 - 75) వెలువడిన కవిత "రెక్కల మేడ". ఈ కవితలో సామ్యవైతధ్యాలు తోడు నీడగా పయనిస్తాయి.

- 257) సముద్రం — అకాశం

I I
 మధ్య మధ్య

I
 ద్వీపం — చంద్ర బింబం

ద్వీపం మధ్య గుడిసెలు - తెగిన వెన్నెల తీగల్లా

వేన్నెల పీగలు తెగడమేమిటి? తెలుగు నుడికారంలో వెన్నెల శుభస్తుం
దనుకుంటా. 'తెగు' గురించి తర్వాత చూద్దాం.

258) గుడిసెల — చంద్రుడి

1	1
మధ్య	లోని
1	1
మీద	కళంకంలా

మేడను కళంకంతో పోల్చడంతో దృవ్యాత్మకంగా ఎత్తైనా ఊహించుకో
వచ్చు, ప్రవచించవచ్చు. గుడిసెలకు ఉపైన వస్తుందన్న దిగులులేదు.
మేడకేమో ఎక్కడలేని దిగులుమరి. చక్కల్లోకి ఎగిరితే అనపాయ
మనుకొని

259 గుడిసెల కప్పులు ఊడదీసి
మనుషుల నెత్తురు జిగురు చేసి
రెక్కలుగా అతికించుకొంది.

ఉపైన రానే వచ్చింది. ఎగరాలనుకొంది మేడ :

260) పొంగుతున్నాయి కండలు
కుంగుతున్నాయి పునాదులు
* * *
ఆక్రందిస్తున్నది మేడ
ఆక్రమిస్తున్నది ఉపైన

ఇక్కడ గుడిసెలో విప్లవాగ్ని ప్రవేశించినట్లుంది.

261) తెగిపోతున్న రెక్కలు

తిరగబడే నిప్పురవ్వల్లా

* * *

తెగిపోయిన రెక్కలేమో

స్థిరపడ్డాయి గుడినెయగా

జిగురై న నెత్తురేమో

జీవించింది మనుషులుగా

పరాన్న భుక్కులా ఉండానుకొనే రెక్కమేద ఉప్పెనలాంటి విప్లవం
వస్తే కుంగుపోవడం తథ్యమే ! ప్రకృతి-ప్రగతి (ఆంధ్ర సచిత్ర వార
పత్రిక, 5-1-75)లో ఉప్పెన మళ్ళీ ఎదురొకటి :

262) ఇసుకకు మెరుపొస్తుంది

మంచు కురిస్తే

పెదవికి తళుకొస్తుంది

నవ్వు విరిస్తే

మెరుపులో ఉన్న దానికన్నా 'తళుకు' లో ఎక్కువ వెలుగు ఉన్నట్లు
నిమంటు నిర్ధారిస్తోంది (శబ్దరత్నాకరం) దానికి కారణం పెదవికున్న
చైతన్యం, నవ్వుకున్న శక్తి. కాని

263) మంచులో తడిసిన ఇసుకే

మందుతుంది నిప్పులా

నవ్వుతో విరిసిన పెదవే

ఫొంగుతుంది ఉప్పెనలా

ఒకటి వేసవిలో

ఒకటి విసుగుతో

'నిప్పు' లాకిర వాళ్ళనే కాలుస్తుంది. 'ఉప్పెన' తరుముకొచ్చి ముంచుతుంది. కారణం మళ్ళీ పెదవి వెనకున్న చైతన్యమే ఈ వైరుధ్యంతో తృప్తి చెందట్టాన్నాడు కవి. కవిత ముక్తాయంపు చూడండి :

264) అది పరిణమించే ప్రకృతి

ఇది ప్రతిఘటించే ప్రగతి

భారతి (సెప్టెంబర్, 1975)లో వెలువడ్డ "దీప్తచైతన్యం" మన సును వినమంచోడి.

265) విను విను విను

మనసా విను

చిగురాకుల సవ్వడులను

* * *

లక్షల ఆపశ్రుతుల తోపిడితో

లయతప్పని ఆనందాన్ని

విను విను విను

మనసా విను

ఇన్నీ విన్న చెవులతో

ఇదీ విను మనసా

'ఇన్నీ', 'ఇదీ' అన్నమాటలతోనే వ్యక్తమౌతోంది రాబోయే విభిన్నత.

266) వందగొంతులు చలిస్తే
 నేయి గొంతులు పిలిస్తే
 లక్ష గొంతులు కలిస్తే
 కోటి ఆడుగులు ధ్వనిస్తే
 ఉదయిస్తుంది ఒక గుప్తతన్యం
 అదే అదే దీప్తతన్యం

ఆంధ్ర సవిత్ర వారపత్రికలో (14-11-75)లో ప్రచురితమైన “మర్న
 జలో” అన్న కవిత ‘సంయోగత’కు చక్కని ఉదాహరణ. కవితను
 పూర్తిగా తరిశీలిస్తేనే అది బోధపడుతుంది.

267) చచ్చింది ప్రేమ
 ఉరిపోసుకుంటున్న
 ఉద్రిక్త వాహువుల మధ్య
 రెచ్చింది బతుకు
 ఉడుకెత్తి పోతున్న
 ఉభయ సంద్యల మధ్య
 ఒరిగింది కాలం
 రేపు తనను రేపుతుందనే
 ఊపిరివి విశ్వసించి
 వెలిగింది విశ్వం
 కళ్ళలో విచ్చుకుంటున్న
 గవాక్షల నుంచి

ప్రేమ పొంగితేనే బ్రతుకు
 బ్రతుకు పండితే నే కాలం
 కాలం పరుచుకుంటేనే విశ్వం
 విశ్వం గుండె ఘర్షిస్తేనే
 భాస్వత్ భవిష్యత్ దృశ్యం

చైతన్యాత్మక మర్దనలోనే ప్రగతిపథ మున్నదన్నట్లు వి ప్రతిపాదిస్తున్నట్టుంది.

268) ప్రేమ చావగూడదు, పొంగాలి
 బ్రతుకు రెచ్చగూడదు, పండాలి
 కాలం ఒరగకూడదు, పరుచుకోవాలి
 విశ్వం వెలిగితేవాలదు, దాని గుండె ఘర్షించాలి.

ఈ కవితలో సంయోగత అన్న విధాలా సాధించబడింది. ప్రేమ, బ్రతుకు, కాలం, విశ్వం, ఒకదాని వెంటి ఒకటి రెండు సార్లు వస్తాయి. క్రియలోని భావవైరుధ్యంగాడ సంయోగకారికయే. 'ఉద్రిక్త బాహువులు' 'బ్రతుకు'ని దారి తీస్తాయి. 'కాలం' 'ఉభయ సంధ్యల' లో ప్రతి బింబిస్తుంది. 'హిపిరిసి విశ్వసింఛి' అన్నదానితో 'విశ్వం' యొక్క బీజాలు కనిపిస్తాయి ఈ వ్యాసం మొదట్లో అనుకొన్నట్లు కావ్య నిర్మాణ విషయాలు ప్రాధాన్యత సంయోగత, లయ. ఈ కవితలో సంయోగత ఎంత చక్కగా సాధించబడిందో గమనించండి. లయగూడా ద్యోతకమౌతోంది. ఈ రెండు, అన్నిటికన్న ముఖ్యమైనదైన (భావ) ప్రాధాన్యత ప్రస్ఫుటంగా ఉన్న ఈ కవితను ఉత్తమ కవితగా భావించవచ్చు. భావ ప్రాధా

స్వేతను పూర్తిగా పరిశీలించాంటే అబద్ధ, లక్షణ, వ్యంజన (ధర్మాత్మక) పరమైన భావాను పరిశీలించాలి. ఇక్కడ ఒక్క ప్రేమ గురించే మాట్లాడు.

269) చచ్చింది ప్రేమ

ఉరిపోసుకుంటున్న

ఉద్రిక్త బాహువులమధ్య

ఉద్రిక్త బాహువులు ప్రేమను శారీరక పరిమితితో ఉరివేస్తాయి. ఫలితం ప్రేమకు చావే. ప్రేమ శరీరానికి అతీతంగా మానసిక ప్రపంచంతో నిస్వార్థంగా పెంపొందాలి అంతేకాదు, శారీరక బాంధవుల తీర్చడంతో సరిపడే ప్రేమ ప్రేమకాదు. మోహం - అది బాంధవ తీరగానే కరిగి పోతుంది. నిస్వార్థమైన ప్రేమ పొంగితేనే బ్రతుకు పండుతుంది.

తీరాంద్ర ఛాత్రిని కబళించిన పెనుతుపాను గురించి రాసిన కవిత 'ఆనాటి ప్రళయరాత్రి' (ఆంధ్రప్రభ, డిసెంబరు 7, 1977) ఈ కవి తన ప్రతియోగరీతి చక్కగా వాడుకోబోయింది.

270) కడలితల్లి : ఎందుకమ్మా

కడుపుమంట : ప్రచండ విలయా

కృతి వహించి అమాంతముగ కబ

ళించితివి తీరాంద్ర ఛాత్రిని

ఇక్కడ 'కడుపు మంట'కు రెండు అర్థాలు చెప్పవచ్చు. "మూమిని చూడ లేక కడుపు మండింది కడలికి" అనవచ్చు. రెండవది తావగర్భిత మైనది. కడలి తల్లిలాంటిది తన బిడ్డలను నష్టం జరిగితే ఆ తల్లికి 'కడుపు మంట' (క్షోభ) కలుగుతుంది. కవి కడలిని అడుగుతున్నా దన్నమాట. "ఎందు

కమ్మ. దీనితో భక్తలుగజేసుకుంటున్నావు" అని. 'కడుపు మంటలున్న
రేండ్లాలూ ఇక్కడ వాడుకోబడ్డాయి. షోభ అనే ఆర్థంలో తల్లులు
ఇక్కడ వాడుకోబడ్డాయి షోభ అనే ఆర్థంలో తల్లులు బిడ్డలను తిట్టే
టప్పుడు వాడతారు.

271) "నీ అమ్మ కడుపు మంద?"

నిజానికి యిక్కడ దీని ఆర్థం "(నీవు చావ! అందువల్ల) మీ అమ్మ షోభ
పడ" అని ఆ పెనుతుపాను ఫలితం చూడండి.

272) దారులేనా తునిగి ఉన్నవి ?

పైరులేనా మునిగి ఉన్నవి ?

కాదు తండ్రీ : తెక్కలనుము

క్కలుగ చేసిన మూగ బ్రతుకులు

కూలి పడినవి గుడినెలేనా :

గుళ్ళు బళ్ళు మసీదులేనా :

కాదు తల్లీ : రేపటిని నెర

జోదురై నడిపించు అళలు

'విత్తనం' (ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక, 15-2-78) అన్న కవితలో
కవి ఉప్పెన కతన కుప్పకూలిన మనిషిని ధైర్యం నూరిపోస్తాడు.

273) ఉప్పెనలు వస్తాయి ఉప్పెనలు పోతాయి

ఉండవలసిన దుక్కు గుండెరా.....

* * * *

కష్టాలు వస్తాయి కష్టాలు పోతాయి
ఉండేవి కన్నీళ్ళు కావురా చిరునవ్వు
జెండాలు పయనించు తోవరా

చీకట్లు వస్తాయి చీకట్లు పోతాయి
చెదరిని దూకే ఒక్క వెలుగురా అదే
తుదిలేని మదిలేని వెలుగురా
నోటికందే పంట నీటిపాల్తె నా
సాటి సంతతివల్ల కాటిగాల్తె నా

* * *

జీవితానికి చావులేదురా : సరికొత్త
చిగురుటాళలకు అది పాదురా :

* * *

నైరులను పాకలను ప్రకృతి కాజేసినా
పుకమినీ ప్రజలనూ కడలి కబళించినా
విత్తనంలా మనిషి ఉంటాడురా - వాడు
వృక్షమే పెరిగిపోతుంటాడురా.

“ఎవరి నంతకాలో” (ఆంధ్రజ్యోతి వారపత్రిక, 81-9-78) అన్న
కవితలోని ధ్వని గమనించండి :

275) రాజ్యం హింస మరిగిన చోట
రక్తం ఎదురు తిరిగినచోట
ఇక్కడ

ఈ అడవిలో—రగిలే పద ముద్రలు

ఎవరి సంతకాలో

పైన గుర్తుపెట్టిన నామాలు, క్రియలు బోధపడడం యిటీవలి చరిత్ర తెలిసిన వాళ్ళకు సులభమే. 'మరుగు', 'రగులు' అన్న క్రియలు భావగర్భిత మైనవన్న సంగతి విదితమేగదా!

1976లో యువభారతీశారు "పగలే వెన్నెం" అన్న సినారె సినీ గీతాల సంకలనాన్ని ప్రచురించారు. అందులో ఇన్నూట ఇరవై ఐదు పాటలున్నాయి వాటిలో కొన్నిటిని యిక్కడ పరిశీలిద్దాం 225 పాటలను పది భాగాలుగా విభజించారు. అనుక్రమణికలో భావగర్భిత ముకుటలను చూడండి.

- 1) ప్రణయ వల్లరి ; 2) ప్రకృతి సుందరి ; 3) మువ్వల రవళి మోహన మరళి ; 4) నివాళి ; 5) వేదనాఝరి ; 6) సందేశ లహరి ; 7) నవ్వల పందిరి ; 8) లేత జాబిలి ; 9) జానపద మాధురి ; 10) మిశ్రమంజరి

ప్రణయవల్లరిలోని మొదటి పాట "ఏకవీర" లోనిది. సాహిత్య విషయంలో మధురమైనది యీ గీతిక. ప్రతియోగరీతికి చక్కని ఉదాహరణ గూడ. ఇందులోని కొన్ని భాగాలుచూద్దాం :

276) తోటలో నారాజు

తొంగిచూసెను నాడు

నీటిలో ఆ రాజు

నీడ నవ్వెను నేడు

కక్కడి సామ్యవైరధ్యాలు గమనించండి :

- 277) తోట × నీరు
నాడు × నేడు
నరాజు × అరాజు నీడ
తొంగిచూచు × నవ్వు

తర్వాతి చరణంలో 'ప్రశ్న-నేతి-జవాబు' రీతి ప్రస్తుతం :

- 278) నవ్వులా అని కౌపు నవపారిజాతాలు
రవ్వంతనడిలేవి రసరమ్యగీతాలు
ఆ రాజు ఈ రోజు అరుదెంచునా
అపరంజి కలలన్ని చివురించునా

అలాగే "ముత్యాల ముగ్గు"లోని పాటలోని కొన్ని భాగాలు చూడండి :

- 279) పొద్దు పొడిచె పొద్దు పొడిచె
ఓ లచ్చ గుమ్మడి
పుత్తడి వెలుగులు కొత్తగ మెరిసె ఓ లచ్చగుమ్మడి
పొద్దుకాదది నీ ముద్దుమోమున
దీర్చిన కుంకుమ తిలకమే సుమా
వెలుగులు కావవి నీ పాదాలకు
అలదిన పారాణి జిలుగులే సుమా
ముంగిట వేసిన ముగ్గులు చూడు

ఓ లచ్చ గుమ్మడి

ముత్యాల ముగ్గులు చూడు

ఓలచ్చ గుమ్మడి

ముంగిలి కాదది నీఅడుగులలో

పొంగిన పాలకడలియే సుమా

ముగ్గులు కావలి నా అంతరంగాన

పూచిన రంగవల్లులే సుమా

మల్లెలు పూచె మల్లెలు పూచె

ఓ లచ్చ గుమ్మడి

వెన్నెలకాచె వెన్నెలకాచె

ఓ లచ్చ గుమ్మడి

మల్లెలు కాచి నా మహాలక్ష్మి

విరజిల్లిన సిరినవ్వులే సుమా

వెన్నెల కాదది వేళ తెలిసి ఆ

జాబిలి వేసిన పానుపే సుమా

“ప్రశ్న-నేతి-జవాబు” దోతటికి కాస్త మార్పు చేసి కవి ఆధానాన్నే వేరేవిధంగా చిత్రిస్తాడు. ‘దొరికితే దొంగలు’ అన్న చిత్రంలోని ఒక పాటలో;

280) ఎవరన్నారవి కన్నులని

అరేరే మధువాలి కే గిన్నెలని

ఎవరన్నారవి బుగ్గలని హాయి

ఎఱ్ఱని రోజా మొగ్గలని

కన్నులు. మధువు గిన్నెలు, బుగ్గలు-ఎఱ్ఱని రోజామొగ్గలు — ఇది సామ్యం.

‘పద్మవ్యూహం’ అన్న సినిమాలోని పాటను చూడండి:

281) ఈ కురుల నీడ చాలు

ఇంకెందుకు వేరే సిరులు

అంటే వేరే సిరులు ‘ఆక్కర్లేదు’, ఈ కురుల నీడ చాలు” అన్నది విషయం ‘ఒకటి కావాలి—మరొక్కటి ఆక్కర్లేదు’ అన్నది గూడ ప్రతియోగ రీతి విశేషమే. అంతేకాదు.

282) ఇవి కురులేనా— కావు—

నా గుండెలోని మరులు

* * *

ఇవి కురులేనా— కావు—

తరుణ రాగ మంజరులు

‘చిన్ననాటి స్నేహితులు’ అన్న చిత్రంలోని ఒక పాట కేవలం ప్రశ్న తర వర్ణనలోనే నడుస్తుంది. అందులోనే నేతి పద్ధతి ప్రవేశిస్తుంది :

283) ఎదురుగా నిలుచుంటే

ఎంతో ముద్దుగ మెరిసేదేదీ?

అందీ అందకుంటే

ఇంకెంతో అందం చిందేదేదీ?

చేప-చూపు-సిగ్గు-మొగ్గు

మొగ్గు కాదు —కన్నెపిల్ల బుగ్గు!

వెన్ను-జున్ను-తీపి-పులుపు

పులుపు కాదు —తొలివలపు

ఎంతగా చలివేస్తుంటే

అంతగా మనసయ్యేదేదీ?

ఎంతగా చేరదీనై

అంతగా మురిపించేదేదీ

కుంపటి-దుప్పటి-గొంగళి-కంబళి

కంబళి కాదు —కొగిలీ!

'తూర్పు—పడమర' అన్న చిత్రంలోని ఒక పాటను చర్చిద్దాం.
అందులో అతి మాటలు భాషపరంగా మాస్తే చక్కటి శ్లేషనిస్తాయి.

284) నీవే నీవే నాలోపలికే నాదానివి

నీవే నాదానివి

నా దానివి నాదానివి నీవే నా దానివి

'నా దానివి' అన్న పదబంధరూపం నిజానికి రెండు విధాలుగా పలుకబడుతుంది పాటలో, అలాగే అవిభిన్నార్థాలున్న పదబంధాలు, 'పగలే వెన్నెల' లో (10వ పే) ముద్రణలో ఆ భిన్నార్థం తెలియదు.

285) నాదం + వి → 'నాదానివి

నాది + వి → నా 'దానివి

(ది < అది) (దాని < అది)

సీవు నాకు సంబంధించిన వ్యక్తివి అన్న ఆర్థంతో పలికినప్పుడు 'దా' మీద ఊనిక వూది. 'నా' కు 'దా' కు మధ్య కాస్త దూరం ద్యోతకమౌతుంది. అంతే కాక ఊనిక కారణంగా 'ద' పూర్ణస్వరంగా పఠకబడుతుంది. నాదం (శబ్దం) అన్న ఆర్థంతో వాడినప్పుడు 'దా' మీద ఊనిక లేదు. అంతేకాక 'దా' లోని స్వరగత కాస్త సన్నగిల్లి ఊమ్మత కనిపిస్తుంది 'నా' కు 'దా' కు మధ్య దూరం కనిపించదు. ఈ 'దూరం' అనేది పోలికలోనే ద్యోతకమౌతుంది.

'శ్రీ కృష్ణావతారం' అన్న చిత్రంలోని ఇంకొక పాటలో గూడ 'ఒకటి చాలు - మరొకటి అక్కర్లేదు' అన్న భావన వాడుకోబడింది.

286) నీ చరణ కమలాల నీడయే చాలు

ఎందుకో యీ స్వామి! బృందావనాలు

నీ నయన కమలాల-నేనున్న చాలు

ఎందుకే ఓ దేవి! నందన వనాలు

* * *

నీ ప్రణయవనిలోన-నేనున్న చాలు

ఎందుకో ఈ స్వామి! నందన వనాలు

నీ హృదయ గగనాన-నేనున్న చాలు

ఎందుకే ఓదేవి! బృందావనాలు

‘ప్రతియోగరీతి’ లోని ఒక పద్యతి ‘కాదు’ అన్న అర్థంతో వేసే ప్రశ్న
వివాహ బంధం’ లోని యీ పాట చూడండి:

287) అలు మగలు విడిపోయినంతనే
అనురాగాలే మారునా!
విడిగా బ్రతుకులు గడిపినంతనే
వివాహబంధం తీరునా!

‘తీరదు’ అన్న జవాబు నిశ్చిప్తమై ఉన్న ప్రశ్న ఇది అలాగే ‘అవును’
‘అన్న అర్థంతో వాడుకున్న ప్రశ్న గూడ యిదే పాటలో వుంది.

288) మంగళసూత్రము కట్టిననాడే
మనసులు ముడి పడిపోలేదా

‘అవును ముడిపడి పోయాయి’ అన్న అర్థం యిక్కడ నిశ్చిప్తం విశేష
మేమిటందే ప్రశ్నలో వాడిన క్రియకు భిన్నంగా ఉంటుంది నిశ్చిప్తమైన
జవాబు.

289) ప్రశ్న—జవాబు

తీరునా—తీరదు

పోలేదా—పోయాయి

ఈ వ్యతిరేకతకు కారణం అంతకు ముందు వాడిన అసమాపక వాక్యం
లోని ‘ప’ అన్న ప్రత్యయం, ప్రశ్న చివర వాడిన ‘ఆ’ రూపం ప్రశ్న
చివర గదా అని వాడితే ఈ భిన్నార్థం లోపిస్తుంది:

290) మంగళ సూత్రము కట్టిననాడే
మనసులు ముడిపడలేదుగదా!

ఇక్కడ ధ్యని 'లేదు-పడలేదు' అన్న అర్థానికే

ఇప్పుడు ప్రశ్నరూపాల గురించి క్లుప్తంగా చర్చిద్దాం. ప్రశ్నలను
కనీసం మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చు:

(1) ప్రశ్నార్థక పదాలున్న ప్రశ్నలు

ఉదా॥ మీ రెవరు?

మీ రెప్పుడు వచ్చారు

(2) 'అవును-లేదు' అన్న జవాబివ్వగల ప్రశ్నలు

('అ' అంతలో ఉన్నవి)

ఉదా॥ మీరు నిన్న వచ్చారా?

(3) 'కదా/కదూ/గా' అన్నవి అంతంలో చేరినప్రశ్నలు

ఉదా॥ మీరు తప్పకుండా వస్తారు $\left\{ \begin{array}{l} \text{గదా} \\ \text{గదూ} \\ \text{గా} \end{array} \right.$

సందర్భాన్నిబట్టి విభిన్న జవాబు లివ్వగలం అని సరిపెట్టుకొన్న కొన్ని
నిబంధనలను మరచిపోలేం మొదటిరకం ప్రశ్నలకు 'అవును/లేదు'
అని జవాబివ్వలేం. రెండవరకం ప్రశ్నకు 'అలాగేరెండి' అని జవాబివ్వ
లేం. మూడోరకం ప్రశ్నకు ఆ జవాబివ్వగలం. రెండో రకం ప్రశ్నలో

తెలిసిన / ఊహించుకొన్న / విన్న విషయాన్ని ఇదమితంగా తేల్చుకోవడం కోసం అడుగుతామలా ఉంది మూడోరకం ప్రశ్నలో అడిగేవాళ్లు శరే అనే పరిస్థితిని ఊహించుకొని అడుగుతున్నట్లుంది. ఈ పాటలో వేసిన ప్రశ్న రూపంలో రెండవరకం ప్రశ్నలా ఉంది. కాని సందర్భానుసారంగా 'వ్యతిరేక సమాధానం' దానిలో నిషిప్తమై ఉంది. అందుకనే ఇది నిజమైన ప్రశ్నకాదు. ప్రశ్న రూపంలో ఉన్న నిశ్చయార్థకవాక్యం.

వైరుధ్యం 'ఏకవీర' లోని ఒక పాటలో చాలచక్కగా వాడుకున్నాడు కవి.

291) ఒకదీపం వెలిగింది

ఒకరూపం వెలిసింది

న్నేహంలో రేకులు విరిసే

చిరునవ్వుల వెలుగులు కురిసే

ఒకదీపం మలిగింది

ఒక రూపం తొలిగింది

వేకువ ఇక లేదని తెలిసే

చీకటితో చేతులుకలిపే

ఇక్కడి వైరుధ్యం పరంపర గమనించండి.

292) మంచుతెరలే కరిగి పోగా \times నింగి అంచులు అందలేక
మనసు పొరలే విరిసిరాగా \times నేలపై న నిలువరాక
చెలిమి పిలుపే చేరుకోగా \times కన్నె కంటే నెతలు కాగా

ఉన్న రెక్కలు చితికి పోగా
 అనురాగపు మాలికలల్లీ × కనిపించని కన్నీట తడినే
 అణువణువున మధువును
 చల్లీ × బడబానలమెదలో ముడిచి
 ఒకఉదయం పిలిచింది × ఒక ఉదయం ఆగింది
 ఒక హృదయం ఎగిసింది × ఒక హృదయం ఆగింది

'చదువు-సంస్కారం' అన్న చిత్రంలోని ఒక పాటలో వైకుంఠ సామ్య
 పద్ధతి దాల చక్కగా వాడుకోబడింది.

293) నిండుగ పారే యేరూ—తన

నీటిని తానే తాగదు

జగతిచూపే కన్ను—తన

ఉనికిని తానే చూడదు

తాజమహలులో కురిసే వెన్నెల

పూరిగుడినెలో కురియదా

బృందావనిలో విరిసే మల్లియ

పేదముంగిట విరియదా

మంచితనమూ - పంచేవారికి

అంతరాలతో పనివుందా

వెలుగున ఉన్నంతవరకే—నీ

నీడ తోడుగా ఉంటుంది

చీకటిలో నీవు సాగితే - అది

నీకు దూరమవుతుంది

ఈ పాటలో 'జవాబు కోరని ప్రశ్నలు' ఎక్కువగా వాడబడ్డాయి.

నిప్పులాంటి మనిషి' అన్న చిత్రంలోని ఒక పాటలో మనకు 'కోయి', 'తుంచు' క్రియల వాడకం కాస్త ఎబ్బెట్టుగా తోస్తుంది.

294) చుక్కలను కోసుకొని తెమ్మంటావా

* * * *

దింపమంటావా ఆ చంద్రుణ్ణి

తుంచమంటావా ఆ సూర్యుణ్ణి

ఇలాంటి క్రియల ప్రయోగంగురించి యిప్పుడు విపులంగా చర్చిద్దాం.
కింది ఉదాహరణలు గూడ గమనించండి :

295) కులాసాగా ప్రవహించే కొత్త ఊపిరులు

కులాయి నీళ్ళలా అమాంతంగా తెగిపోతున్నై.

296) పాపం దీపం ఊపిరి తెగిపోయింది

297) ఆకాశంలో విరిగే చుక్క

ఇక్కడ కోయి, తుంచు, తెగు, విరుగు అన్న క్రియల గురించి మొదట పరిశీలిద్దాం :

298) తుంచు; ఈ క్రియను అశ్రయించుకున్న "కర్మ"కు అధారభూతమైనది వేరే ఉంటుంది. అంటే అది

దేనినో అంటుకొని దానిలో భాగంగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్కసారి తుంచినప్పుడు కొంతభాగం మూలంలో ఉండిపోవచ్చు.

299) కోయ; ఒక వస్తువును ముక్కలు ముక్కలుగాకోయ్యవచ్చు. పండ్లను, పూలను, ఆకులను, చెట్లనుంచి కోయ్యవచ్చు. ఇక్కడగూడ 'కర్మ' వస్తువు దేనినో అంటుకొని దానిలో భాగంగా ఉంటుంది.

300) తెగు; ఈ క్రియను ఆశ్రయించుకొన్న 'కర్మ' వస్తువు గూడ దేనినో అంటుకొని దానిలో భాగంగా ఉంటుంది. తెగినప్పుడు దానిలోని కొంతభాగం మూలంలో మిగిలిపోతుంది.

301) విరుగు; వస్తువు విభిన్నభాగాలుగా విరుగుతుంది.

ఈ నాలుగు క్రియల విషయంలో ముఖ్యమైన విషయమేమిటంటే, ఆశ్రిత కర్మలకు 'ఆస్తిత్వ నష్టం' జరగడం. ఇది మనసులో పెట్టుకుంటే కవి వాడిన విధంలోని అనౌచిత్యం తెలుస్తుంది :

302) చుక్కలు తెగినా, తుంచబడినా
విరిగినా ఆస్తిత్వాన్ని కోల్పోతాయి.

కవి ఒక్క 'విరుగు'లో తప్ప మిగతచోట్ల ఈ ఆస్తిత్వ నష్టాన్ని ఉద్దేశించడం లేదు. ఉద్దేశించినదానికి భిన్నమైనది జరిగినప్పుడు ఏదో లోపం

ఉందంటాంగదా. 'దించు' అన్నక్రియలో అస్తిత్వానికి ముప్పు వాటిల్లిదు.
అందుకే

303) దింపమంటావా చంద్రుణ్ణి

బావుంది గాని

304) తుంచమంటావా అసూర్యుణ్ణి

సబబుగా లేదు. అలాగే నీళ్ళ ప్రవాహం, ఊపిరి ఆగుతాయిగాని 'తెగవు'.
కాని కొంతవరకు ప్రకరణరీత్యా ఈ పదవక్రత సమర్థనీయమే. కులాయి
నీళ్ళు ఆగిపోయినప్పుడు ప్రజల ఆశలకు కార్యక్రమాలకు ముప్పు వాటిల్లు
తుంది. అలాగే ఊపిరి తెగడంతో ప్రాణి అస్తిత్వానికి నష్టం కలుగు
తోంది. అందువల్ల 'తెగు' క్రియా ప్రయోగం ఈ సందర్భాల్లో సమర్థ
నీయమైన వక్రతగా భావించవచ్చు.

ఈ రచనలోని ముఖ్యోద్దేశ్యం, నీ నారే కవితలో నిశ్చయంగా ఉన్న
రీతిని చేపట్టడమే అక్కడక్కడా యితర విషయాలగుడ చర్చించ
బడ్డాయి. ఊఖ్యమైన విషయం యింకొకటి ఉంది. ప్రతివాదరీతి ప్రస్తు
టంగా ప్రతిచోట కన్పించినా అది కృతకంగా ఉండక సహజంగా
ఉండడం, జాలచోట్ల ఉండే అని ఎబ్బెట్టు అనిపించకపోవడం నీ నారే
కవితలోని విశేషం. ఆయన నాటికలోను, నీనీ సంభాషణల్లోను, గద్య
రచనల్లోను ఉండే శైలిగురించి మరో వ్యాసంలో పరిశీలిద్దాం.

గ్రంథసూచిక

- 1) ప్రకాశం, వె 1978 "కావ్యభాష : ప్రాముఖ్యతా సంప్రదాయం" భారతి, మే 1978 PP 49-56
- 2) ప్రకాశం, వె 1977 "కాపావై విధ్యం" ప్రసారిత : PP 18-25
- 3) గీతాగానం 1981 రచన : వెన్నెల కంటి ప్రకాశం (ఓంకార్ ప్రచురణలు)
- 4) సీతాపతి, గి 1988 "Accent in Telugu Speech and verse" Indian Linguistics 6
- 5) రామరావు, చే 1975 తెలుగు వాక్యం, అంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ
- 6) ప్రకాశం, వె 1978 "తెలుగువాక్యం - సమీక్షావ్యాసం" తెలుగు, జూలై - సెప్టెంబరు 1978 PP 880 - 372
- 7) ప్రకాశం, వె 1970 Telugu and English Syntactic Patterns A Study in Contrastive Analysis Hyderabad : CIEFL

3
3
3
3
3
3
3

